

Universitätsbibliothek Paderborn

**D. Tilman||ni Smelingi Segeber=||gensis de VII.
Sacramentis Liber I. in || VII. capita iuxta numerum
sacramen||torum digestus, quorum assertionem,||
defensionemq[ue] aduersus hæreticos con||tinet, ...**

Smelingus, Tilmannus

Coloniæ, 1538

VD16 S 6802

De Sacramento poenitentiae. Capvt IIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30214

quatur, manet tamē in illis ordinatis, sacramētum ordinationis, & si aliqua culpa ab officio quisquam remoueatur, sacramento domini semel imposito non carebit, quamuis ad iudicium permanentem.

DE SACRAMENTO
pœnitentiæ.

CAPVT III.

Onus ordinis sacramentum deinceps de sacramento pœnitentiæ tractabimus, eo potissimum nomine, pœnitentem a peccatis absoluere nequeat, qui ordinis sacramentū non acceperit, nec q̄squam digne eucharistiam possit vel confidere vel sumere, nisi ante verę pœnitentiæ lachrymās criminum suor̄ sordes abluerit. Propterea iusto ordine priusquam ad eucharistiæ sacramentum veniamus, de pœnitentia agere, certum est. Sumitur autem pœnitentia quatuor modis. Primo, ut est habitus q̄dam hominem inclinans ad pœnitendum, & quodāmō ad hoc ipsum reddens idoneum & aptum. Hoc modo pœnitentia virtus est, in voluntate hominis cōsistens, facitq̄ pœnitentem dolere de peccatis præteritis, sicut recta ratio postulat. Et definitur ab Augustino sic: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se, quod se commisisse dolet. Et hæc pœnitentia, quam virtutem diximus, necessario vel præcedit vel concomitatur pœnitentiæ sacramentum, ita quod ijs, qui iam matuiores

I

130 DE SACRAM. POENIT.

annos attigerint, & ad fidē cōuersi fuerint, ante baptismi gratiā, sit prorsus necessaria. Vnde Petrus quibusdam Iudæis ad prædicationē suam credentibus, dixit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisq; vestrū in nomine Iesu. Et August. Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, quū accedit ad sacramentū fidelium, nisi eū pœnitentia veteris vitæ, nouā non potest inchoare. Ab hac pœnitentia soli paruuli, quū baptizantur, immunes sunt, quia per æratem nondū possunt ut libero voluntatis arbitrio. Et iuxta hāc intelligentiā, tā sacræ literæ q̄ orthodoxi patres frequenter loquuntur de pœnitētia. Alio modo accipitur pœnitentia pro actu pœnitentis. Et hoc mō de scribit eā Grego, dicens: Pœnitentia est mala p̄terita plangere, & plangenda iteꝝ non cōmitere. Sic turbas hortatus est dñi p̄cursor Iohan. baptista ad pœnitētiam, dicens: Facite dignos fructus pœnitētiae. Et saluator noster exprobrauit ciuitatib. in qbus plurīas fecerat virtutes, quod pœnitentiā non egissent, dicens: Vę tibi Chorozaim, vę tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilitio & cinere pœnitētiam egissent. Et iterum: Viri Niniuitæ surgēt in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et secundum hanc significatiōnem pœnitentiae, plena est scriptura, passim sic nomine pœnitentiae vtens. Tertio pœnitētia sumitur ut est dolor qdā sensibilis ob cōmissa peccata, ex pœnitētia, quā virtutem diximus,

Actu. 3.

August. li.
de pœni.

Gregori.
Matt. 3.
Lucæ. 3.
Matr. 11.
Lucæ. 12.
Matt. 12.

proueniens. Nam pœnitentia virtus interdum
pœnit ac præcedit actū pœnitentis, & reddit
ipsum perfectiore, interdum sub sequitur perin
de atq; effectus causam suam, & indicat ceu si
gnum, ipsius actus perfectionem. Et hoc modo
nihil aliud est, q̄ passio aut motus quidā appeti
tus sensitiui, ex quo proficiuntur lachryma
rum fontes, gemitus, cordis compunctio, & si
quæ sunt eius generis alia. Talis forte fuit Ma
gdalenæ pœnitentia, & Petri, & multorū san
ctorū qui pœnituerūt. Quarto accipitur pœni
tentia, ut est reūedium quoddam visibile, in
stitutum a deo contra peccati mortalis macu
lam, quod per ministerium sacerdotis pœnitent
i tribuitur. Et iuxta hanc acceptancem, pœni
tentia sacramentū esse dicitur: Peccator enim
agnoscens peccata sua, q̄ sunt huius sacramē
ti materia, & aperiens ea per confessionem sa
cerdoti, ostendit ipso factō se toto corde p̄ctim
detestari, & sacerdos absoluēs, dei minister est
peccata remittentis. Et seruator noster in exor
dio suæ p̄dicationis p̄cepit non solū ut corde
pœnitamus, sed etiam ut pœnitentiam totis
virib, agamus. Pœnitentiā, inquit, agite, appro
pinquabit eñ regnū cœlorū, ubi & certos quos
dam actuum modos ostendit, quos exigit sa
cramentum pœnitentiæ.

*Lucæ. 7.
Matt. 26*

*Matt. 3. &
4.;*

¶ Ministros etiā huius sacramenti, & illorū
efficium determinauit & instituit, qñ Petro *Matt. 16.*
dixit: Tibi dabo claves regni cœlorum. Et
quodcunque ligaueris super terram, erit ligatū
& in cœlis, & quodcunq; solueris super terrā
erit solutū & in cœlis. Et iterū: Quorū remise-

I a

ritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Præterea docuit sacramentum istud vim suam & efficaciam remittendi peccata habere ex passione & resurrectione sua, dicens: Nonne sic oportuit CHRISTVM pati & resurgere a mortuis tertia die, & prædicare pœnitentiam in nomine eius & remissionem peccatorum in omnes gentes? Constat ergo pœnitentiam nouæ legis esse sacramentum, a passione CHRISTI profluens, quo virtute clavium spiritualium, remittuntur peccata. Tale sacramentum, neque tempore legis naturæ, necq; legis Mosaicæ institutum fuit, Christo nondum passo. Non tamen est, quod quis credat deum unquam adeo fuisse crudelēm, ut hominem absque remedio reliquerit salutis. Nam ex fide Christi venturi & passuri implicita vel explicita, antiqui patres, per actus etiam externos pœnitentiæ virtutis, remissionem consecuti sunt peccatorum.

Cyprian⁹
Serm. de
pass. Chri.

Pœnitentia nouæ legis sacramentū, tribuitur partibus, cōtritione, confessione, satisfactione. Pœnitentiā sacramentū esse, modo dictū est. Quod tamet rursum tuebor autoritate Cypriani martyris, qui non tantum dicit pœnitentiam sacramentum esse, sed etiā virtutem suam ex morte Christi accepisse, apertissime pronunciat, quium dicit: De latere tuo fons egreditur in vitam æternam prosiliens, & de eadem consubstantiali q; origine diuisis limitibus, aqua & sanguis emanant ad complementū, perfectionemque totius iustitiae, sacramenta in

perpetuum duratura, & fontis illius vbertas
perenni lapsu vniuersam ecclesiam irrigat &
fœcundat. Ex hoc fonte non tantum ablutiōis
primæ qua initiantur accedentes ad Christum
vndas haurimus; sed & compunctionum & la-
chrymarum perennes effluunt riui, & misericordiarum iuauitas, & totius pietatis affe-
ctus emanat. Hic aperte Cyprianus pœnitentiam & sacramentum, & ex CHRISTI
latere, hoc est, passione, promanasse, affirmat.
Quod autem pœnitentia tribus constituatur
partibus modo commemoratis, facile compro-
babimus autoritate Chrysostomi dicentis: Per
fecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libē-
ter sufferre. In corde eius contritio, in ore con-
fessio, in opere tota humilitas satisfactionis vi
delicet. Hæc est salutifera pœnitentia. Huic
sententiæ totius ecclesiæ fides cōsentanea est, &
vetusta populi Christiani consuetudo, commu-
nisque patrum orthodoxorum consensus. Sed de
pœnitentiæ partibus singulatim, postea fusi-
us dicemus.

Hic hæretici more suo in re admodum sa-
era rursum nugantur ineptissime, & solitam
cātilenam nobis occidunt, dicentes, tres istas
pœnitentiæ partes neutiquam inueniri in sacris
literis, aut antiquis ecclesiæ doctoribus, & id
circo minime recipiendas. Nos eiusmodi nu-
gis, quas buccis crepantibus effutiunt, & qbus
conatur simplicib. pulueres ob oculos offunde-
re, non semel respondimus, docuimusque eam
colligendi formam prorsus esse inanem, ne di-

I 3

eam ridiculam: Non legitur, vel nō est scriptū
 proinde non est. Multa enim vel Iohanne teste
 Christus & docuit & fecit in conspectu disci-
 pulorum suorū, quæ non sunt scripta in libro
 hoc. Et Paulus ait: Itaque fratres state & tene-
 te traditiones, quas didicistis, siue per sermonē
 siue per epistolam nostram. Sed verba, inqui-
 unt, ista, contritio, confessio, satisfactio nusquā
 leguntur in sacris scripturis. Hoc mucrone eti-
 am purgatorium & pleraq; alia confodere mo-
 liuntur, quæ recepit ecclesia catholica: sicut &
 ipsum nomen transsubstantiationis in sacra-
 mento altaris: Non legitur, inquit, & ergo mi-
 nime recipiendum. O rationem fortē. Quasi
 vero satis non esset, ipsam rem per nomē signi-
 ficatā, in sacris literis inueniri. Quis em̄ tā cæ-
 cus est qui nō perspiciat stultā eē disputationē
 de nomine, vbi de re constat? Demosthenes cla-
 rissimus oratorum cui verbōꝝ tanta cura fuit,
 quanta rerum autoribus nostris, quū tamen ei
 nonnullā locutionis insolentiam obiecisset Ae-
 schines, negauit ille in ea positas esse fortunas
Græciæ, illo ne an illo verbo v̄sus fuerit, & an

August. huc an illuc, manum porre xerit. Et Augustinus
li. 2. cōtra Cresconio calumnianti q; imperitus Donati
Cresc. grā. sectatores, Donatistas appellasset, quum poti-
capite. 2.- us Cresconij sententia Donatiani essent nun-
 cupandi, in hunc modum respondit: Quum de
 re constat, non est de nomine laborādum. Ideo
August. nō curo vtꝝ Donatistæ an Donatiani peritius
ca. 16. trās & literatius declinemini. Et rursum in Ioha.
Et. 97 exponens illud Apostoli, prophanas verborū

nouitates deuita. Multum enim proficiunt ad 1. Tim. 6.
impietatem, & sermo eorū ut cancer serpit, sic 2. Tim. 2.
dicit: Non ait Apostolus verborū nouitates, sed
addidit prophanas. Sunt enim & doctrinæ re
ligionis cōgruentes verborum nouitates, sicut
ipsum nomen Christianoꝝ quando dici cœpe
rat, sicut scriptum est. In Antiochia enim pri
mum post ascensionem domini appellati sunt
discipuli Christiani, sicut legitur in actib. apo
stolorū, & xenodochia & monasteria postea sūt
appellata nouis nominibus. Res tamen ipsæ
& ante nomina sua erant, & religionis verita
te firmantur, quæ etiam cōtra improbos defen
duntur. Aduersus impietatem quoꝝ Arriano
rum hæreticorum nouum nomen patres ho
mousion condiderunt, sed non rem nouam ta
li nomine signauerunt. Hoc enim vocatur ho
mousion, quod est, ego & pater vnum sumus,
vnius videlicet eiusdemꝝ substantię.

Actu. 17.
Christia.
xenodo.

Monaste .

Et quia Lutherus vbique sui similis est,
& in omni fere sacramento eandem istam can
tilenam cantat, ne idem sæpe cuculi mo
re repetamus, lubet hoc loco adjicere ea q̄ Ar
rio respondit Athanasius: Siquidem Arrius of
fensus nouitate vocabuli homousion, quia in 1. Tim. 6.
scripturis vox ista non inuenitur, obiecit Atha
nasius A P O S T O L V M dicentem: Pro
phanas vocum nouitates deuita. Cui respon
dit A T H A N A S I V S: Antiqua res,
nomen nouum accepit: non vocabulo no
uo, nouæ rei virtus accessit. Quia eccl^e

I 4

siaſticæ ſemper moris eſt disciplinæ, ſi quan-
do hæreticorum noua doctrina exurgit, contra
iſolentes quæſtionum nouitates, rebus immu-
tabiliter permanentibus, nominum vocabula
immutare, & ſignificantius rerum naturas ex
primere, quæ tamen exiſtentium cauſarū vir-
tutibus congruant, & quæ magis eaſdem anti-
quitatis uifte demonſtrent, non ortus nouitatem
menſurent. Et ut quod dico planius ſiat, ut
exemplo, Christianæ religionis initio, omnes
qui credebat domino noſtro Iesu Christo, non
Christianī, ſed diſcipuli tantummodo nomina-
bantur. Et quia multi nouorum dogmatum au-
thores extiterant diſtricta obuiantes apostoli-
cæ, omnes ſectatores ſuos diſcipulos nomina-
bant, nec erat uilla nominis diſcretio inter ve-
ros falſosq; diſcipulos, ſiue qui Christi, ſiue q
Dofitæ, ſiue Theodæ, ſiue Iudæ cuiuſdam, ſi-
ue etiam Iohānis ſectatores, qui ſe quaſi Chri-
ſti ecclesiæ fatebantur, uno diſcipulorum no-
mine cenſerentur. Tunc apostoli conuenientes
Antiochiam, ſicut eorum (Luca narrante) te-
ſtantur acta, omnes diſcipulos nouo nomine, i.
Christianos appellant, diſcernentes a commu-
ni falſorum diſcipulorum vocabulo, & ut di-
uini per Eſaiā oraculi ſermo impleretur, quo
ait: Seruientibus vero mihi vocabitur nomen
nouum. Hanc ergo ab apostolis traditam, no-
uam utēdi nominibus formam ecclesia tenēs,
contra diuersos hæreticos, ut ſanctæ fidei ratio po-
ſtulabat, diuersas edidit nominum nouitates.
Deniq; patri nouum innascibilitatis nomen ec-
clesia imposuit. Quium enim Sabelliana hære-

Actu. xi.

Eſaiæ. 62.

sis genitum ex virgine patrem voluisse asserere, ingenitum contra hanc confitendo ecclesia tradidit patrem. Utique in diuinis scripturis ingenitū nusquam legimus patrem. Potest ergo Sabellius audaciam suam in huius calunie obuertere quæstionem, & simili, ut tu, propositionis genere vti, quo dicat: Cur diuinis scripturis sine ullo prospectu pudoris violentiam facitis, profitendo innascibilem patrem & impossibilem patrem, quem Sabellius etiam dixit passum? Ostende mihi non ex coniecturis, non ex verisimilibus rebus, non ex ratione vicini sermonis, sed pura & nuda verborum proprietate, ostende scriptum ingenitum patrē aut filium verum deum ex deo, lumen de lumine, aut patri similem esse. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poscit, ad hanc me nominis professionem scripturarum consequentia prouocat. Nolo mihi inquam, talia obtendas, quia & in me similia de homousij probatione, respuis profarentem. Aut concede mihi ex consequentibus probare homousion, id est, vnius substantiae fidem. Exigis a me ut vnam patris & filii substantiā, id est, homousion, scriptum ostendam, ostende ergo mihi, vbi tres vicias legisti? Quū enim triousion proprie in scripturis ostenderis positum, & homousion facio cessionē. Nec hic dicas mihi: Si tres sunt pater & filius & spiritus sanctus, ergo & tres substantiae, quia & ego simili coniectura possum veracius opinari: si vnum sunt pater & filius, quia ipse ait, ego & pater vnum sumus, quomodo non est vna substantia? Hactenus posui verba Athanasii epi-

I 5

scopi Alexandrini, quæ propterea recitauit, ne quis fidem habeat hæreticis dicentibus, nomen hoc non reperitur in sacris literis. Satis est, si res significata per nomine inueniatur, sicuti sepe diximus. Quod vero dicunt partes istas, quas poenitentię tribuimus, in antiquis doctoribus non inueniri, falsissimum est.

Contritionem primam poenitentię partē hoc modo catholici doctores definire solent: Contritio est dolor, quem quis sponte pro peccatis, suis assumit cum propolito confitendi & satisfaciendi. Atque hic dolor internus seu in corde conceptus nihil aliud est, quam displicentia quedam, qua quis detestatur scelus commissum, quam rursum consequitur dolor quidam sensibilis, producens nonnunquam in eo quod poenitet cor dis gemitus & lachrymæ riuulos, quod vasureuisse legimus beato Petro, Marię Magdalene, & nonnullis alijs qui poenituerunt: quāvis hoc ipsum non semper contingat, etiam in ihsu qui ex animo dolent veramque contritionē habent, & dignos fructus poenitentię faciūt. Taliis dolor siue displicentia, qua quis dolet quantum sceleris moles exigit, maxime si charitas adsit, vocatur contritio: sin autem, attritio dicitur, hoc est, tepidus ac remissus dolor, non satis vehemens pro peccati magnitudine. Et hic quidem dolor poenitenti ac veniam petenti ante sacramentalem absolutionem, necessarius est, quin sacramentalis absolutio que sit per sacerdotem, signum sit interioris absolutionis dei peccata remittentis, quam non consequitur poeni-

Matt. 28
Luc. 7

cens, nisi fuerit ante contritus, vel saltem attritus: ut sic per sacramentum superueniens suppleatur, quod deest homini, & virtute sacramentalis absolutionis, ex attrito fiat contritus. Ait enim dominus per prophetam: Ad quem respiciam nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et iterum: Spiritus domini super me, propter quod vnxit me, Euangelizare pauperibus misit me sanare contritos corde. Et Regius propheta dicit, cor contritum & humiliatum deum non despicer, sed sanare medicamento pœnitentia contritos corde.

Esa. vii.

Esa. 61.
Luc. 4.

Psalm. 50.

Et quamvis dominus Deus per gratiam suam sit principalis causa contritionis, cooperatur tamen ipse homo, ita quod ex parte ipsius multa sunt quæ disponunt ac faciunt ad habendam contritionem. Primo solet oriri contritio ex memoria atque amara recordatione peccatorum. Quod verum esse testatur Ezechias rex Iuda, qui quum de sua infirmitate conualuissebat, dicebat: Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ. Secundo ex quadam erubescencia siue pudore, qualis plerumq; subsequi solet prædictam peccatorum recogitationem & turpitudinem. Apostolo teste, ubi ait: Quem ergo fructum habuistis in illis peccatis, in quibus nunc erubescitis? Tertio ex vilitate, quam peccata in homine generant. Unde dicitur animæ peccatrici: Quam vilis facta es, nimis iterans vias tuas. Quarto ex timore extremi iudicij et

Esa. 38

Rom. 6.

Hiere. 2.

Apo.14.

Lucæ.12.

Ecclesiast.1.

Prouer.15.

Hier.2.

Job.13.

Psalm.30.

Prouer.18

Cor.13.

intolerabilis supplicii. Hinc in Apocalypsi Io
hannis dicitur: Timete dominum & date illi
honorem, quia venit hora iudicii eius. Et serua
tor in euāgelio: Timete eum, qui postquam oc
ciderit, habet potestatem mittere in gehēnam.
Hic enim timor domini expellit peccatum, &
per ipsum declinat omnis a malo. Quinto ex
desiderio æternæ felicitatis, a qua q̄ timer se
parari. Hinc dominus per prophetam pecca
tori dicit: Scito & vide quia malum & ama
rum est, reliquisse te dominum deum tuum, &
non esse timorem eius apud te. Sexto ex spe ve
nīæ, quæ præseruat a desperatione. Vnde Job
dicebat, Etiā si me occiderit, in ipso sperabo.
Verū tamē vias meas in conspectu eius argu
am, & ipse erit saluator meus. Et in psalmo. In
te domine speravi, non confundar inæternum.
Sapiēs quoq̄ ait: Qui sperat in dñō, saluabitur

CNUNC catalogum næniarum aut potius
præstigiarum recensebimus, quibus Lutherus
simplicibus, & alijs qui suis fauent vitij, co
natur fucum facere, vt omnino vilipēdant ac
prorsus rejiciant cōtritionem & attritionem.
Et vt rem paucis expediam, ne quis in legendo
bonas horas male collocet, crimina eius q̄ no
bis impingit, paucis diluam, & obiectiones e
ius ordine quodam afferam. Primo dicit omnia
esse vana & inania, quæ extra charitatem fi
unt. Paulum testem citat hoc ipsum docentem
in epistola priori ad Corinthios. Nam quæ x
tra charitatē, inquit, fiunt, non fiūt ex toto cor
de. Quod autem ex corde non fit, iam hypocri
sis est, sicut dicit Christus; Cor eorum longe est

ame. Ergo contritio, quæ modis prædictis paratur, facit hypocritam, imo magis peccatorem. Hanc rationem affert in assertionib. articuloꝝ suorum. In captiuitate vero Babylo nica copiosius nugatur, & ex stultis hominib. iuxta Comici dictum, insanos facit. Primum inquit, cōtritio paratur fide promissionis & cō minationis diuinæ: quam tamen scholastici doctores sic docuerunt, ut eam fide promissionis priorem facerent, & longe viliorēm, imo vix eius mentionē fecerunt. Deinde dicit: Peiores Niniuitis finixerunt quandā attritionē, q̄ virtute clauium (quam ignorant) fieret contritio, eā donant imp̄ns & incredulis, vt sic vniuersa cō tritio aboleretur. Tertio addit, q̄ imposuerint insuperabile cahos laboris hoībus, vt omnium peccatorū formēt cōtritionē quū hoc sit impos sibile, & vix minorem partem peccatorū scire possimus. Denique & ipsa bona opera dicit eē

Psal. 142.

peccata, q̄a scriptura dicit: Non itres in iudici um cū seruo tuo dñe, q̄a nō iustificabitur in cō spectu tuo omnis viuens.

Thæ sunt Luth. rationes q̄bus contra cō tritionem pugnat, & Andabatæ more gladiū in tenebras ventilat. Et miror quempiam vsq̄ adeo cęcū & plūbeū esse, vt his ratiōibus mo ueatur aut fidem accōmodet, quū manifestā cōtineant falsitatē, & aperta mendacia nō sint digna responsione. Sed hæctēpora nobis p̄nun ciauit Apost. dicens: Spiritus manifeste dicit,

1. Tim. 3.

q̄a in nouissimis temporibus discedent q̄dam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis demoniorū, in hypocrisi loquētiū mēdaciū. Respondebimus tamen, vt veritas magis elu-

Terent. in
Eunuci. o.

cessat. Primum ergo quod dicit Paulum docu-
isse, omnia quæ extra charitatem fiunt, vana
esse ac falsa, mea quidem sententia, etiam vi-
gilans somniat, quium ille hoc nusquam docue-
rit. Nam quod ex Paulo affert, nihil eius erro-
ri patrocinatur. Quid enim illic Apostolus ali-
ud agit, q̄ ut ostendat dona spiritus sancti, siue
gratias gratis datas, quas capite p̄cedēti enu-
merauerat, citra charitatem nihil esse aut pro-
desse ad æternam salutem cōsequendam. Nā
huiusmodi dona & bonis & malis sunt com-
munia. Sic enim ait: Si habuero prophetiā, &
nouerim mysteria omnia, & omnem scientiā,
& si habuero omnem fidē, ita ut montes trā-
feram, charitatem aut̄ non habuero, nihil sum.

**Aug.li.de
baptis.**

**Iohan. 11.
1.Reg. 19.
Actu. 8.
Matt. 8.**

Quæ verba Augustinus exponens dicit: Vide
aut̄ a charitate separati, quam multa & quam
magna nihil prosint, si vnum quiddam defue-
rit, & videāt quid sit ipsum vnum. Nec me in
hoc audiāt, sed Apostolum. Quid ergo eis pro-
dest, si & linguam in sacris mysterijs habeant
angelicam, & prophetiam, quemadmodū Ca-
yphas & Saul, ut aliquando prophetent, quos
fuisse dānabiles, sancta scriptura testatur? Si
sacramenta non tātum sciant, sed habeāt, sic
ut habuit Simon Magus: si fidem sicut dāmo-
nia confessa sunt Christum (neq; enim non cre-
debant quū dicarent, quid nobis & tibi fili dei:
scimus qui sis) si dispergiant etiam ipsi sub-
stantiam suam pauperibus: sicut multi non so-
lum in catholica ecclesia, sed in diuersis hære-
sibus faciunt, si aliqua īgruente persecutio-
ne tradant ad flamas nobiscum corpus suū pro-

Side quam pariter nobiscum cōfitētur: tñ quia separati hæc agunt, non sufferentes iniūcēm in dilectione, neq; studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, charitatem vtiq; nō habendo, etiā cum illis oībus, q; nihil eis prosunt, ad æternā salutem p̄uenire non possunt. Hancenus August. Ex his perspicuū fit baptis mū fidē, prophetiā, mysterio & cognitionē & cāte ra q; enumerat Apostolus, magna quidem esse dona, non vana aut falsa, sed non mediocriter vtilia, vnicuiq; enim datur manifestatio spiri-
tus ad vtilitatem. Sed quando non emanant ex
vena charitatis nec pullulant ex radice dilectionis, nihil esse, hoc est, nihil prodesse ad braui
um æternæ beatitudinis consequendum. Sola
enim charitas est quæ discernit inter filios
regni dei æterni, & inter filios damnatiōis æ-
ternæ. Ipsa est vestis nuptialis, quam qui nō ha-
bet, mittitur in tenebras exteriores. De quo &
August. dicit: Nullū est isto dono excellentius.
Dantur & alia per spm sc̄m munera, sed si-
ne charitate nihil prosunt. Quātū ergo bonū ē,
sine quo ad æternā vitā neminē tāta bona per-
ducūr̄. Ipsa vero dilectio siue charitas (nā vni-
us rei est nomē vtrūq;) si habeat eā, q; nō log-
etur linguis angelor̄, nec habet prophetiā, nec
om̄ia scit sacramēta, oēmq; sciētiā, nec distri-
buit oia sua pauperibus, vel nō habēdo quod
distribuat, vel aliq; necessitate prohibitus, nec
tradit corpus suum vt ardeat, sitalis passio-
nis nulla tētatio est, perducit ad regnum, ita vt
ipsam fidē non faciat vtilē, nisi charitas. Sine
charitate ḡppe fides potest esse, sed non & pro-
desse. Propter quod & apostolus Paulus: In

x. Cor. 12, 1

Matt. 22,

Aug. li. 15.
de trini.

Gal. 5

Iaco. 2.

Aug. li. de
vnico bas-
ptismoAug. tra. s
in episto.
Iohan.

Character

Christo, inquit, Iesu, neq; circumcisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiscunt. Et iterè: Se nihil dixit esse Apostolus, si non habet charitatem, non sacramenta, & scientiam, & prophetiam & fidem. Illa enim magna sunt, etiā si ille nihil sit, qui ea sine charitate habuerit, & eorum veritatem in sua iniuritate tenuerit. Et alio loco: Ecce accepit sacramentum natuitatis homo baptizatus, sacramentum habet, & magnum sacramentum, diuinum, sanctum, ineffabile, cōsydera quale, ut nouum hominem faciat dimissione omnium peccatorum. Attendat tñ in cor, si perfectum est ibi, quod factum est in corpore. Videat si habeat charitatem. Et tunc dicat: Natus sum ex deo. Si autem non habet charitatem, characterem qdem impositum habet, sed desertor vagatur. Hic aper te Augustinus pronunciat, baptismum impri mere characterē indelebilem, quod negat Lutherus. Ex his omnibus quæ ex Augustino attulimus, sequitur, dona ista gratuita nulli posse prodesse ad salutem, sine charitate. Nam quæ ea habet sine charitate, nihil est, est tamen ut Paulus dicit, sed sicut æs sonans aut cymbalū concrepans, hoc est, non est deo gratus, quia expers charitatis est. Sed ex hoc minime colligi potest, omnia opera quæ extra charitatem fiunt, nihil esse, vana ac falsa, quia adueniente charitate hæc dona non parum prosunt. Nam habens charitatem si hisce spiritus sancti muneribus rite vesus fuerit in utilitatem & ædificationem

ecclesiæ, illius opera deo sunt grata & accepta atq; coelestis præmij meritoria. Hic Lutherus non solum Apostolo contraria docet, sed & sibi ipsi contrarius est. Si enim omnia quæ extra charitatem fiunt, nihil sunt, sed vana ac falsa, dicit nobis, quomodo sola fides sufficere possit ad salutem? Hoc enim in sexcentis locis tradit. Fides nāq; sine charitate, vt Augustinus ait, potest esse, sed nō prodesse. Quid hic respondebit Augustino, imo Apostolo dicenti, si habuero omnem fidem, ita vt mōtes trāferā, charitatem aut̄ non habuero, nihil sum? Vbi nunc manebit & illud quod in captiuitate Babylonica dicit, nulla peccata Christianū damnare possunt, nisi sola incredulitas, non adulterium, non sacrilegium, non homicidium? Recte quidam docet mendacem oportere memorem esse, nisi velit s̄a peccata suis placitis dissentire, quod & hoc loco Luthero accidit, sicut in plerisque alijs locis. Non ergo probabit ex Paulo omnia esse vana ac falsa quæ extra charitatem fiunt, etiam si linguis loqueretur angelorum, sed seipsum potius vanum atq; mendacem demonstrabit. Quod autē addit loco probationis, ipsum quoq; vanum ac falsum est. Dicit enim: Quæ fiunt extra charitatem, non fiunt ex toto corde. Quod autem ex corde non fit, iam hypocrisis est. Stulta ac ridicula est ista ratiocinandi forma. Nam fieri potest, vt quis propter deū indigentem impatriatur eleemosynam, & non ex toto corde hoc faciat, non tamen tale opus vanum aut falsum dici potest. Sed quod ex corde nō fit, inquit, iā hypocrisis ē.

K

Miror cur rursum nō addiderit ex toto corde,
 Aliud q̄ppe ē, ex toto corde q̄ppiam agere, aliud ex corde agere: sicut & diuersa sunt, ex toto corde & aliud ex corde nō eē: & iterū diligere deū ex toto corde, & diligere deū ex corde.
 Et de Iehu rege Israel scriptū ē, quod habuerit zelū dñi, & interfecerit i dololatras filios Achab, & impiā illā Iezabel vxore Achab, nec nō & sacerdotes Baal, dñi quoq; voce laudat⁹ ē. Et nihilomin⁹ dicitur de eo: Porro Iehu nō custodiuit, vt ambularet in lege domini dei Israel, in toto corde suo. Non enim recessit a peccatis Hieroboā, qui peccare fecit Israel. Quod ergo ex toto corde non est, qualis est dolor non satis vehemens, remissus ac tepidus de peccato, quem attritionem vocamus, est vtique aliquid. Nec potest dici, quod sit hypocrisis, quia quod foris agitur, ex corde (licet non toto aut perfecto) procedit. Et quando adueniente charitate dolor iste perficitur, & ex toto corde procedit, dicitur esse vera contritio. Et hoc modo ex attritione fit contritio, sicut ex attrito contritus. Quid autē sit hypocrisis, Christus haud obscure in euangelio docuit: Hypocrisis enim simulatio quēdam est, quæ tunc locum habet, quando quis longe alius est ingenio, quam cuius similitudinem induit, cuius opera secundū speciem ex corde videntur prouenire, quū tandem habeant speciem sanctitatis. Tales erant pharisæi, quos Christus insectatur in euangeliō, & comparat eos sepulchris dealbatis: quæ foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum. Nemo negat hypocrism⁹ esse peccatum. Et qui huiuscemo-

4. Reg. 10

Matth. 6.
Matth. 23.

di hypocrisim in confessione committit, ut simulato animo accedat, & ore tantum se dicat dolere de peccatis suis, corde autem atque animo non dolet: is minime absolutionis sacramentalis consequitur effectum, nec mundatur a peccatis, & a sacerdote immundior recedit, quam ante accesserat. Hoc tamen non faciunt nisi quos aetritos nuncupamus, qui ex corde dolentes, virtute sacramentalis confessionis fiunt contriti, ut ex toto corde doleant. Quare contritio quae praedictis modis paratur, nec facit hypocritam nec magis peccatorem. Quotquot enim hactenus de sacramentis scripserunt, una voce docuerunt, ut sumentes dignos se (quantum fieri potest) exhibeant, nec indigni accedant, ne ad iudicium sibi sumant & grauiorem damnationem, quod institutum est in remedii peccati & antidotum salutis. Indignus autem accedit, qui factus & ut hypocrita accedit. Superest ut alias obiectiones eius refellamus, quas ex captiuitate Babylonica recitauimus. Et primum docet parari contritionem fidei promissionis & comminationis diuinæ, quod quasi nouum inculcat. Ego sane arbitor hic Lutherum dedita opera insanire, quum in hoc omnes conueniant, ut hoc modo contritio paretur. Pœnitentiæ, inquit, agite, appropinquauit enim regnum coelorum. Item: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Et: Nisi pœnitentiæ habueritis, oes simul peribitis. Quod enim quæ pœnitentiæ ageret super peccatis suis, quod non crederet pœnitentiæ promissam peccatorum remissionem? Credenti, inquit Apostolus, in eum quod iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiae dei.

K 2

148 DE SACRAM. POENI.

Luc. 33.

1. 2. q. 113.
2. 4.

Psalm. 84.

Heb. 11.

Quanti sunt, quos comminatio diuina ad poenitentiam extimulauit, vbi dicitur, nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis! Et ex hac fide comminationis diuinæ plerunque nascitur contritio, sicut supra docuimus, vbi & de origine contritionis differuimus. Addit autem scholasticos doctores contritionem sic docuisse, ut eam fide promissionis priorem & lōge viliorē fecerint. Nescio quos ipse pro scholasticis doctoribus habeat. Hoc vñū scio, Lutherum hic impudentissimum protulisse mendacium. Et quia ipse nullum siue ex veteribus siue ex recentioribus affert doctorem, qui contritionem fide promissionis priorem aut viliorē fecerit: ego ex multis non grauabor saltem vnum adducere ex scholasticis, qui omnium instar haud dubie habēdus est. Beatus Thomas Aquinas, is est religionis nostræ columen, quem ideo libentius commemorabo, quod sancti viri lucubrations sacrilego hæretico displicant. Eo ergo loco vbi de iustificatione impij disputat, sic habet: Motus liberi arbitrii requiritur ad iustificationem impij, secundum quod mens hominis mouetur a deo. Deus autem mouet animam hominis conuertendo eam ad se ipsum, iuxta illud psalmi: Deus tu conuertens viuificabis nos. Et ideo ad iustificationem impij requiritur motus mētis, quo conuertitur in deum. Prima autem conuersio in deum, fit per fidem, secundum illud: Accedenter ad deum, oportet credere, quia est; & ideo motus fidei requiritur ad iustificationem impij. Huc usq; cōmemorauimus beati Thomæ sententiam, cui

omnes doctores siue veteres siue neoterici sub
scribunt, & communi consensu suum addunt
calculum.

C Tertio affert & dicit eadem prudentia,
scholasticos inuenisse aut ut eius verbis utar,
finxisse attritionem. Huic cauillationi satisfie-
ret, si quis obiiceret illi, os quod mentitur, occi-
dit animam. Nos tamē superius respondimus,
forte pluribus q̄opus esset, vbi docuimus fri-
uolam esse disputationem de nomine, quando
de re constat. Antiqua, inquit, beatissimus con-
fessor Athanasius, res, nouum nomen accepit.
Verba eius iam ante recitauimus. Et quod ad
dit eos docere hanc attritionem virtute clau-
ium fieri contritionē, & eam virtutem docto-
ribus esse ignoram, partim verū dicit, partim
falsum. Nam primum, hoc est, attritionem su-
perueniente sacramento, fieri contritionem, su-
perius ostendimus. Alterum autem falsum est,
hanc virtutem clauium doctoribus incognitā,
& soli Luthero perspectam. Atqui multo ab
surdius est, quod asserit hanc attritionem, a do-
ctoribus tributā impijs & incredulis. Pugnan-
tia enim dicit, qui impium & incredulum at-
tritum esse dicit & fidelem. Quis enim sine fi-
de remissionis peccatorum doleret de peccatis
suis?

C Iam ad aliud veniamus, vbi dolet pon-
dus istud impositum humeris Christianorum,
quod neq; nos, neq; patres nostri portare po-
tuimus, quum sit impossibile, vt quis omnium
peccatorum formet aut habeat contritionem.
Quasi vero doctores hactenus adeo aniliter

Sapi. x.

Actu. 15.

K 3

desipuerint, ut etiam impossibilia præceperint. Re ipsa hic verè esse comperio, quod vulgo dici solet, vnum mendacium, parit aliud. Nā præter mēdacia, strophas & præstigias, nihil affert. Quis vñquam docuit, vt poenitēs contritionem haberet de ihs peccatis, quorum non recordatur, aut quorum memoriam habere non potest. Hoc docēt, vt quis pro virili sua conscientiam suam expendat, & iuxta Apostolū, seipsum probet, & de peccatis suis, quantum fieri potest, doleat. Fieri autem potest, vt generatim de omnibus simul doleat, & omnia perperam vel commissa vel omessa displiceant, etiam ea quorum notitiam vel memoriam non habet. De ihs autem peccatis, quæ necdū in obliuionem venerunt, diligentius & in speciali dolere potest. Nec verum est, quod postremo subnectit, ipsa bona opera inueniri peccata, quia in psalmo dicitur, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Ex hoc enim colligi non potest, ipsa bona opera esse peccata, sed potius nullum viuentem propterea iustificari coram deo, quia non est iustus viuens super terram, qui nō peccet. Septies enim in die cadit iustus & resurgit. Multum autem interest, inter peccare, & sine peccato non viuere, & inter bona opera esse peccata. Sed de hoc in sequentibus suo loco dicemus.

TSecundam poenitentiae partem, possumus esse sacramētalem confessionem, quæ nō ab ecclesia inuenta aut instituta est, quemad-

modum hæretici dogmatizant, sed a Christo
in euangelio precepta. Nam apud Matthæum
Ch̄us ante passionē suā claves regni cœlorū Matth. xvi,
promisit Petro, dicens: Tu es Petrus, & super
hanc petram ædificabo ecclesiam meam, &
portæ inferi non præualebunt aduersus eam.
Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcū
que ligaueris super terram, erit ligatum & in
cœlis: & quodcunq; solueris super terram, erit
solutum & in cœlis. Et ut plenius virtutē cla-
uium in qua confessionem sacramentalem fun-
damus, explicemus, principio considerandum
est, claves istas Petro promissas, non esse cor-
porales, sed spirituales. Et quamvis sint spiri-
tuales, habent tamen similitudinem magnam
cum corporalibus. Ut enim corporea siue fer-
rea clavis instrumentum est, quo aperitur osti-
um & clauditur, & quo obstaculum impedi-
ens ingressum mō amouetur, modo obfirma-
tur: ita similitudine quadā spiritualis clavis po-
testas dicitur, qua aufertur tolliturq; obstacu-
lum ac impedimentum impediens hominem
ne ingrediatur regnum cœlorum: quale con-
stat esse peccatum. Sunt autem duæ claves, qua-
rum vna dicitur clavis scientiæ, hoc est, discer-
nendi facultas inter leprā & lepram, item in-
ter lepram & non lepram, id est, inter pec-
catum & peccatum, & inter peccatum
& non peccatum. Altera dicitur clavis po-
tentiæ, & est ipsa autoritas siue po-
testas soluēdi & ligādi, qua ecclesiasticus iudex
dignos debet recipere, indignos excludere a

4. dist. 18.

K 4

regno cœlorum. Nā post cause cognitionem
in iudicio spiritali, quod fit per clauem scien-
tiæ in cōfessione, restat adhuc definitio seu sen-
tentia quę promulganda est, quod ē soluere vel
ligare per clauem potestatis. Observatur hoc
etiam in iudicio seculari, in quo iudex discussio
prius summa diligentia negotio, fert sententiā
vel cōdemnādo vel absoluendo. His iactis fun-
damentis non difficile fuerit cōprobare confes-
sionem a Christo institutam. Sacerdos enim si
ue iudex ecclesiasticus, qui habet ius soluendi
& ligandi, non potest in spiritali iudicio, in cō-
scientia alterius, soluere aut ligare, quod perti-
net ad clauē potestatis, nisi an cognoscat quid
sit soluendum aut ligādum, quod pertinere ad
clauem (quam vocant) scientię, diximus. Atq
hanc cognitionem nequit habere, nisi per spon-
taneā confessionem hoīs seipsum accusantibus,
ita ut prius detegat peccata sua, & confessus
virtute clavium purgetur a contagione pecca-
ti & absoluatur. Qui enim infirmus est, & cu-
rari cupit, vulnera sua detegat oportet medico
ut morbi genus possit agnoscere, & pestem ex
corpo sic affecti, depellere. Ex his sequitur,
aut claves sine causa a Christo ecclesiæ præla-
tis in Petro datas, quod nemo compos mentis
dicet, opinor, aut confessionem prorsus esse ne-
cessariam pœnitenti peccatori, ut virtute cla-
vium absolutio a peccatis sibi impariatur.
Quod si verum est, velint nolint hæretici, con-
cedant nobis oportet, confessionem a Christo
in collatiō claviū institutā ac p̄ceptā. Ad hoc
facit, quod Ch̄s post resurrectionē suam cla-

Matth. 16.

ues Petro promissas oibus tradidit apostolis,
qñ insufflavit in eos, dicens: Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retēta sunt, Et hīc locus ostendit confessionem esse iuris diuini. Nam quid est aliud retinere peccata, quā non remittere? Verba ergo Christi hunc sensum habent: Quorum sacerdos peccata retinuerit i.e. non remiserit, retenta, hoc est, non sunt remissa in cœlis. Et quomodo remitteret aut retinebit, nisi per confessionem sibi fuerint aperita? Quum igitur quisq; iure diuino salutis suę teneatur habere rationem, & quantum fieri potest a peccato immunem se seruare: vt sit seruus iustitiae, non peccati: aut si pondere peccatorum pressus iacet, eniti debet totis viribus, ut graui peccatorę sarcina liberetur, & id eo modo quo instituit deus: sequitur vnumquenq; diuino præcepto obligatum esse sacerdoti ad confitendum peccata sua, & proinde confessionem a deo præceptam. Promissionem autē Iohan. 21.
Petro factam, impleuita morte resurgens illi soli, commisitq; illi præ cæteris etiam tum p̄sentibus, generalem ouium suaq; gubernationem, dicens: Pasce oves meas. Clauium tamen potestatem simul omnibus tradidit, vt inde intelligamus Christum principem pastorum priuilegio quodam ac singulari gratia preuenisse apostolos, & per seipsum illis contulisse, quod alioqui iusto ordine a Petro ceu generali ac supremo Christi Vicario, debuissent accipere. Petrumque super alios superiorē ac caput, accepisse iurisdictionis potestatē, cæteros au

1.Pet. 5

K 5

tem ut coadiutores in partem solicitudinis adscitos. Ex quibus etiam discimus, Petro concessam supremam & ad omnia se extenden tem (de spiritualibus loquor) potestatem iurisdictionis super omnes. Cæteri episcopi & prælati siue pastores, potestatem quidem hñt, sed a Petri Vicario summo Pontifice ipsis traditam, a quo tantum iuris habent in populum Christianum ad soluendum et ligandum, quantum ille permiserit. Atq; hac ratione quidam maiore, quidem minorem potestatem ab illo accipiunt, & quibusdam multorum, quibusdam paucorum cura committitur. Et quia in vitia proni sumus, ut saltē formidine poenæ, si non virtutis amore, discamus benefacere, non iniuria summus Pōtifex & episcopi quædam sibi reseruant crimina, quorum absolutio ad ipsos spectat. Hanc reseruationem Lutherus ty rannidem vocat, ea, ni fallor, ratione, quo magis laxethomicidis, sacrilegis, parricidis, incendiarijs, frena peccandi, ne deterreantur vel criminis mole, vel poenitudinis difficultate. Pro confessione facit, quod Iacobus in epistola dicit: Confitemini alterutrum peccata v̄ta, & orate pro inuicem ut saluemini

Iaco. 5

CToto ergo (quod aiunt) cœlo errāt, dicentes confessionem occultam, quæ modo in ecclesia celebratur, ex scripturis non posse probari. Ostendimus em̄ eam non solum in scripturis sacris inueniri, sed etiam in euangelio a Christo esse præceptam. Quod si quis dixerit, non illie præceptam confessionem, sed solum sacerdotibus datam autoritatem & potestatem absol

uendi & ligandi, audiat Bernardum dicētem: *Bernard.*
 Sufficiebat ostendere infirmo medicum, qui si
 sanus fieri velit, illum inquirat. Et Boetius: Si *Boetius.*
 operam medicantis expectas, vulnus tuum de
 tegas necesse est. De hac confessione loquitur
 Cyprianus martyr, quum dicit: Ante expia-
 ta delicta, ante exomologesim factam crimi-
 nis, ante purgatam conscientiam sacrificio &
 manu sacerdotis, pacem putant esse, quam qui
 dam verbis fallacibus venditant. Et iterum:
 Denique quanto & fide maiore & timore me-
 liore sunt, qui quamvis nullo sacrificij aut li-
 belli facinore constricti, quoniam tamen de
 hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacer-
 dotes dei dolenter & simpliciter confitentur,
 exomologesim conscientiae faciunt, animi
 sui pondus exponunt, salutarem medelam par-
 uis licet & modicis vulneribus exquirunt. Et
 rursus addit: Confiteantur singuli, quæso
 vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui de-
 liquit in seculo est, dum admitti confessio eius
 potest, dum satisfactio & remissio facta
 per sacerdotes apud dominum grata est. An-
 non beatissimus martyr tres poenitentiae par-
 tes complectitur, quum docet dolenter confi-
 tendum, dum satisfactio per sacerdotes apud
 dominum grata est? Sed & libro tertio epi-
 stolarum idem docet: Quoniam video, inquit *Cyp.lib. 3*
 epis. epis.
 facultatem veniendi ad vos nondum esse, oc-
 currendum puto fratribus nostris, si in modo
 aliquo & infirmitatis periculo occupati fue-
 rint, non expectent præsentiam nostram, qm
 apud presbyteros quæcunq; pñtem, vel si pres-

byter repertus non fuerit, & vrgere exitus cō
perit, apud diaconū quoq; exomologesim fa
cere delicti sui possint, vt manu eis i pniām im
posita, veniāt ad dñm cum pace. Remittit nos
Lutherus ad mulieres, q̄s vult viris esse a con
fessionibus. Cyprianus aut ad Ch̄i sacerdotes
Lactantius Firmianus li. 4. diuinārum institu
tionum ca. vltimo. negat eos esse Christianos
aut in ecclesia catholica, qui confessionem tol
lunt. Verba eius hæc sunt: sed tamen quia sin
guli quiq; cœtus hæreticorum se potiss. Christi
anos, & suam esse catholicam ecclesiam pur
ant: sciendum est illam esse veram, in qua est
religio, confessio, & pœnitentia, quæ peccata
& vulnera quibus est subiecta imbecillitas
carnis, salubriter curat. At Sozomeni lib. IX
hist. eccl. tripart. ca. 35. de cōfessione hoc est te
stimonium: Quoniam omnino non peccare, di
uinum & vltra humanam naturam esse cog
noscitur, peccantibus autem & pœnitentiam
agentibus, veniam deus dari præcepit, qui ve
ro confiteri refugiunt, maius peccatorum onus
acquirunt. Propterea visum est antiquis ponti
ficibus, vt velut in theatro sub testimonio ec
clesiastici populi delicta pandantur. Et ad hāc
rem presbyterum bone conuersationis, seruan
temq; secretū ac sapientem virum statuerūt
ad quem accedentes hi, qui deliquerant, deli
cta propria fatebantur. At ille secundum vni
uscuiusq; culpam indicebat & multā. Quod
etiam hactenus diligenter in Occidentalibus
seruatur ecclesijs.

Possem equidem hic recēdere quomō con

fessio præfigurata fuerit ea confessione, qua baptizati a Iohanne in Iordane peccata sua confessi sunt, similiter in leprosis, quos Christus misit ad sacerdotes, ut se illis ostenderent, & sic a lepra corporea, quæ animi lepram significabat, mundaretur. In Lazaro quoque suscitato a domino, quem soluerunt apostoli. Sed breuitati studemus, ut ad technas hæreticorum veniam, quibus nobis insultant. Primum concedunt reperiri quidem plura confessionum gñia in scripturis, non autem confessionem (ut ipsi dicunt) auricularem, nos sacramentalem, quā hominis commentum esse dicunt, præterea nihil. Et huic obiectioni ex parte responsum est, quia liquido ostendimus Christum in Euangeliō confessionem, quæ in aurē fit sacerdoti, & tradidisse & p̄cepisse. Esse autem plura confessiōnum genera, non inficiamur. Cæterum quo lector magis deprehendat ipsorum insidias & cūniculos, quibus veritas subuertitur, lubet referre quas confessiones, sacramentali sublata, stant, quidque illis tribuendum sit. Ponunt primo confessionem quādā, qua coram deo agno scimus peccata nostra, quam nō dicunt esse aliam, quam veram contritionem de qua dicitur in psalmo: Qm̄ iniquitatem meam ego agnosco, & peccatum meum contra me est semper. Et iterum: Dixi confiteor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impenitatem peccati mei. Et apud Iohannem: Si confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & iustus ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Hanc exigunt iure diuino

Matt. 3,
Luc. 58.

Psal. 50.
Psal. 31:

Ioh. 1

a pœnitēte. Peccatum eñi nō remittitur, nisi cōfiteamur deo. Hæc confessio quam ponunt & docent, omnibus catholicis doctoribus magno pere probatur, adeo vt eā necessariā doceant, sine qua sacramentalis cōfessio nulla sit atq̄ in anis: non tñ cōfessionē nominat, sed cōtritionē, ne vulgus indoctum, auditō confessionis nomine, contritionem absq; sacramentali confessione sibi arbitretur sufficere. Aliam præterea afferunt confessionem, quam dicunt institutam a Christo eo loco, vbi Ch̄us dixit discipulis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si autem te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si te nō audierit, adhibe tecum adhuc vnum aut duos, vt in ore duorum vel triū restium stet om̄e verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Hic Christus, inquit docet, quomodo frater peccatis sit corripiend⁹ accusandus, prodendus: et si non audierit, excōmunicandus. Demiror profecto hæreticorum prudentiā, & qd nā ipsis in mentē venerit, vt somnient hic confessionem aliquā a Ch̄o institutā, quū ne meminerit quidem cōfessionis. Exigūt a nobis vbique claras & euidentes scripturas, nec quidquam volunt admittere, quod non manifeste expressum sit. Cur ergo legē quā nobis præscribunt, non obseruant? Verba Ch̄i nullo modo ipsis patrocinantur. Neq; enim de confessione illuc Ch̄us agit, sed de vera atq; Christiana fratris correptione. Et quis is qui ob delictum quod commisit corripitur, merito debe

Matt. 18.
Deut. 19.

at humiliter agnoscere peccatum suum, culpāque fateri simpliciter, ut condonetur sibi peccatum, fieri tamen nonnunq̄ solet, vt is qui pec̄auit, & de crimine correptus est, pertinaciter neget se commisisse, quod sibi obīscitur, maxime si testibus conuinci non potest. Rogo te qualis est illa confessio, vbi non est criminis agnitio sed negatio? Videamus verba Christi: Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Precipit hic correptionem, nullam instituit confessionem. Præcipit ei qui Iæsus est, vt corripiat fratre in se peccantē, non præcipit fratri peccanti, vt lēso confiteatur, sit autē persæpe vt orta inimicitia aut cōtentione inter laicos, inter pueros, inter mulierculas, inter deliros senes, inuicem se ledant & contumelij afficiant, postea redeunt in gratiam, confitentur se peccasse, veniam petunt. Quis eam confessionem, etiā si præcesserit correptio, haberet pro confessione sacramētali, quum fiat inter laicos & mulieres, quibus satis cōstat nō esse confitendū? Ordinem quoque huius fraternalē correptionis, subnectit quū dicit: Corripe eum inter te & ipsum solū. Hoc enim obseruandum est, quando corripienti soli p̄ctū notū est. Si te audierit, lucratus es fratre tuū. Si te autē nō audierit, adhibe tecū vñū testē vel duos, vt in ore duorū vel triū testiū sit om̄e verbū, hoc est, illud quod peccati fratri obīscitur. Quod si eos nō audierit, dic ecclesiā, hoc est, platis ecclesiā & iudicibus. Si autē ecclesiā nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Haec tenus de fraternalē correctiōe, &

quo ordine fieri debeat , Christus verba fecit,
 & quomodo pia admonitione frater qui delin-
 quit, ad sanam mentē reuocandus sit, ut emen-
 det in melius quæ peccauit. Talis correctio o-
 mnibus præcepta est, quia vnicuiq; deus man-
 dauit de proximo suo. Et quia propter rebelles
 & inobedientes, qui per excommunicatiōem
 extra ecclesiam secludendi sunt, in iudicio ex-
 teriori necessaria est potestas exterioris iurisdi-
 ctionis ecclesiæ prælatis, qui apostolorum lo-
 cum tenet: idcirco illam dedit apostolis, dices:
Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis (lo-
quitur de vinculo anathematis) super terram,

Chrysost.

erunt ligata & in cœlo. Vbi Chrysostomus di-
 cit: Vide qualiter te rebellem & inobedientem
 duplicitibus colligauit necessitatibus, & poena
 quæ hic est, quæ est projectio ab ecclesia, sit ti-
 bi sicut ethnicus & publicanus, & supplicio
 futuro, quod est esse ligatum & in cœlo. Et que-
 cunq; solueritis. i. relaxaueritis super terram,
 erunt soluta & in cœlo. In his etiam verbis nō
 absurde intelligi potest potestas vtriusq; iuris-
 dictioñis, interioris in iudicio spirituali ipsius
 cōscientiæ, & exterioris, de qua nūc diximus,
 quam contulit ecclesiæ præsidibus. Ex his per
 uim fit, quomodo verba Christi de correptio-
 ne debeant intelligi, & quomodo nihil pro con-
 fessione sacramentali faciant. Correctio autē
 qua etiam delinquēti infligitur poena actus est
 iustitiæ, & ad solos spectat Prælatos in iudicio
 ecclesiastico, & ad principes iudicesq; secula-
 res in iudicio seculari.

Porro addunt & confessionem publicam,

quam olím in ecclesia fuisse affirmat. Et nos
admittimus pœnitentiam solennem olim fuis-
se in ecclesia, quæ ut ait Ambrosius, fiebat ex Ambr.
tra ecclesiam in manifesto in cinere & cilitio,
quæ pro grauibus horrendisque ac manife-
stis delictis tantum imponebatur, & id non ni-
si ab episcopo, vel eius mandato, nec omnibus
exæquo hominibus iniungebatur etiam pro-
pter horrenda scelera, quia non clericò nisi de-
gradato, nec iuuenibus, nec mulieribus. Pœni-
tentia ista solennis non iterabatur pro reueren-
tia sacramenti, ne vilesceret & contemptibi
lissimis fieret. Vnde Origenes de hac solen-
ni pœnitentia loquens ait: Si nos aliqua culpa
mortalis inuenerit, quæ nō in crimen mortali
vel in blasphemia fidei, sed in sermonis vel in
morum vicio consistat, hæc culpæ semper repa-
rari potest. Sed non ita de grauioribus criminib-
us est, in quibus semel tantum pœnitentia cõ-
ceditur locus. Communia quæ frequenter in-
currimus, semper pœnitentiam recipiunt. Sed
de grauioribus criminibus semel tantum agi-
tur pœnitentia, id est solennis. Nam & de illis
si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solen-
nis. Hoc est quod dicit Ambrosius: Sicut unum
baptisma, ita & una pœnia: quod de solenni pœ-
nitentia intelligendum est. Modus quo hæc pœ-
nitentia imponebatur parricidis, homicidis, &
filiorum oppressoribus, & cæteris qui similia
flagitia admirerant, habetur dist. 50. ca. In ca-
pite. Præter hæc solennē pœnitentia, est & a-
lia publica pœnitentia, quæ quidem fit in fa-
cie ecclesiæ & publice, non tamen cum

Ambr.

L

obseruatione eorum quæ sūt in solēni pœnitētia. Fit autē fere hoc modo. Initūgitur aut p̄ci pitur alicui ut per mundū peregrinetur, gerat q̄z baculū cubitalē vel simile quidpiā, aut ut vtratur veste qdā singulari in eū v sū facta, qua sic pœnitētes vti cōsueuerunt, interdū publice virgis cæditur. Hanc pœnitentiam potest iniū gere sacerdos, cui saltem alicuius parochiæ cu ra commissa est. Clerico quoq̄ potest imponi, quando crimen eius enorme est & publicum.

x. Tim. 5. Peccantem enim publice, ait Apostolus, corā omnibus argue, vt & cæteri timorem habeāt. Non ergo tenui limine diuiduntur pœnitentia solennis & publica. Vtraq; quidem instituta est ab ecclesia, quæ pro diuersitate criminum diuersum statuit pœnitendi modū, & pro ratio ne morbi, succurrat yarietate medicamenti. Haud tñ sum nescius aliū publicæ pœnitētis suis modū apud veteres ab eo q'nūc obserua tur, quē etiā Sozom. lib. 9. hist. Eccl. trip. cap. XXXV. declarat hisce verbis: Romæ etiā locus est certus pœnitentium. Stant enim rei, & velut in lamenatiōibus cōstituti. Quum em̄ sa cra celebratio fuerit adiuncta, illi cōmunionē non percipientes, cum gerantu & lamentatione seipso in terram prosternunt. Ad quos con currens episcopus, & ipse cum lachrymis & gemitu spirituali prosternitur, & omnis eccl esiae plebs fletibus inundatur. Post hoc autem prior surgit episcopus, & eleuat iacentes a terra. Tum competenter pro pœnitentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictio

nibus sponte vacates, aut ieunis, aut abstinentia lauaci, aut suspensione ciborum, aut rebus alijs quæ iubentur, expectant commune tempus quod decernit episcopus. Constituto vero tempore velut quoddam debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo communione participantur. Hæc ergo antiquitus Romani pontifices usq; ad nostrum conseruant tenipus. Præterea adhuc aliam nituntur confessionem hominibus inculcare priuatam, ex verbis saluatoris, quum dicit: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te relinq; ibi mun. tuu ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Verba Christi satis plana & manifesta sunt, sed non video qd pro confessione faciant, quum non de confessione, sed reconciliatione C H R I S T V S loquatur. Quum itaque tam multa confessionum genera tradat, solam sacramentalem confessionem aspernatur, ceu traditionem humanam, quam tamen a Christo in euangelio institutam & præceptam comprobauimus, quamvis ecclesia certum confitendi tempus statuerit, vt in paschate omnes confiteantur. Modus etiam confitendi satis discussus est, & traditus a catholicis doctoribus.

Matt. 5,

*Extra de
pcr. & re.c.
Ois vtrius
que sexus*

Afferam nunc aliquot tela aut catapultas quibus confodere moliuntur confessionem sacramentalem. Primum dicūt, hominem iure diuino non esse obligatum, vt omnia opera sua recenseat, & in sacerdotis aurem effundat. Ad quod respondemus, ipsam confessionem

L a

iure diuino præcepta, cōfessionē, inq̄ non imperfectā aut dimidiata, sed integrā & perfectā. Nec cōfessio semper exigit, vt singulatim singularia recenseantur p̄ctā, cum oībus & singulis eorum circumstantijs, quæ numero quandoq̄ sunt infinitæ. Fieri enim potest, vt quis sexcenta peccatorū milia vno complectatur verbo, aut dicat se tot commisisse peccata, vt omnia enarrare non possit, quia omnium non meminit, ita tamen q̄ nullum prudens prætereat aut occulteret. Propterea em̄ fit confessio, vt qs ab solutionem consequatur peccatorum, quam nō consequitur, qui ex parte tm̄ confitetur, & dimidiam a deo sperat veniā. Integra ac perfecta sit cōfessio, necessum est. Quod si perfecta non fuerit, nulla erit & inanis. de qua re Augustinus dicit: Scio deum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui vnum crimen reseruat, de alio recipiet veniā? Nisi sine amore dei conquereretur veniam, sine quo nemo vñquā inuenit gratiam. Hostis enim dei est, dum offendit perseveranter. Quædam autem impietas infidelitatis est, ab eo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Et iterum eodem libro: Cautus sit pœnitens, ne verecundia ducta ciuitat apud se confessionem, vt diuersa diuersis velit manifestare sacerdotibus. Quædā em̄ vni celat, q̄ alijs manifestanda reseruat, quod est se laudare, & ad hypocrisim tēdere, & semper veniam carere, ad quam per frusta putat peruenire.

Cat Christus, inquiunt, plerosque absoltuit absque prævia confessione, sicut constat de

August.li.
de pœni.

Iatrone, Magdalena, adultera, & alijs quibusdam. Adhæc, Apostoli in Actis leguntur aliquot milia absoluisse, à quibus confessionem minime exegerunt. His cauillationibus paucis respondeamus. Nam quod Christum assertū ple risque remisisse peccata citra confessionem, cōfessionis robur non tollit, quia nondum instituta erat. Et si fuisset instituta, ne adhuc quidem nobis hoc obstaret. Scimus enim Christum ut deum, fontem & autorem omnis gratiæ virtutem suam non alligasse sacramentis visibilib. qui etiam ut homo excellentissima sua potestate peccata remittere potuit. At modo nemini condonat peccata sua, nisi ea sacerdoti claves habenti confessus fuerit.

Nunc ad id quod ex Actibus nobis obij ciunt, dicimus & in Actis fieri quodammodo mentionem pñiæ. Legimus enim Petrum rece pto ipso die pentecostes spiritu sancto, quibusdam ad prædicationem eius credentibus dixisse: Pœnitentiam agite, & baptizetur unus qf que vñ m in nomine Iesu Christi in remissionē peccatorum vestrorum. Et paulo post: Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt, & apposita sunt in die illa animæ circiter tria milia. Et iterum alio quodam tempore in templo prædicans Iudeis dixit: Scio fratres, q per ignoratiā tradidistis & negastis Christū ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti: Pœnitentia igitur & conuertimini, ut deleantur peccata vestra. Et post subditur: Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt. Et factus est numerus virorum quinque milia. Ex his apparet

Actu. 2.

Actu. 3.

Actu. 4.

L 3

Petrum, poenitentiam, hoc est, dolorem de peccatis exegisse ante baptismum, non autem confessionem postulasse. Hoc ipsum etiam nunc obseruat ecclesia in Iudeis aut alijs paganis, si quando ad fidem conuertuntur, eo quod bapti simus sit ianua (ut ita dicā) omnium sacramentorum, omnia peccata extinguens. Et alio loco legimus, quod multi credētū, veniebant ad Paulum in Epheso confitentes &c annunciantes actus suos. Peccata enim post baptismum commissa, non remittuntur, nisi per confessionem virtute clauium in sacramento poenitentiæ, habita tamen copia confessoris. Eapropter vera est sententia beati Hieronymi dicentis: poenitentiam secundam esse tabulam pestis naufragium, licet odio contabescat Lutherus hæreticus. Nec Hieronymus hoc tantum dicit sed omnium sanctorum patrum scripta hoc ipsius docent atq; confirmant. Beatus martyr

Actu. 19.

**Hieron. ad
Pāmach.
& Oceanū**

**Cyprian⁹
Serm. de
ablū. ped.**

**Originalis
macula ba
ptis. ablui.**

Cyprianus, quem multo priorem Hieronymum fuisse certum est, omnino Hieronymianæ sententiæ accedit dicens: Liquore lauacri regenerationis sic lauantur, quos parentalis labes infecerat, ut nec actualis, nec originalis macula, aliqua sui post ablutionem illa vestigia derelinquant. Præteritis lotis vita deinceps arbitrio est proprio deducenda, ita tamē ut actualibus aliquando recrudescentibus, iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ ab

Hic & exterminari meruerat; sed q̄a nō erat vo
luntas in culpa, prouidit deus generali damna-
tioni remedium, & suę sententiam iustitiae tem
perauit, hæreditarium onusa sobole remouens
& misericorditer ablutione & vncione medi-
cinali corruptionis primitiæ fermentum ex-
purgans. Sed in eos qui post indulgentiæ huius
gratiam voluntarij per peccata euāgati sunt,
qui proprio abutuntur arbitrio, & voluntate
non necessitate ducuntur, indignatio & ira nō
immaculo redit, nec in morte Christi aliquis eis
superest quæstus, sed iustissime eos beneficia cō
tempta condemnant. Nunc contemptum suum
non statim vlciscitur deus, nec per singulas of
fensas iudicantis ira discurrat, nec obtrusit fon
ti misericordiæ sūx ostia meatusq; multipli-
ces, sed obuiat fugientibus, & cogit regredi de
speratos, ostendens eis pœnitentiæ viam, qua
nulla latior inuenitur, & reuersis dat, vt iterū
eis possint sacramenta iniuriata prodesse, quo
rum si pœnitentia non subesset, nullo modo de
inceps experiri possent effectum. Et iterum li.
I. epistol. epistola. I II. ad Cornelium papam.
Primus felicitatis gradus est, non delinquere,
secundus delicta agnoscere. Illic currit inno
centia integra & illibata quæ seruet, hic succe
dit medela quæ sanet, quod vitrumque N
O
V
A
T
I
A
N
I
offenso D E O perdi
derunt, & vt amissa sit gratia, quæ de bapti
smi sanctificatione percipitur, & non subue
niat pœnitentia, per quam culpa curatur.

Pœnitentia secunda
tabula.
post naufragium.

L 4

Hactenus de confessione, nunc de satis factioe tertia pœnitentiæ parte tractemus oper tet. Remissa enim per contritionem & confes sionem peccati culpa, eiusq; macula per gra tiam deleta, remanet plerunq; homo obnoxius poenæ, quā luere adhuc cogitur, vt pro pec cato satisfaciat, & diuinæ iustitiæ læsæ satis ficiat. Quod primū rationibus & scripturis pro babimus. Nā de peccato mortali summus est inter omnes theologos consensus, quo asserunt duo in ipso inueniri, nempe auersionem ab in commutabili bono, & inordinatam conuersi onem ad commutabile bonum, de quibus pro pheta dicit: Duo mala fecit populus meus, Me dereliquerūt fontē aquæ viuæ, & fodérūt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Per peccatū igitur incidit homo in ista duo mala, quoniam primo culpa sua dominū deum offendit auertendo se ab incommutabi li bono domino deo, quē derelinquit, & cōuer tendo se male & inordinate ad commutabile bonum. Et quia culpa sua deum offendit, sequi tur aliud malum, ipsa macula videlicet, quæ permanet in anima hominis, donec remissa cul pa & offensa sublata, redeat cum deo in gra tiam. Qui em inordinato amore inhæret con tra lumen naturalis rationis & diuinę legis bo no commutabili, detrimentum patitur nitoris, qui refulget ex lumine rationis naturalis & diuini luminis, hoc est, sapientiæ & gra tiæ. Detrimentū hoc similitudine quadam ma cula appellatur. Vnde Phinees filius Eleazari sacerdotis & decem principes missi. cum eo

Hiere. 3.

Tosu. 22.

dixerunt ad filios Ruben & Gad, & dimidię
tribus Manasse: Cur reliquistis dominum de-
um Israel, ædificantes altare sacrilegum, & a
cultu eius recedentes? An parum vobis est,
quod peccatis in Beelphegor, & vñq; in præ
sentem diem macula huius sceleris in vobis
permanet? Et quia deum offendit, ex offensa
sequitur reatus pœnæ, cui obnoxius manet.
Hoc est quod in Exodo legitur: Percussit do-
minus populum pro reatu vituli, quem fece-
rat Aaron. Sic quoque pœnam schismatis &
rebellionis sumpsit deus de Chore, Dathan
& Abyron & eorum complicibus. Et quid
opus est his immorari quium scriptura tot ex-
emplis nihil aliud doceat? Ex parte ergo auer-
sionis ab incommutabili bono, consequitur
peccatum mortale, reatus pœnæ æternæ. Iu-
stum enim est, vt qui contra æternum bonū
peccauerit, pœna puniatur æterna. Ratione
autem conuersionis inordinata ad commuta-
bile bonum, consequitur peccatum reatus
pœnæ temporalis. Inordinatio enim culpæ nō
reducitur ad ordinem iustitiae, nisi per pœ-
nam. Iustum siquidem est, vt qui suæ volun-
tati plus indulxit quam debuit, contra volun-
tatem suam aliquid patiatur, vt hoc modo iu-
stitia æqualitas reparetur, sicut in Apocaly-
psi dicitur: Quantum glorificauit se & in Apoc. 18.
delitij fuit, tantum date ei tormentum & lu-
ctum. Veruntamen ratione conuersionis, quā
finita sit, non debetur peccato mortali pœna
æterna. Et quam diu permanet auersio &
macula, manet & offensa & reatus pœnæ,

Exod. 32.

Num. 16.

L 5

70 DE SACRAM. POEN.

& propterea in damnatis manet in æternum. Quando ergo per contritionem & confessio-
nem remittitur culpa & offensa diuina, tolli-
tur auersio a deo, deletaq; peccati macula per
gratiam, coniungitur anima deo, & propterea
tollitur reatus poenæ æternæ, remanente tamē
plerūq; reatu alicuius poenæ temporariæ. Ple-
runq; hoc quod dixi, fieri solet, quamuis tam
vehemens possit esse contritus & dolor de pec-
catis in poenitente, ut simul culpa remittatur &
poena. Talem contritionem habuit Petrus, ha-
buit & Magdalena, habuit & Iatro in cruce
conuersus. Rara est hæc gratia & incerta, &
sicut non omnibus præstatur; ita incertum qui
bus deus eam largitur.

Matth. 26.
L. ca. 7.
Lucæ. 23.

Geue. 2.
Roma. 5.

Vt ea quæ modo diximus magis frāt di-
lucida, exemplis aliquot e sacris literis petitis
ea vberius commonistrare, est animus. Nec lon-
ge nobis petēdæ sunt probationes, offert seſta
tim liber Geneseos, in quo legimus Adam pec-
casse, & peccatum eius in totam posteritatem
transiſſe. Et quis ambigit ipsum Adamū pro
toparentem nostrum poenituſſe post culpā ad-
missam, nec tamen poenitentia poenam euafis-
ſe? Peccatum ipsius remiſſum a domino fuī-
ſe, Sapientis testimonio facile comprobatur,
vbi in laudem sapientiæ dicitur. Hæc sapien-
tia, illum qui primus formatus est a deo pater
orbis terrarum, cūm solus effet creatus, custo-
diuit, & eduxit illum a delicto suo, intermina-
tus enim erat dominus ne vetitum pomum su-
meret poenametiā adiiciendo quam peccando

incurreret, dicens: In qua^tque die comederis ex eo, morte morieris. Quin & post peccatum præter comminata mortis poenam, iratus deus sententiam suam, nullo misericordiæ remedio temperauit, sed magis iustitiae suæ seueritate auxit, Vnde dixit ad Adam: Quia audisti vocē vxoris tuæ, & comedisti de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cū c^tis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuenteris. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo erumpnas tuas & conceptus tuos. In dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Quemadmodum ergo omnes, scriptura teste, in Adam peccauimus, ita omnes in ipso morimur, & remissa in baptismo originalis peccati culpa, morti & multis molestijs ærūnisc^p adhuc sumus obnoxii, et poenis, q̄s incessanter patimur, iusto dei iudicio subiecti. Veniam ad virum secundum cor dei ipsum David prophetam, qui post commissum adulterium & homicidium poenitens dixit ad Nathan: Peccavi domino. Dixit q̄s Nathan ad illum: Dominus quoq̄ trāstulit peccatum tuum. Non morieris. Veruntamen filius qui natus est tibi morte morietur. Nec recedet gladius de domo tua usq; in sempiternū. Nec falsum dixit propheta domini, qui verbum suum impleuit, & venerunt omnia mala super David & scelerum suorum remissa culpa pœnas dedit, que dñs i manu prophetæ sui Nathæ

Gen. 3.

Rom. 5.

2. Reg. 12.

fuerat cōminatus, mortuus est infans iuxta verbum domini. Ad cumulum quoq; molestiæ et ad augmentum pœnæ accessit filij sui Absoloniis persecutio, ut qui Vriam Ethæum gladio hostium iniuste trucidauerat, gladium filij sui iuste fuderet. An non hic euidēter docemur, hominem cui per poenitentiam actualia peccata a deo cōdonata sunt, remanere obligatum pœnis temporalibus & satisfactorijs? Fusiūs hęc explicant Augustinus & Gregorius de poenitentia dist. pri. ca. Si p̄ctm David, & ca. Sicut priūi parētes. Quid quod & Maria soror Moysi post dimissam murmuris culpam, lepra percussa est, nec etiam Mose dominū pro ipsa deprecante, sanitati restituta est, aut ilico munda ta, sed septem diebus extra castra separata pœnas pendere domini voce iubetur? Sed & ipse Moses & Aaron, viri vtiq; sancti, q̄a increduli domino fuerant ad aquas contradictionis, dimisso proculdubio peccato, pœnā euadere non potuerūt, sed domini voce correpti audierūt, Quia nō credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Recte qdem fratres Ioseph, quibus vexatio dedit intellectum. Nam tum demum cœperunt intelligere se pœcasse in fratrem, quum malis premerentur. Vn

Num. 12.

Num. 20

Esa. 28.
Gen. 42

7. Re. 2.4.

2. Re. vii.

de dicebant: Merito hęc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum. Nec Heli flagellū dei euafit, q̄a nimium indulxit filijs suis, quos qm̄ non satis acriter corripuit, cadens de sella retrorsum, fractis cervicibus, mortuus est. Dauid quum numerasset populum, & peccatum

suū agnouisset, statim pœna secura est, nec pia
culū illud nisi grauissimo pestis incendio, dele, I. Par. 21.
tum est. Veniamus ad euangelium. Christus, Ioh. 5
quum paralyticum sanasset, qui trigāta & o-
cto annos infirmus fuerat, dixit ad eum: Ecce
sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius
tibi aliquid contingat, manifeste videlicet in-
nuens, tam longā infirmitatem non nisi in pœ-
nam peccati inflictam, licet forte per miseri-
cordiam dei & patientiam infirmi, longe ante-
fuerit illi remissum. Ex his abūde liquet, remis-
sa culpa, pœnitentem plerūq; remanere ad-
strictum pœnæ, quam exoluere tenetur.

Inter opera bona tria sunt potissimum
satisfactionum genera, quæ sunt, oratio, ieuni-
um, eleemosyna. Ad hæc enim omnia alia ope-
ra satisfactionum referuntur. Vigiliæ, discipli-
næ, abstinentiæ, peregrinationes, & id genus
alia opera quibus carnem nostram affligimus,
ad ieunium reducuntur. Misericordiæ opera,
vel sunt spiritualia, & sub oratione comprehen-
duntur: vel corporalia, & ad eleemosynā per-
tinent. Eleemosyna autem contra auaritiā va-
let, noti secus atq; oratio contra superbiam, &
ieunium contra luxuriam. Vnde sub eleemo-
syna continetur ablatae rei restitutio. Per ele-
mosynam homo bene recte q; se habet ad pro-
ximum, per orationem ad deum, per ieunium
ad seipm. Ad hæc, per eleemosynam quis deo
satisfacit de bonis externis siue temporalibus,
per oratiōem de bonis animq; per ieunium de
bonis corporis. Propterea hæc tria iusta ratiōe
confidenti errata sua imponi & pñt & debent;

Ethæc quidem est sententia Augustini de perfectione iustitiae cōtra Celestium. Dicit enim: Quis dixisset dñs in euangelio, nolite facere iustitiam vestram coram homībus, ut videamini ab eis ne istum nōm cursum fine humanæ gloriæ metiremur, non est in expōne iustitiae ipsius executus, nisi tria ista, iejunium, eleemosynas, orationes, ieunio scilicet vniuersam corporis castigationem significans, eleemosynis oēm benevolentiam & beneficentiam vel dandi vel ignoscendi, & oratione insinuās omnes regulas sancti desiderij. Quod autem hæc ad pñiam, ut sit perfecta atq; integra, pertineant, sacræ literæ apertissime docent. In Leuitico enim iubet dominus offerri diuersas hostias, pro diuersis peccatis, sacerdotis, principis, & populi. Et apud Ioelem dñs dicit: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieunio & fletu. Tale fuit consilium, quod Daniel dedit Nabuchodonosor: Pecata tua, inquit, eleemosynis redime, & iniuriantes tuas misericordijs pauperē. Quid Niniuitas opus est commemorare, qui quum poenitentiam agerent ad prædicationem Ionæ, ieunauerunt & vestiti sunt saccis a maiore usq; ad minorem? Surrexit rex de solio suo, & abiicit vestimentum suum a se, & induitus est sacco, & sedet in cinere, dicens: Homines & iumenta & beues & pecora non gustent quicquam nec pascatur, & aquam non bibant, & operi antur saccis homines, & iumenta clament ad dominū in fortitudine. Et vidit deus opera eorum, & misertus est super malitiam, quam loquutus fuerat ut faceret eis, & non fecit. Quin & hos collaudans Christus, Iudeis perfertim

Leuit. 4,5.

Ioecl. 2.

Dani. 4.

Ionæ. 3.

pœnitentibus, dicens: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cū gñatione ista, hoc est, eoꝝ qui in pecatis obstinati pro ipsis satisfacere nolunt, & cōdemnabunt eam, q̄a pœnitentiā egerunt in prædicatione Ionæ. Hac de causa Christus cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes, q̄a non egissent pœnitentiā: Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethsaïda, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, que factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiā egissent. Veruntū dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, q̄ vobis. Et iterꝝ: Nisi pœnitentiā habueritis, oēs si militer peribitis, sicut illi dece & octo, super quos ce cedit turris i Siloe & occidit eos. Et Āpostolus ait: In om̄ibus exhibeamus nos sicut dei ministros, in multa patientia, in vigilijs, in iejunijs. Quid plura? Nusq̄ nō docent nos scripturæ literæ pœnitenti vere, satisfactionem esse pernecessariā. Quod etiā eisdem scripturis facile fuerit probare, quibus Lutherus cum suis sedentibus in cathedra pestilentiæ, cōtendit im probare. Quod nūc palam fiet ex scripturis, quas nobis obiicit.

Primū ita q̄ mēdaciōꝝ suorꝝ, veritatis p̄cursorē Iohā. bap. testē citat, a quo rāq̄ veritatis propheta errori suo q̄rit patrociniū: Iohannes, inq̄t, bap. a deo missus p̄dicare pœnitentiā solū docuit obseruationē p̄ceptorꝝ dei, dicens: Nihil amplius q̄ quod vobis cōstitutū est facias, nulla satisfactionis mētione habita. Antea q̄ alias eiō nārias afferā, cōstitui primū huic obiectiōi satisfacere, q̄ satisfactionē tollere molitur. Dicim⁹ igit̄ Ioh. satisfactionē docuisse, Nā

Matt. 3.
Lucæ. 3.

Actu. 26

Matt. 11
Lucæ. 3..

quis tam stipes est, qui ignoret eleemosynam, quam docuit Iohannes esse faciendam, ad satis factionem pertinere? Qui habet, inquit, duas tunicas, det non habenti, & qui eis cas habet, si militer faciat. Et qui baptizabantur a Iohanne, confitebantur paccata sua, ut pro peccato rum qualitate ac magnitudine, dignos pœnitentia fructus persoluerent. Vnde dixit: Facite fructus dignos pœnitentia. Quid per dignos fructus pœnitentia aliud intelligere debemus quam opera satisfactoria? Quod ne absq; ratione sentire videar, Apostoli verba recitabo, qui sic dixit ad regem Agrippam: Annubam omnibus gentibus, & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudeæ, ut pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad deum, digna pœnitentia opera facientes. Secundo dicimus, ea colligendi formam esse prorsus inanem, Iohannes nō docuit satisfactionem, ergo satisfactio non est tertia pars pœnitentia. Nam ille tantū pauca præcepta, & ea imprimis quæ iustitia exigit nominatim docuit, præsertim propter milites & publicanos (publis enim præerant officijs) & de humilitate, fortitudine, temperantia, nihil legimus ipsum præcepisse militibus: Non tamē propterea hinc colligi potest, præceptra quæ Christus postea prædicauit ac docuit, esse nulla aut inania. Docuit autem inter cætera & pœnitentiam in cibitio & cinere esse agendum. Et si euangelio credimus, constat Iohannem permulta præcepisse, quæ scripta nō sunt Id verum esse, testis est ipse Lucas, quum ait de Iohanne: Multa quidem & alia exhortans

euangelizabat populo. Tertio dicimus, Iohannes non simpliciter prædicasse pœnitentiam, sed baptismum pœnitentiæ, baptismum, inquit, non suum, sed Christi in remissionem peccatorum. Atque hoc noīe minime decebat, ut illis quos baptizauerat, & iterum Christi baptimate lauandi erant (in quo simul & culpa & pœna remittuntur) manifestiorem de satisfactione faceret mentionem.

Rursum nobis negotium conatur facesse, & Ezechielem in castris suis militare mētitur, per quem dominus dicit: Si contumus fuerit impius ab impietate sua, & fecerit iustitiam & iudicium, vita viuet & non morietur. Ecce, inquit, iudicium & iustitiā imponit propheta, præterea nihil: Huic cauillationi facile fuerit respondere. Nam quid aliud istis verbis pollicetur pœnitenti propheta quam ad gratiam & vitā cōsequendam, et si non exigatur rei pœna satisfactio, præexigitur tamen voto ac proposito. Et quomodo permanebit in vita spirituali, quæ est per gratiam, nisi satisfactio pro delictis subsequuta fuerit? Secundo dicimus in verbis prophetæ potius includi quam excludi satisfactionem. Non enim pœnitentia dumtaxat iustitiam, qua bona opera facimus, cōpletebitur sed etiam eam iustitiam, qua peccata prius commissa punimus. Pœnitere, inquit Augustinus, est pœnam tenere, ut semper puniat in se vici scendo, quod commisit peccando. Hoc modo iudicium & iustitia in se continent satisfactiōnem. Tertio fingamus interim prophetā istis verbis, non fecisse aliquā satisfactiōis mentio-

M

Ezech. 18.

Augusti.
de vera &
falsa pœ.
ca. 19.

nem, non recte tamen colligitur ea de causa satisfactionem non esse, aut prophetam nobis impo-
suisse, ut Lutherus somniat. Quis enim tam in epte stolidus est, ut omnia omni loco dicat, aut arbitretur esse dicenda? Quod vero in loco scriptura tacet, alio loco fusissime explicat. Sic propheta hoc loco solam iustitiam exprimit, nulla mentione de ceteris virtutibus, habita, quas tamen alias docet ac precipitat. Vnde in scriptura aliam exponit, & modus seruandus est in scripturarum expositionibus, nec statim ad extrema declinandum est, quemadmodum faciunt haeretici. Vnde dicit Cyprianus: Corruptores euangeli interpres falsi extrema ponunt, & superiora preterirent, partim memores, & partim subdole corrumptentes. Ut ipsis ab ecclesia sciissi sunt, ita capituli unius sententiā scindunt. Sic Nouati, vanity interpretatione decipiunt multos, quod dixerit dominus. Vbi fuerint duo vel tres in nomine meo, cum illis sum. Sed non vident quod permittit, si consenserint. Et Augustinus de fide & operibus ait: Errant homines non seruantes modum, & quum in unam partem procliviter ire coeperint, non respiciunt diuinæ autoritatis alia testimonia, quibus possint ab illa intentione renocari, & in ea quæ ex ipsis temperata est veritate ac moderatione, consistere. Nam quidam intuentes diuinæ testimonia literarum, quibus unus deus, contendit insinuantur, eundem patrem, qui est filius sanctus ipsius spiritum putauerunt. Alij rursus veluti morbo contrario laborantes, quoniam attenderent ea quibus trinitas declaratur, nec valerent intelligere, quomodo sit unus deus, quum & pa-

Cyprianus
de simpli.
præla.

Matth. 18.

Augustinus
de fide &
ope. ca. 4.

ter non sit filius, nec filius sit pater, nec spiritus sanctus aut pater aut filius, diuersitates etiam substantiarum afferendas putarunt. Quidam intuentes in scripturis sanctæ virginitatis laudem, connubia damnauerunt. Quidam rursus ea testimonia consecstantes quibus casta coniugia prædicantur, virginitatem nuptijs æquauerunt. Quidam quum legerent, bonum est fratres non manducare carnem, neque bibere vinum, etiam nonnulla similia creaturarum dei, & quas voluerunt escas immundas esse cœsue runt. Quidam vero legentes, omnis creatura dei bona est, & nihil abiiciendum quod cum gratiarum actione accipitur, in voracitatē violentiamque collapsi sunt. Et iterū: Nos vero ad sanam doctrinam pertinere arbitramur, ex vtrisq; testimonijs tutam sententiam moderari.

¶ Ab Ezechiele venit ad Michæā proph. vir(si dijs placet)propheticus, qd dicit Miche Mich.e as: Indicabo tibi o homo quid sit bonū, & qd dominus requirat a te. Utique facere iudicium & diligere misericordiam, & ambulare sollicitum cum deo tuo. Propheta, inquit Lutherus, irrideat eos, qui operibus satisfacere volunt, quum ibidem dicit: Quid dignum offeram holocausto domino? Nunquid ei offeram holocausta mata, & vitulos anniculos? Nunquid placari potest in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei, pro peccato animæ meæ? His verbis putat omnem satisfactionis vim, per prophetam sublatam esse. Audiat ergo

M 2

180. DE SACRA M. POEN.

Hieronymum verba ista explicantem : Nihil, inquit, dignum est, quod possit pro p̄ctō deo offerri, & nulla humilitas potest maculas eluere delictor̄, q̄a impossibile est, sanguinem tauro rum & vitulorum & holocausta medullata, & cruentum arietum & chiroeū pinguiū, animæ sordes lauare. Nunquid, ait, dabo primogenitū meum pro scelere meo, sicuti rex Moab fecisse de scribitur, aut fructum vētris mei pro peccato animæ meæ, quod fecit Iepte pro temeritate voti offerens filiam? Nos ergo qui sumus de populo dei, scientes quia non iustificatur in conspectu tuo omnis viuens, & dicentes, iumentū factus sum apud te, agentes p̄enitentiam pro peccatis dubitabimus, & dicimus: In quo apprehendam dñm? Non in holocaustis & arietib. Nihil dignū offerre potero pro peccato meo. Vnde & David p̄catur: Lava me domine ab iniustitia mea, & a peccato meo mūda me. Qm̄ iniquitatem mē ego agnosco, & in peccatis concepit me mater mea. Pro peccato anime, solus digne sanguis offertur. Et sanguis nō vitulor̄, sed Ch̄ri. Indicabo tibi o homo, quomodo pro peccatis tuis dñi possis placare, qd̄ quārat deus, imo īā ante in lege monstrauit.

Deute. 5 &
26.
Scriptū est eīm in Deutero. Et nunc Israel, qd̄ dñs deus tuū q̄rit a te, nisi vt timeas dñm deū tuū & ambules int̄ oībus vijs eius, & diligas eū & seruias dño deo tuo, de toto corde tuo, & de cora aīa tua & custodias mādata dñi dei tui, & iustificationes eius, q̄cūq̄ ego mādabo tibi hodie, vt bene sit tibi. Quārit a nobis dñs, & necessariam hñs nr̄am salutem poscit accipere,

quod danti proposit, ut faciamus iudicium, i. ut nihil absq; ratione & consilio faciamus, ut ante mens iudicet qd factura sit, & postea opere cōpleteat, ut misericordiam diligamus, & non q̄ si compulsi aut ex necessitate misericordes sumus, qm hilarem datorem diligit deus. Nec dicamus, vade hodie & cras reuertere, & dabo tibi. Cumq; fecerimus iudicium & dilexerimus misericordiam, qd accipiemus p̄mij. Ambulabimus cū dñō deo, sicut Enoch ambulauit cū deo, & translatus est. Vel certe ambulare cum deo, nō est p̄miti, sed p̄ceptū. Sicut em̄ iubetur nobis, ut faciamus iudicium & misericordia dili gamus, ita p̄cipitur ut p̄parati simus ambula re cum dñō deo n̄o, nulla hora dormire, nul lo tempore securi esse debemus, sed semper ex pectare patrem familias venientem, & diem formidare iudicij, & in nocte huius seculi dicere: Ego dormio & cor meum vigilat. Haec etiā Hieronymus, q̄ longe secus atq; Lutherus prophetam interptatur. Docet em̄ proph. adeo nō damnare his verbis satisfactionem, ut etiā magis insinuet & necessariam p̄dicet. Debem⁹ itaq; iudicium facere, nihil absq; ratione age re, nos ip̄sos severius condemnare, & misericor diam diligere, hoc est, de mammona iniqtatis nobis amicos facere, & misericordia operibus incumbere. Summa quoq; cura adniti debem⁹, ut ambulemus cum deo, quod fieri non potest, nisi justificationes & p̄cepta eius obseruauerimus. Subscribit August. dicens: In hac pnia, maiorem in se qf seueritatem debet exerce re, vt a seipso iudicatus, non iudicetur a dñō. Vnde ipse Apost. ait: Si nos metip̄sos iudicare

2.Cor.9.

Gene.5.
Eccle.44.Luc.12.
Cant.5.

Lucæ.16.

August.
de pnię me dicina. c.2

1.Cor.17

18° DE SACRAM. POENI.

mus, nō utiq; indicaremur. Nec irridet propheta eos, qui pro viribus deo bonis operibus satis facere volunt, sed docet sacrificia & holocausta & cruentum arietum, non potuisse animæ fortes abluere et peccata tollere, sicut apostolus dicit: Impossibile est, sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Nam huiuscmodi sacrificia secundum se grata non erant deo, sicut dominus per prophetam dicit: Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & hircorum & agnorum nolui. Volebat tamen & p̄cipiebat sibi ea offerri etiam pro peccatis, non quia ipsa sacrificia inquit inquinato emundarent ab operibus mortuis ad seruendum deo viventi: sed quia erant quædam protestationes fidei de Christo passi, per quam fidem a peccatis mundabantur. Hoc ipsum ipsa lex haud obscure insinuat, quoniam præcipit, quod in oblatione hostiarum pro peccato, sacerdos pro eo orare debeat, ut ei dimittatur peccatum, quasi pectus remittatur non virtute sacrificiorum, sed ratione fidei ac deuotionis offerentiū. Quod vero Lutherus dicit, ipsum satisfactionis vocabulum in scripturis nusq; inueniri, falsum est. Legitur enim in Leuitico: Quum audisset Moses verba Aaron, recepit satisfactionem. Vere quia hic textus non videtur loqui de satisfactione quæ fit deo pro peccatis, ne quis relinquatur tergiuersandi locus, dicimus ipsam rem per ipsam vocem satisfactionis significatam, tam in veteri quam nouo testamento in infinitis pene locis inueniri, etiam si ipsum verbum nusquam

Heb. x.

Esaï. r.

Heb. 9.

Leui. 4. &
5.

Leui. 10.

inueniatur. Frustra autem disputatur de nomine quando constat de re, sicut ante docuimus, quum de contritione ageremus.

¶ Adhuc duas rationes Lutheri afferre decreui, quibus satisfactionē lacerare contendit. Primum dicit, neminē posse deo pro vlo peccato satisfacere, quū ille gratis ignoscat nobis omnia. Deinde meritum & passionem Christi prædicat. Dicit Christū passionē & morte sua pro peccatis nostris satisfecisse. Passionem aut̄ Christi fuisse sufficientem, non tñ ad extirpandum peccatum, sed etiam ad poenā peccato debitam profligendam atq; tollendam. Languores nostros ipse tulit, ait propheta, & dolores nostros ipse portauit. Nulla ergo alia satisfactione, inquit, opus est, p̄ter Christi mortem. Aliæ satisfactiones, quæ nunc hominibus iniunguntur, hominum sunt commenta atq; inuēta. His durabus objectionibus respondebimus, & fine faciemus satisfactionis. Primum primæ objectioni satisfactionemus, qua astruere præsumit, neminem posse deo pro vlo peccato satisfacere, deo omnia gratis remittente. Hic LV-

Esa. 53.

T H E R V S vel aniliter desipit, & vigilans, quod dici solet, somniat; vel non satis intelligo quid sibi velit. Nam si verum dicit, nō video quid opus sit contritione aut confessione deo omnia nobis tam facile & quidem gratis remittente. Si fieri non potest, vt quis DEO pro pcti magnitudine satisfaciat, vbi manebit illud Hieronymi: Anathema sit, qui dicit

M 4

Matth. 3.
Lucæ. 13.
Psal. 114.

Psal. 100.

Rom. 3.

deum impossibile præcepisse? Præcepit autem pœnitentiam, dicens: Pœnitentiam agite, ap-
propinquabit enim regnum cœlorum. Et ite-
rum: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul
peribitis. Est quidem deus misericors, sed eti-
am iustus. Misericordiæ eius argumentum ha-
bemus evidentissimum, quod peccata nobis cō-
donat: iustitiæ vero, quod pœnitentiam exigit.
Regia via incedere nos oportet, ut nec ad de-
xterā nec ad sinistrā declinemus. Injuriā deo
facit, qui misericordiam in contumeliam præ-
dicat iustitię, propheta dicente: Misericordi-
am & iudicium cantabo tibi domine, Neque
vero inficias imus, neminem suis viribus ci-
tra Christi gratiam deo pro ullo peccato posse
satisfacere, ita ut simpliciter magnitudo pœ-
næ respondeat magnitudini ac gravitati cul-
pæ, quia ut ait ille Peripateticorum princeps
in moralibus: Diis, magistris & parétribus nō
redditur æquivalens: potest tamen quis virtute
clavium, quæ ex merito passionis Christi pro-
manat, pro virili sua satisfacere, ut saltem in
ter culpam & pœnam sit æqualitas proporti-
onis, si non potest fieri æqualitas quantitatis.
Nec deus plus exigit a pœnitente. Satisfaci-
mus ergo deo eius adiutio gratia & auxilio, qæ
quæ per amicos facimus, nos ipsi quodammo-
do facimus. Iustificat quidem deus gratis im-
pium, sed non ignoscit gratis omnia, qui pœni-
tentiam requirit a nobis. Sine me, inquit Chris-
tus, nihil potestis facere, & tamen addit, quic
quid petieritis patrem in nomine meo, fiet vobis.

¶ Supereft etiamnum alterę cauillū, quo

Christi merito & satisfactione nostrum meri-
tum & satisfactionem prorsus damnare con-
tēdit, Christū dicit satisfecisse pro peccatis hu-
mani generis, quod nos nō inficiamur. Huma-
num genus perditum, ait Augustinus, meritis
operum suorum reparari non potuit. Quid em̄
boni operari potest perditus, nisi quantum fue-
rit a perditione liberatus? Liberauit & rede-
mit ille, cuius illa vox est: Si vos filius liberaue-
rit, vere liberi eritis. Et Apostolus ait: Gratia
saluati estis per fidem. Verum ergo est, Chri-
stum pro nobis satisfecisse, non abundanter so-
lum, sed etiam superabundanter, ipso Iohanne
testante, qui ait: Ipse est propitiatio pro pecca-
tis nostris, non pro nostris autem tantū, sed etiā
totius mundi. Ipse pœnam pro nostris delictis
luit, ut per gratiam eius, ad gloriam eius per-
uenire possimus. Et tamē Apostolus quosdam
perire dicit, pro q̄bus Christus mortuus est. Pa-
rauit quidē ipse cœnam magnā, vocauit mul-
tos, sed pauci veniunt: Multi enim sunt vocati
sed pauci electi. Passio quidem Christi suffici-
ens est causa nostræ salutis, sed non omnes per
eam saluantur, quia non omnes per fidē & cha-
ritatem ei coniunguntur. Est enim passio Ch̄ri
veluti medicina qdā gñalis, q̄ recte suscepta,
morbis oībꝫ medicatur: sed q̄ eā recipere renu-
it, sicut ifideles ethnici, aut q̄ susceptā euomit,
quod peius est, sicut faciūt impij Christiani, di-
centes se nosse deum, factis autem negantes,
stulte sibi de passione & satisfactione Christi
blādiuntur. Nā ipsis Ch̄ri passio magis noxia
est q̄ salutaris, & ad salutē cōsequendā plus af-

Aug. Enc.
ca. 19.

Ioh. 8
Eph. 2.

1. Ioh. 2.

Lucæ. 14.
Matth. 20

Tit. 1.

Heb. 10.

fert dispēdij q̄ compendij, ipso Apostolo dicē te: Irritam quis faciens legem Mosi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri sup plicia, qui filium dei cōculcauerit, & sanguinem testamēti pollutum duixerit, in quo sancti sicatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Nemo ergo peccatis impeditus, liberatur, quantūvis etiam pro ipsis satisfecerit Christus, nisi passio Christi, per baptismi gratiam, aut poenitentiæ medicinam, aut alia sacramenta sibi fuerit accommodata. Hæc enim vasa sunt, in quibus salutaris hæc medicina continetur, & instrumenta sunt, quibus infirmis impeditur. Nec solū passio Chri sufficiens est ad tollendam culpam, verum etiam ad tollendum reatum poenæ, siue æternæ siue temporalis. Et sicut quis se participē facit passionis Christi, ita etiam absoluuntur a reatu poenæ. Et quia in baptismo ī morte ipsius baptizamur, & cōsepe limur Christo, ubi vetus homo noster simul crucifigitur, ut destruatur corpus peccati, & per aquam & spiritum sanctum regenerati, efficimur noua creatura: ideo per Iauacrum regenerationis consequimur remissionem reatus totius poenæ. Et poenitentia virtutem suam habet ex passione C H R I S T I, cuius particeps redditur poenitens, secundum opera propria, quæ facit, quæ etiam sicuti materiam habet ipsa poenitentia. Hoc est quod dicit Apostolus: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iusti-

Rom. e.

Rom. 6.

tiæ in sanctificationem. Et propheta: Sicut fuit sensus vester ut errareris a deo, decies tantum iterum conuertentes, requiretis eum. Hac ratione non statim primo poenitentiæ actu, quo remittitur culpa, soluitur reatus poenæ: sed completis omnibus poenitentiæ partibus. Fieri tñ potest, vt quis adeo vehementem habeat contritionem, vt tam poena, quam culpa simul remittantur. Quod tamen paucorum est, & incertum cui hoc donatur. Habet ergo & ipsa satisfactione virtutem suam ex merito & morte C H R I S T I, sine qua nulla hominis satisfactione alicuius momenti esse potest. Vnde satisfactiones quæ poenitentibus impo nuntur, hominum inuenta esse non possunt, quum C H R I S T V S docuerit agendā poenitentiam in cinere & cilicio, & a mortuis resurgens iuss erit eam prædicare in remissionem peccatorum in omnes gentes.

¶ Et si quis versipellis nobis Augustinum obijciat, qui dicit libro de poenitentia, nūquam dñm aliquem sanasse, quē non omnino libera uerit. Totum enim hominem sanauit in sabba to, quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione peccati. Nam hæc verba insinuare videntur, quod remissa culpa, simul etiam remittatur omnis poena. Respondemus deum perfecte ipsum totum hominem curare, quod interdum subito facit, sicut socrum Petri subito restituit perfectę sanitati, ita ut surgens ministraret illis. Interdum non subito, sed quasi pedetentim, sicut cæcus ille curatus legitur, apud Marcum, cui primo restituta

Baru. 4.

Matt. 11.
Lucæ. 24.Augus. de
pæ. dist. 8.
ca. Sung
plures.

Lucæ. 4.

Marc. 8

Luc. 7.
Luc. 231. Pet. 2
Aug. in En
chi. ca. 52.Gal. 5.
Rom. 6

est visus sed imperfectus. Vnde ait: Video homines velut arbores ambulantes, deinde perfecte illuminatus est, & depulsis tenebris diem vidit. In hunc modum etiam deus spiritualiter animæ morbum depellit. Nam quandoque tandem commotione conuertit cor hominis, ut subito sanetur in anima, & non solum culpa remittatur, sed etiam omnes peccati reliquiae tollantur. Documenta nobis sunt Maria Magdalene & Iatro in cruce poenitens, cui dictum est: Hodie mecum eris in paradyso. Quandoque autem prius remittit culpam per gratiam, quam appellant operantem, & postea per gratiam cooperantem tollit reatum poenæ cum alijs peccatorum reliquis. Vnde factum Christi nobis magno adminiculo est, ut intelligamus remissa culpa, non simul omnem poenam sublatam aut remissam esse. Faceant igitur bonorum operæ hostes, qui per passionem & satisfactionem Christi, omnem humanam satisfactionem pro peccatis actualibus inanem esse contendunt. Reliquit nobis Christus exemplum, ut sequamur vestigia eius. Hinc August. dicit: Quicquid gestum est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione tertio die, in ascensione in cœlum, & in sede ad dexteram patris, ita gestum est, ut his rebus non mystice tantum dictis, sed etiam gestis configuraretur vita Christiana, quæ hic geritur. Nam propter eius crucem dictum est: Qui autem Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Propter sepulturam: Consepulti enim sumus cum CHRIST Oper baptismum in mortem.

Propter resurrectionem: Ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: Propter ascensionem in cœlum, sedemq; ad dexteram patris: Si autem resurrexisti cū Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens. Quæ sursum sunt sapientie, non quæ super terram. Mortui enim estis, & vita vñ a abscondita est cum Christo in deo. Et libro de fide & operibus: In Christo crucifixio, multa possumus discere, & maxime quod vetus homo noster simul crucifixus est ut euæ cuetur corpus peccati, & ultra non seruiamus peccato. Vnde etiam de seipso dicit: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri IESV Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Proinde attendant & videant, quemadmodum doceatur atq; discatur Christus crucifixus, ut ad eius crucem nouerint pertinere, quod etiam nos in eius corpore crucifigimur mundo. Vbi intelligitur omnis coercitio malarum concupiscentiarum. Hæc Augustinus: Et quia hæretici, sicut modo diximus, si bi stulte de merito Christi eiusq; satisfactione blandiuntur, nostrum meritum satisfactionēq; nostram, quæ sit per opera, damnant. Vnde sit, ut in aliam labantur hæresim, & etiā ipsa opera bona damnent, in nuda fide ceu mortuo corpore spem suam ponentes. Afferunt enim solam fidem sine operibus sufficere ad salutem. At nos contra dicimus fidem sine operibus bonis, nec impio ad iustificationem, nec iusto ad salutem æternam consequendam sufficere. De

impius hoc facile fuerit ostendere. Nemo enim in arbitrio voluntatis suæ constitutus, nō uam potest inchoare vitam quem non poeniteat veteris vitæ , vt dicit AVGVSTINV S libro de poenitentia. Quare necesse est, vt si impius iustificari debeat, non ponat obicem iustificationi suæ perseverando in impietate sua: sed vt poeniteat dolatque de peccatis suis, petatque humiliter a deo delictorum suorum veniam, iuxta salubrem Sapientis doctrinam diligentis, Ecclesiastici vigesimo primo: Fili peccasti, non adiicias iterum peccatum, sed de pristinis deprecare dominum, vt tibi dimittantur. At satis constat dolere & veniam postulare, bonis operibus esse annumeranda. Ergo fides sine bonis operibus nō satis est impius ad iustificationem. Hinc propheta Ezechiel capite decimoctavo dicit: Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, vita viuet, & non morietur, hoc est, non damnabitur, modo in finem usque perseverauerit. Qui autem negat poenitentiam agere, præcepta domini custodire, facere iudicium & iustitiam, esse bona opera, ostendit se nescire, quid sit bonum opus. Sunt igitur impius opera bona necessaria, vt gratiam, qua iustificetur, accipiat: quam tamen his operibus minime valet promereri. Sunt etiam bona onera iusto ad salutem necessaria . Nam CH R I S T V S interrogatus ab adolescenti, quid nam sibi factum opus esset, vt vitâ consequeretur æternam,

CAPVT III.

191.

respondit: Si vis ad vitam ingredi, serua man
data, quæ & ipsa opera sunt. Sic Ihs qui miseri
cordiæ operibus incumbunt, recepit se datu
rum regnum patris sui, vbi ait: Esuriui, &
dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mi
hi bibere: nudus fui, & operuistis me. Ven
te benedicti patris mei, percipite regnū quod
vobis paratum est ab origine mundi. Et ite
rum: Et procedent qui bona fecerunt, in re
surrectionem vitæ. Qui vero mala egerunt,
in resurrectione in iudicij.

Matth. 19

Matth. 25

Iohan. 5.

Verum ut hæc magis friant perspicua,
argumenta eorum constitui adducere, qbus ho
nore operæ pauperes, Ihs qui diuites sunt in ho
norib[us] operibus insultant. Primum nobis Pau
lum opponunt dicentem ad Romanos tertio ca
pite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per
redemptionem quæ est in CHRISTO IESV.
Et paulo post: Arbitramur enim hominem iu
stificari per fidem sine operibus legis. Et ite
rum: Ei qui operatur, merces non imputa
tur secundum gratiam, sed secundum debi
tum. Et rursum dicit ad Romanos vndecimo:
Si autem gratia, iam non ex operibus, alio
quin gratia, iam non est gratia. Ex his scri
pturis colligunt, ad iustificationem bona ope
ra prouersus esse superuacanea. Priusquam ali
as obiectiones afferam, operæ pretium duxi,
diui A V G V S T I N I sententiam afferre, Auguſti.
qui libro cui titulum fecit de fide & operib[us]
sic ait: Temporibus apostolorum non intelle
ctis quibusdā subobscuris finis apostoli Pauli,

Rom. 4.

Roma. 3.

hoc quidam arbitrati sunt eum dicere, id est, q
fides sine operibus sufficiat ad salutem. Cui er
rori obuians subdit: Quū ergo dicit Apost., ar
bitrari se iustificari hominem per fidē sine ope
ribus legis, non hoc agit, vt percepta ac pro
fessa fide opera iustitiae contemnuntur, sed vt
sciat quisque se per fidem posse iustificari,
etiam si legis opera non pcesserunt. Et post pau
ca: Quoniam hęc opinio tunc fuerat exorta, a
lię apostolicę epistolę, Petri, Iohannis, Iacobi
Iudę, contra eam maxime dirigunt intentio
nem, vt vehementer astruant fidem sine operi
bus, nihil prodesse, sicut etiam ipse Paulus non
quamlibet fidem, qua in deum creditur, sed &
eam salubrem plane, quam euangelicam desi
niuit, cuius opera ex dilectione procedunt, &
fides, inquit, quę per dilectionem operatur. Vn
de illam fidem quę sufficere ad salutem qui
busdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat,
vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt mon
tes transferam, charitatem autem non habeā,
nihil sum. Vbi autē hęc fidelis charitas opera
tur, sine dubio bene viuitur. Plenitudo enim le
gis charitas. Vnde euidenter in secunda episo
la PETRVS quum ad vitę morum
sanctitatem hortaretur, sciens de APOSTO
LI Pauli quibusdam subobscuris sententiis
nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt
tanquam securi de salute, quę in fide est, bene
viuere non curarent, commemorauit, quędā
ad intelligendum difficillima esse in epistola
eius, quę homines peruerterent, sicut & alias

Gala. 5.

1. Cor. 13.

Rom. 13.

Scripturas ad proprium suum interitum, quum
 tamen & ille A P O S T O L V S de salute e-
 terna, quæ nisi bene viuentibus non datur, ea-
 dem sentirer quæ cæteri apostoli. Sic ita qz Pe-
 trus: His ergo, inquit, hominibus pereuntibus,
 quales oportet vos esse in sanctis conuersatio-
 nibus, &c. Et post verba Petri, de Iacobo dicit Iaco. 2.
 Iacobus autem vehementer infestus est eis, qui Marc. 1.
 sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, Matt. 16.
 ut illos etiam dæmonibus comparet dices: Tu Iaco. 2.
 credis quoniam unus est deus, bene facis, & de-
 mones credunt & contremiscunt. Quid verius
 breuiis, vehementius dici potuit, quum & in
 euangelio legamus hoc dixisse dæmonia, quid
 C H R I S T V M filium dei cōfiterentur &
 ab illo corriperentur, quod in Petri confessione
 laudatum est? Quid proderit, ait Iacobus, fra-
 tres mei, si fidem dicat se quis habere, opera au-
 tem non habeat? Nunquid poterit fides salua-
 re eum? Dicit etiam, quia fides sine operibus
 mortua est. Quousq; igitur falluntur, qui fide
 mortua sibi vitam perpetuam pollicetur? Quā
 sententiam confirmat alias dicens: Quoniam
 Paulus apostolus prædicans iustificari homi-
 nem per fidem sine operibus, non bene intelle-
 ctus est ab eis, qui sic acceperunt dictum, vt pu-
 tarent, quum semel in Christū credidissent, eti-
 am si male operarentur, & facinorose flagitio
 se qz viuerent, saluos se esse posse per fidem.
 Locus iste huius epistolæ, eundem sensum Pau-
 li apostoli, quomodo sit intelligendus exponit. Ide
 oque magis Abrahæ vtitur exemplo, q sine o-
 peribus legis, quam non acceperat, per fidem

August.
li. 83. qst.

N

Iustificatus est. Quum enim bona opera commemorat Abrahæ, quæ eius fidem comitata sunt, satis ostendit Paulum apostolum non ita dicere iustificari hominem per fidem sine operibus, ut si quis crediderit, non ad eum pertineat bene operari: sed ad hoc potius, ut nemo meritis priorum bonorum operum arbitretur se peruenire ad donum iustificationis, quæ est in fide. In hoc enim se gentibus in Christum credentibus Iudæi præferre cupiebant, quod dicebant se meritis bonorum operum, que in lege sunt, ad euangelicam gratiam peruenisse, id eoq; scandalizabatur multi, qui ex Iudæis cederant, quod incircumcis gentibus Christi gratia traderetur. Vnde apostolus Paulus dicit posse hominem sine operibus præcedentibus iustificari per fidem. Nam iustificatus per fidem, quomodo potest nisi iuste operari: quāvis antea nihil operatus iuste ad fidei iustificationem peruerterit, non merito bonorum operum, sed gratia dei, quæ in illo iam vacua esse non potest, quā iam per dilectionem operetur. Deinde ostendit Augustinus Iacobum non contrariari doctrinæ Pauli, quia alioqui Paulus sibi ipsi contrarius esset. Quia sicut dicit hominem iustificari per fidem sine operibus, ita etiā dicit, non auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Vnde docet homines secundum carnem viventes, opera carnis facientes, ut fornicatores sunt & ebriosi, regnum dei non possessuros. Concludit igitque Augustinus dicens: Quapropter non sunt sibi contrariae duorum apostolorum sententiæ Pauli

Rom. 3.
Rom. 2.
Rom. 8.
1. Cor. 6.
Gala. 5.

H& Iacobi, quū dicit vñus iustificari hominem per fidem sine operibus, quia ille dicit de operibus, quæ fidem præcedunt: iste de his q̄ fidem sequuntur, sicut etiam ipse Paulus multis locis ostendit.

C His ceteri fundamentis præmissis, argumentis respondebimus, & non grauatim concedimus impiū gratis iustificari per gratiam, hoc est, citra opera meritoria. Opera em̄ quæ facit impius extra gratiā & charitatem, quam uis etiam ex gñē bona sint, mortua sunt, & id circa neq̄ gratiam (hanc enim operū meritis, quæ innituntur iustitiae nemo consequi potest) neq̄ vitam æternam merentur, quia non proficiuntur ex illo meriti principio ac fonte, gratia videlicet & charitate, sicut docet Apostolus in epistola ad Ro. ca. 4. & 11. & multis aliis locis. Eadem tñ opera si fiūt a peccatoribus poenitentibus, ac veniā humiliter petentibus, gratiam impetrant, non quod eam mereantur, sed tātum ex sola diuina misericordia, ac diuina liberalitate exaudiuntur & impetrant, Vñ propheta dicit: Non in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras ad te domine, sed in miserationibus tuis magnis. Sic mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, lachrymis suis lauando pedes Iesu, tergēdoq̄ capillis suis, impetravit peccaminū suorē remissionē. Sic publicanus ascendens in templū ad orādū, firma fide & fiducia in deū, humiliter dñm p̄catus est, & grā impetrata descēdit iustificatus in domū suam. Sic Cornelij adhuc gētilis oratio exaudita est, & eleemosynæ eius cōmemoratæ sunt in cōspectu dei, q̄bus obtinuit, vt Petr⁹ a dñō ad se mis-

Dani.9.

Lucæ.7.

Lucæ.18.

Actu.10.

teretur, a quo & baptizatus est, cum omnibus
necessarijs & cognatis, spiritu sancto etiam
in signo visibili super eos descendente. Sed qd
longius moror. Multi hoc modo tam in veteri
q in novo testamēto leguntur iustificati. Impij
aut̄ in impietatibus suis veluti in sordibus per
manentes, & in malis operibus permanentes
nec quippiam impetrant nec merentur. Va
cua enim est (vt scriptura dicit) spes illorum,
& labores eorum sine fructu, & inutilia ope
ra eorum. Hi enim immundi sunt, & quasi pa
nus menstruatæ vniuersæ iustitiae eorum, neq;
habere hæreditatem poterunt in regno Christi
& dei. Iustus autem siue iustificatus, bonis fu
is operibus meretur. Meretur aut̄ poenæ qua
peccatis eius debetur, vel diminutionem vel re
missionem, sc̄ curidum quod opera eius sunt sa
tisfactoria a confessore iniuncta. Meretur &
augmentum gratiæ & præmium vitæ æter
ne, quod infinitis ferme scripturis probari po
test. Sapientis vox est: Iusti in perpetuum vi
uent, & apud dominum est merces eorum. Itē:
Reddidit deus iustis mercedem laborum suo
rum. Huc pertinet & illud: Qui timetis deum,
credite illi, & non evanescit merces vestra.
Matth. 5. Et saluator in euangelio: Gaudete & exulta
Lucæ. 6. te, quoniam merces vestra copiosa est in co
Matth. 10. lis. Et iterum: Merces vestra multa est in co
lo. Item: Quicunque dederit vni ex minimis
istis calicem aquæ frigidæ, non perdet merce
dem suam. Non opinor quempiam tam stupi
dum esse, qui nesciat mercedem respōdere me
rito præcedenti, quod iustitiae innititur. Merces

Sapi. 3.

Ephe. 5.
Galat. 5.Sapi. 3. 5.
Sapi. 10.
Ecc. 2.Matth. 5.
Lucæ. 6.
Matth. 10.

enim ac meritum relativum ad se se inuicem dicuntur, & simul sunt naturali intelligentia, ita ut unum sine altero nequeat intelligi. Vbi ergo merces datur, merito præcedenti, cui ex iustitia debetur, datur. Quum igitur subinde in scripturis sanctis reperiatur merces, quæ operi debetur, etiam in celo, consequitur profecto, ipsa opera bona quæ ex gratia & charitate fiunt, esse pro peccatis satisfactoria, & meritoria premij coelestis. Hinc Apostolus ait: **V**nus quisq; mercedem accipiet secundum laborem suum. Et alio loco: **Q**uodcunq; facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus, scientes quod a domino accipietis retributionem hæreditatis. Et iterum: **B**eneficentia & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur deus. Nonne hic aperissime docet Apostolus hominē operibus misericordię promereri deum, qui iustorū est merces æterna, ipso testante ubi ait ad Abraham: **E**go ero mercestua magna nimis. Iohānes quoq; horratur fideles dicens: **V**idete vosmetipſos, ne perdatis quæ operati estis, sed ut mercedem plenam accipiatis.

**1. Cori. 3.
Col. 3.**

Heb. 13.

Gene. 17.

¶ Errant igitur homines, non aduententes quid intersit inter impetrare & mereri. Impetrat impius gratiam bonis operibus, quia non ex iustitia, sed ex dei liberalitate & misericordia. Meretur iustus æternam gloriam, quia meritum ad diuinam iustitiam refertur. Licet enim deus nulli sit debitor, sibiipſi tamē efficitur debitor, id est, ordinationi suæ, qua ordinavit & instituit promisitq; bonis operibus se merce-

N 3

Matt. 20

dem redditur. Reddendo ergo nobis mercedē, suæ satisfacit ordinationi. Deus autem fidelis est, seipsum negare non potest. Vnde & parentes familiæ redditurus mercedem operarijs vi neæ, prius eduxit eos, facta conuentione mercedis cum ipsis ex denario diurno. Meritum ergo humanum ex præordinatione diuina pendet, ex qua habet meritorius actus, quod respiciat deum ut debitorem. Et quia meritum innititur iustitiæ, ideo de operarijs dixit: Quod iustū fuerit, dabo vobis. Et iterè: Voca operarios, & redde illis mercedē suā. Iubet illis mercedē, q̄ cōducti sunt ad laboradū, & pro q̄ cōuentio facta est, dari. Et vni murmuranti dictū est: Amice non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario diurno conuenisti mecum? Conuentio nem itaq; deus nobiscum facit, ut pro meritis honor operum, quæ hic in vinea domini, hoc est, in eius ecclesia, laborantes ex gratia et charitate, facimus, det nobis mercedem repromisam in cœlis. Non enim est iniustus deus, ait Apostolus, ut obliuiscatur operis vestri & laboris suscepit. Et alibi: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauī. In re liquo reposita est mihi corona iustitiæ, quā redet mihi dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & his q̄ diligūt aduentum eius.

Hebr. 6.
2. Tim. 4.

CEx his facile soluemus reliquas obiectiones, quas honor operæ hostes solent obijcere. Dicunt enim: Apostolus dicit, Iustus ex fide vivit, vita videlicet gratiæ, non ergo ex operib. Et iterè: Credēti in eum qui iustificat impium,

Rom. 2

reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiae Dei. Et de Abraham dicit, quod credidit deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Christus quoque in euangelio ubique salutem eorum quos sanauit, ipsorum fidei adscripsit. Ex his omnibus apparet, fidem sine operibus iustificare impium. His potest addi, quod Christus apud Marcum dicit: Qui creditur & baptizatus fuerit, saluus erit. Et illud quod habet apud Iohannem: Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam. Et in iudicium non veniet, sed transiet a morte in vitam. Ex his inferunt fidem sine operibus sufficiente iusto, ut salutem æternam consequatur.

CRespondemus & non imus inficias iustum ex fide, non quidem mortua, sed viua quæ per dilectionem operatur, viuere vita gratiae. Ad impium etiam requiritur fides, ut iustifice tur, quia sine fide impossibile est placere deo. Sic Abrahæ fides viua fuit, & per dilectionem operans, adeo ut filium suum præcipienti dñō non dubitarit offerre. Vnde Iacobus ait: Abrahæ pater noster, nonne ex operibus iustifica Gen. 22.
tus est, offerens Isaac filium suum super alta-
re? Vides quoniam fides cooperabatur ope-
ribus illius, & ex operibus fides consumma-
ta est? Quando autem colligunt, ergo fides
iustificat, dico quod fides informis iustificat,
non tanquam id quo proprie iustificamur, sed
sicut id quo disponit ad iustificationem im-
pij, ad quam necessario talis fides exigitur

Matt. 9

Mar. vlt.

Iohan. 5

Heb. 11

N 4

& prærequisitur. Disponit ergo & hoc absq; merito honorum operum, quia gratia iustificans, quam theologi primam appellant, non cedit sub merito: non tamen absq; operibus q; gratiam impetrare solent, cuiusmodi sunt pectorum confessio, humilis & deuota oratio, & id genus alia. Fides autem quæ per dilectionem operatur proprie et (vt ita dicam) forma liter iustificat, iuxta illud Pauli: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad deum, qui videlicet iustificat ut autor & fons iustitiae esset iustificationē nostram. Ad impii quippe iustificationem plura exiguntur, nempe deus, fides, gratia, charitas, sacramentum, opera bona, sicut patet ex iis quæ diximus. Vnde nihil cōtra nos facit, quod Christus salutem infirmorum quos sanavit fidei eorum tribuerit. Fides enim adeo est necessaria ad salutem consequendam, etiā infirmis, vt sine ipsa homo nullo modo salutem possit consequi. At qui contendunt eam solam seclusis bonis operibus sufficere, tota via errant. Et sic intelligendum est, quod Christus dicit: Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit. Et quod apud Iohannem dicitur, qui credit ei qui me misit, habet vitam æternam, et in iudicium non veniet. Hic enim semper Christus loquitur de ea fide, quæ per dilectionem operatur, quæ quidem charitatis dilectio ociosa non est, operatur enim magna si est, si autem operari renuit, profecto charitas non est, ut ait Gregorius. Propterea Augustinus in Enchirid. ca. 116. Qui non amat, inquit, inaniter credit, etiamsi sunt vera, quæ credit,

Et de fide & operibus cap. 7. rationem reddit,
quare apostoli plerunque in epistolis suis prius
insinuauerint fidem, ac deinceps quod ad vitā
bonam pertinet subiecerint. Quia, inquit, &
in homine ipso nisi præcedat fides, vita bona
sequi non poterit. Quicquid enim homo velu-
ti recte fecerit, nisi ad pieratem, quæ ad deum
est, referatur, rectum dici non oportet. Et iterū:
Quidam in occasionem carnis & in velamen
tū malitiæ acceperūt, quod scriptū est, nos ad
nouū testamētū pertinentes, nō ancillæ filios
esse, sed liberæ, qua libertate Christus nos libe-
ravit: non intuentes quod dictum est: **Vos in li-**
bertatem vocati estis fratres, tantum ne liber-
eratēm in occasionem carnis detis. Et Petrus
apostolus: **Liberi, non sicut velamen malitiæ**
habentes libertatem. De his & in secunda epi-
stola ait: **Hi sunt fontes siccii, quibus caligo te-**
nebrarum reseruata est, libertatem illis pro-
mittentes, quum ipsi serui sint corruptionis. A
quo quis enim deuictus est, huic & seruus ad-
dictus est.

Gala. 4.
Gal. 5.

2.Petr. 1.

2.Pet. 2

¶ Verum quia ut sunt homines illi in ma-
la opera præcipites, tardi ad virtutes & bona
opera, ne quid boni cogantur facere, omnia in
utilia esse contendunt, dicentes: **Vox domini**
est, **Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt**
vobis, dicite serui inutiles sumus: quod debui-
mus facere hoc fecimus. Quare, inquiunt, ope-
ra nihil valent ad promerendam vitam æter-
nam. Præ furore & inuidia qua contabescunt,
non vident hæretici, quid dicant. Vnde verbū
Christi in eis completum est, vbi dicit: In iudi

Lucas. 17.

Iohann. 9.

N 4

cium ego in hunc mundum veni: ut q̄ nō. &c.
Nam si oculos habent, quid nobis hāc scriptu
ram opponunt, q̄ non nostram sententiā, sed i-
pso dementiam apertissime oppugnat? Si in-
utilis seruus est, q̄ facit omnia q̄ p̄cepta sunt ei
a dñō, an nō magis inutilis dñō suo erit seruus
ille, qui nihil operatur nec mandata dñi opere
cōplet? Discant ergo hanc parabolam Christi
de dñō, ac arante seu paſcente seruo intelligere.
Docet Christus non superbiēdum esse in bonis

Theoph.

1 Cor. 9.

August.

Iohan. 9.
Roma. 1.

operibus. Ideo dicit: Quis vestrūm habens ser
uum. Vbi Theophylact, dicit: Mōstratur per
hanc parabolam, quod non oportet extolli in
bono opere, imo neq; in oīm mandatoꝝ imple
tione. Seruo enim necessitas incubit, vt faci
at mandata dñi, neq; vt bonū opus sibi asscri
bere debet. Quippe si non operabitur, dignior
est multis plagiis: quum aut̄ operatus fuerit, cō
tentus sit q̄ plaga effugerit. Igitur & q̄ seruit
deo, etiā si mandata perficiat, non debet extol
l. Nihil em̄ magnū fecit, sed v̄e erit ei, nisi fece
rit, sicut Apost. dicit: V̄e mihi, nisi euangeliza
uero. Proinde si dona fuerit afflicctus, non de
bet in illis superbire, & de eis se iactare. Bñfi
cia em̄ sunt, per misericordiam illi cōcessa, nō
q̄ debeat ei aliqd dans, imo seruus debet dñō
suo, vt faciat oīa eius mandata. Hactenus ille.
Quod Theophy. dicit dñm nihil debere seruo
operanti, sic intelligendū puto, quia vt habet
August. in Enchirid. ca. 06. ip̄a hoīs bona me
rita, dei sunt munera, quibus cum vita æterna
reditur, qd nisi gratia pro grā redditur? Vñ
vitā æternā, q̄ certa merces est bonorū operū
aposto. grām dei appellat. Grā vero nisi gratis

fit, grā non est. Sic & Ambro. hūc locū expli-
cat, dicēs: Sequitur, vt nemo in operibus glorie
tur, qā iure dñō debemus obsequium. Nā si tu
non dicis seruo aranti, aut boues pascenti, tran-
si recumbe, vbi intelligitur, quia nullus recū-
bit, nisi ante transierit. Sicut ergo tu non solum
non dicis seruo tuo recūbe, sed exigis ab eo ali-
ud ministeriū, & grās ei non agis; ita nec in te
patitur dñs vnius vsum esse operis aut laboris
qā dum viuimus debemus semper operari. Er-
go agnosce te esse seruū, pluris obsequijs defō-
neratū. Nō te pferas, qā filius dei diceris, agno-
scenda grā, sed non ignoranda natura. Neq; te
factes, si bene seruisti, quod facere debuisti. Et
nos ergo non a nobis laudē exigamus nec p̄ri-
piamus iudiciū dei, & pueniamus sententiā iu-
dicis; sed suo tempori, suo iudicii reseruemus. In
hunc modū & Beda exponit dicens: Itaq; dici
te serui inutiles sumus. Serui quidē, qā p̄cio em-
pti estis. Inutiles vero, qā dñs honorē vestrorū
non indiget. Si aut̄ inutilis est qui fecit oīa quid
de illo dicendū est, qā p̄cepta sūt, vel
infirmitate non potuit, vel quod peius est super
bia despexit. Aliter: Serui inutiles sum. qā nō
sunt condignæ pass. huius temp. ad superuētu.
gloriā, qā reuelabitur in nobis. Hęc igitur est in
hominibus fidei perfectio, si omnibus quae sunt
p̄cepta impletis, imperfectos se esse nouerit.
Et alibi: Qui coro. te i misera. & miseri. Non
ait in meritis & operibus quis, quia cuius mise-
ricordia puenimur, vt humiliter deoseruiamus
eius munere coronamur vt sublimiter cum illo
regnem⁹; Quod debuim⁹ facere fecim⁹. Reuera-

Beda.

Rom. 8

debuimus, qā q non venit ministrari, sed ministrare, debitores sibi nos fecit, ne nostris vide-
liter operibus cōfidentes, sed de eius semper ex-
amiñ he pāuētes, cum propheta dicamus: Quid
retribuamus dño pro omnibus q tribuit no-
bis? Hæc Beda: His adstipulatur Cyrilus ean-
dem parabolam edifferens: Docet autem domi-
nus, inquit, q ius potestatis dominicæ, quasi de-
bitam subiectionem requirit a famulis, cum
subdit: Nunquid gratiam habet seruo illi, quia
fecit quæ sibi imperauerat? Non puto. Per hoc
morbus superbię tollitur. Quid superbis? Ignor-
ras q si non persoluis debitum, periculum im-
minet. Si vero persolvas, nullam gratiā facis,
secundum illud Pauli: Si euangelizauero, non
est mihi gloria, necessitas enim mihi est. Vē mi-
hi si non euangelizauero. Considera ergo, q
qui apud nos dominantur, non referunt grati-
as, quum alicui subditorum statuta sibi prose-
quentur obsequia, sed ex benevolentia s̄aepius
suum prouocātes affectum, maiorem eis ap-
petitum seruieri aggenerant: Sic & deus pe-
tit quidem a nobis famulatum iure seruitij, ve-
rum quia clemens & bonus est, honores labo-
rantibus pollicetur, & supereminet beneuelen-
tiæ magnitudo. Sumus ergo serui inutiles, qā
ex ministerio & seruitio nostro, quod domino
deo debemus, nihil illi accrescit. Vnde qdam
sanctorum dicit: Dixi domino, deus meus es tu,
quoniam honorum meorum non eges. Et He-
liu dixit ad Iob, & recte quidem: Si peccae-
ris, quid ei nocebis? Homini qui similis tu ēst,
nocebit impietas tua, & filium hominis adiu-

Cyrillus.

1.Cor.5

Iob.35.

uabit iustitia tua. Deo ergo, etiam cum fecerimus omnia, quæ præcepta sunt nobis, inutiles serui sumus; nobis tamē valde utiles, si ea spon tanea & prompta voluntate impleamus. Vnde seruo bono & fidelia dñi dicitur: Euge ser ue bone & fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Intra in gaudiū do minitui. Et Apostolus de seipso dicit: Nam et si euangelizauero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mer cedem habeo: si autem inuitus, disp̄satio mi hi credita est. Omnia tamen quæ facim⁹, in glo riam dei referenda sunt. Nisi enim seruus faci ens voluntarem & præcepta domini sui, sibi utilis esset, non dixisset dominus: Et post hæc tu manducabis & bibes, Quæ verba Beda ex ponens ait: Postq; ipse tuæ prædicationis opere delectatus tuæq; compunctionis epulis fuero refectus: tunc demum tu transies & recum bes, æternisque meæ sapientiæ dapibus in æter num reficeris.

CEx ihs quæ diximus, consequitur, opera fuisti in gratia & charitate facta, esse satisfactio ria pro peccatis: quæ etiam augmentum gratiæ & vitam merentur æternam. Opera vero im pñ pœnitentis, impetrat qdē grām iustificatē, sed non merentur. At opera impij non pœnitentis, nec gratiam impetrant, nec secundum iusti tiam diuinam alicuius præmij sunt meritotia. Peccator enim qui secundum duritiam suam & impenitens cor, thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera eius, indignus

1 Cor. 9.

Matt. 5.

Luc. 11.

Roma. 3.

est etiam pane quo vescitur, & vita ipsa, ut dicit Augustinus. Nee tamen impius propterea ocio vacare debet, aut a bonis operibus se abstinere, quia etiam ea opera quæ impius in impietate sua permanens facit, ipsi multipliciter prosunt.

Exod. i.

Gene. 3:
Ecc. 3:

¶ Primum enim valent ad impetranda bona temporalia, ut patet de obstetricibus Hebreorum, quibus in remunerationem de minus edificauit domos, de quo Gregorius: Benignitatis obstetricum merces potuit in vita æterna retribui, sed culpa mendacij terrenam compensationem accepit. Ad hoc pertinet, quod Augustinus dicit de Romanis, quos iustitia & actibus strenuis imperium a deo promeruisse astruit. Ad hæc, huiusmodi opera plurimum mortali habent ad euitandam transgressionem præcepti, sicut præceptum est (ut exempli causa dicamus) honorare parentes, eleemosynam de eo, quod superest, pauperibus largiri, pœnitentiam a sacerdote iniunctam explere, horas canonicas legere. Deinde non parum conducunt ad resistendum priuis concupiscentijs, qua proni sumus ab adolescentia ad malum, ne quis præceps feratur in peccatum, sicut scriptum est: Ignem ardensem extinguit aqua: & eleemosyna resistit peccato. Qui enim frequenter recte operatur, habitum sibi generat bene operi, & assuecit bonis operibus, & ad id quod bonum est & rectum, fit promptior alacriorque: quo fit, ut tandem ex charitate operari incipiat, qui prius erat & operabatur in statu da-

minatiōis eterne. Sic & opera q̄ q̄s nō virtutis
amore, sed formidine pœnæ, hoc est, vt seru s
operatur, charitatem inducere solent. Vñ Au-
gustinus: Quum per timorem gehennæ conti-
net se homo a pētō, sit consuetudo iustitie, &
incipit quod durum erat amari, & incipit ex-
cludi timor a charitate, & succedit timor casti.
Quotimemus ne tardet sponsus, ne discedat, ne
eo careamus. Et iter: Sicut seta introducit filū
ita timor charitatem, crescit charitas mira-
itur timor, & econuerso. Denique faciunt non
parū ad tēporalis pœnæ relaxationē, aut saltē
eterne diminutiōem, si charitatē nō induxerit
Vñ August lib. de pœnit. dist. 3. ca. Si quis non
habens charitatē, in aliquo schismate constitu-
tus, ne Ch̄m neget, patitur tribulationes, fa-
mem, persecutionē, vel flāmas, vel bestias, vel
ipam crucem timore gehennæ, nullo modo ista
culpanda sunt, imo hæc est laudanda patientia.
Non em dicere poterimus, melius eis fuisset vt
Christum negando nihil eorum pateretur quæ
passus est confitendo, sed æstimandum est, tole-
rabilius ei futurum iudicium, quam si CHRI
STVM negando, nihil eorum pateretur: vt
illud quod ait A P O S T O L V S , sitra-
didero corpus meum ita vt ardeam, charitatē
autem non habuero, nihil mihi prodest, intelli-
gatur ad regnum coelorum obtainendum, non
extremi supplicij iudiciū tolerabilius subeun-
dū. Si aut̄ charitatem induxerit, liberat omīno
a gehēna, & sunt moritoria vitæ æternæ. Hęc
ille. Consulēdū est igit̄ oib, mois peccatorib, vt

August,

August,

1. Cor. 13

Gala. 6.
Eccl. 9.

Eccl. 12.
Danie. 4.

August.
de past.

dum tempus habent operentur bonum, & studeant adimplere illud Sapientis: ut quodcumque poterit manus eorum, instanter operentur. Non sunt deterrendi aut retrahendi a bonis operibus, si-
c ut Lutherani faciunt, sed potius ad virtutes extimulandi sunt admonendi quod, ut pietatis opera non in apostatas monachos, non in moniales quae primam fidem irritam fecerunt, & nunc sub honesto matrimonij vocabulo se exhortantur non in circulatorum circumforaneos, sycophan-
tas & mimos, sed in veros catholicos pauperes exerceant, iuxta illud quod scriptura dicit: Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: bene-
fach humili, & ne des impio. Ita consiluit Daniel regi Nabuchodonosor dicens: Consilium meum placeat tibi rex, petra tua eleemosynis redime,
& iniquitates tuas misericordia pauperum. Itaque docet diuus Gregorius, cuius verba ha-
bentur de poenitentia, dist. III. ca. Falsas.

Terror iste quo damnantur bona opera, de quo nunc disseruimus, ad fouendam inertiam aptissimus est, & forte tolerandus apud eos, qui dicunt: Vixite ut vultis, securi estote, deus neminem perdit, tantummodo fidem Christianam tenete. Non perdet ille quod redemit, pro quibus sanguinem suum fudit. Magna est dei misericordia, quae totum ignoroscit. Coniuamini, imple amini cibo & vino, ad hoc enim data est ista creatura, ut perfruamini. Hæc si dixerimus, inquit Augustinus, forte congregabimus turbas ampliores. Sed erimus pastores nosmetip-
pos dascentes, non oues. Relinquamus ergo hæc Epicureis, Illud vero quis ferat, ubi asse-

gunt iustum in omni opere bono peccare? Hu-
ius erroneæ assertionis autor est Lutherus , qui
quum omnes omnium hæreticorum fere hæreses,
æternis abdē das tenebris, perduxerit in lucem
hoc unum axioma non solum falsum sed etiā
absurū ex cogitauit. Quod ideo ipsum feci-
se arbitror, ne quis illi obijciat, nihil noui ab i-
psō inueniū. Inuenit ergo, imo somniauit, iustū
in omni bono opere peccare, quo quid possit di-
ci delirius non video. Pugnat em̄ ex diametro
cum sacris literis. Nonne in principio Genesi-
os legimus, dñm respxisse ad iustum Abel &
ad eius munera, quod nequaq; fecisset, si hæc of-
ferēdo delinquisset & peccasset? Vnde ad Cain
impsum & munera eius non respxit. Dona
enim iniquorū non probat altissimus, nec respi-
cit in oblationes iniquorū, nec in multitudine
sacrificiorū, eorū propitiabitur peccatis. Iusti-
igitur faciūt opera sancta ac bona & ab omni
labe peccati mūda, & proinde deo grata & ac-
cepta. Impij autē non sic. Similiter q̄ppe odio
sunt deo implius & impietas eius. Hinc in Pro-
verbījs dictum est: Opus iusti ad vitā, fructus
autem impij ad peccatum. Et in Paralipome-
non legitur, quod in Hierusalem constituit Iosa-
phat leuitas & sacerdotes & principes familia-
rum ex Israel, ut iudicium & causam domini
iudicarent habitatoribus eius, præcepitq; eis
dicens: Sic agetis in timore dñi fideliter & cor
de perfecto. Omnem causam quæ venerit ad
vos fratrum vestrorum, qui habitant in vr-
bibus suis inter cognitionem & cognitionem
vbiq; quæstio de lege, de mandato, de ce-

Gene. 3.

Eccli. 340

Sapien. 14

Prou. 10.

2. Palip. 19

O

Iob. 1.

Iob. 5.
Eccl. 24.Psal. 4.
Psal. 118.1. Cor. 7.
2. Pet. 2.

1. Ioh. 3.

1. Cor. 13.
1. Ioh. 2.

remonijs, de iustificationibus, ostendite eis, vt non peccet in dñm, & ne veniat ira dei super vos, & super fratres vestros. Sic ergo agentes non peccabitis. Quid, quod de Iob legitur: In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, neque stultum quid contra deum loquutus est: Et iterum in Iob scriptum est: Visitans speciem tuam non peccabis. Sapientia quoque ait: Qui operantur in me non peccabunt, & qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Et Psalmista hortatur, dicens: Irascimini & nolite peccare. Et iterum: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Præterea si iustus in bono opere peccaret, peccaret & virgo si nuberet, sicut voluerunt Manichei, Taciani, & Marciani. At virgo si nubat, non peccat, vt docet Apostolus: Quin & apostolus Petrus hortatur ad bonorum operum exercitium, dicens: Satagit fratres, vt per bona opera certam faciatis vestram vocationem & electionem. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundantier ministrabitur vobis introitus in æternum regnum dñi & saluatoris nostri Iesu Christi. Et Iohannes dicit: Omnis qui natus est ex deo, peccatum non facit, quoniam semen eius manet in eo, & non potest peccare, quia ex deo natus est. Dicit Iohannes eum qui ex deo natus est, non posse peccare, quando sequitur instinctum & inclinationem charitatis, secundum quam natus est ex deo, quia charitatis non agit perperam. Et iterum: Hæc scribo vobis, vt non pecchetis, sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem IESVM CHRISTVM iustum. Præter

rea apostolorum princeps Petrus dicit: Ex bo
nis operibus vos considerantes, glorificent de
um. Paulus quoq; Fructificantes, inquit, in o-
pere bono, Et iterum: Euigilate iusti, & nolite
peccare. Pro hac sententia facit quod Chri-
stus dixit: Si oculus tuus fuerit simplex, non ha-
bens aliquam partem tenebrarum, totum cor-
pus tuum (id est, tota congeries operum tuo-
rum) lucidum erit.

^{1. Pet. 2.}^{Coloss. 1.}^{1. Cor. 15}^{Matth. 6}^{Lus. 11.}

Multa quidem præterea adduci possene-
si opus esset, adeuertendam hanc nuper natam
hæresim. Verum hæc sufficere arbitror. Mi-
hi tantum propositum est, rationibus eius qui-
bus dogma suum stabilire ac confirmare con-
tendit, respondere. Princípio Esaiam pro se ci-
tat dicentem : Facti sumus ut immundi o-
mnes nos, & quasi pannus menstruatæ vni-
uersæ iustitiae nostræ. His verbis prophetæ in-
nititur Lutherus veluti baculo arundineo. Nā Hierony.
propheta secundum Hieron. interpretatio-
nem loquitur de populo Iudaico pro eo tempo-
re, quando nec dum saluator aduenierat, hoc est
sub tempore legis, quando imaginem terreni
portauit, non autem adhuc imaginem super-
cœlestis. Vnde iustitia quæ in lege est ad com-
parisonem euangilicæ puritatis, immunditia
nominatur. Si quis igitur ait Hieronymus.
post euangelium Christi & aduentū filij D E
pædagogæ legis obseruat ceremonias, audiat
populum confidentem, quod omnis illa iustitia
panno sordidissimo comparetur. Non ergo
Hieronymo teste de iustitia CHRISTIANO

^{Esa. 64.}

O 2

312. DE SACRA M. POEN.

rum, quam per totum mundum Christi euangelio coruscante faciunt, propheta locutus est. Ad hæc, ipsius prophetæ verba quæ statim sequuntur, indicant quod non loquitur genitatem de omnibus: sed de ihs tantum qui in enormia scelera atque flagitia lapsi erant. Unde subsequetus adiungit dicens: Et cecidimus quasi folium vniuersi, & iniuriantes nostræ quasi vento abstulerunt nos. Et paulo post: Ciuitas sancti tui facta est deserta. Hierusalem desolata domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, ubi laudauerunt te patres nostri facta est in extinctionem ignis. Hæc autem omnia acciderunt eis propter peccata sua, & præsertim idolatriæ, sicut fatus constat. Captiuitatis igitur Babylonicae miseras plagit propheta, in qua propter idolatriæ crimen facti fuerunt immundi omnes, & vniuersæ eorum iustitiae quasi paupers menstruantæ. Sic & hoc turbido seculo & maligno tempore L V T H E R A N I, ob sacrilegia, apostasias, fornicatiōes, adulteria, & ut breuiter dicā, infinita criminis facti sunt imudi oēs, & vniuersæ eorū, non dico iustitiae, quim sint iniusti & impii, sed iniustitiae impietatesque longe sunt sordidiores abominabilioresque panno menstruantæ. Infidelibus enim hereticis nihil est mundum, sed inquinata & polluta est eorum mens & conscientia.

Nec cōtra nos facit, quod dicit Ecclesiastes: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonū, & non peccet, quia nemo est, qui non aliquid (quæ est humana fragilitas) peccet, non tam in omni opere bono. Quod ergo Sapiens

Tit. 1.

Eccl. 7.

dicit huiusmodi est: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet aliquando hoc est, peccabit, ut peccet referatur non ad te
pus p̄sens, sed futurū siue p̄teritum, & perinde valet ac si dixisset. Non est homo iustus in terra
qui nunq̄ peccabit, & ita allegat diuus Augustinus; Septies quippe cadit iustus in die & re-
surgit. Sic etiam Hieron. hunc locum explicat Prover. 24,
dicens: Quamvis aliquis iustus sit, tñ dñ in hac Hierony.
carne est constitutus, subiectus est vitis atque
peccatis, & maiore pr̄æsidio indiget.

Augusti.
de spū & li-
tera.

Prover. 24,

Simili prudentia obijcit nobis Luth. illud
quod in Psalmis scriptum est: Non intres in iu-
dicium cum seruo tuo dñe, quia non iustifica-
bitur in conspectu tuo omnis viuens. Quæ qui-
dem verba si aliquid faciunt, nihil tñ pro Lu-
thero faciunt. Vñ August. sic ea exponit. Nō
intres in iudiciū cū seruo tuo dñe. Noli inquit,
me iudicare secundū te, qui es sine peccato, qā
non iustificatur in conspectu tuo omnis viuēs:
quod de hac vita dictū esse, sine diffīcili quæ-
stione intelligitur. Et quod ait, non iustificabi-
tur, ad illam perfectionem iustitiae retulit, quæ
in hac vita non est. Hęc August. Facile igitur
donamus neminem viuere qui sic iustificetur
vt omni prorsus careat nevo petcati: non tamē
propterea consequitur, iustū in omni opere bo-
no peccare. Hinc August. in expositione Psal-
mi 141. vñ hęc sumpta sunt verba dicit: Ante
mortē ne laudes hominē quē q̄. Quid ipsi arietes,
quid ip̄i aposto. de quoꝝ prole dicitur, affer-
te dño filios arietū? Ex his Paulus ē q̄ dicit nō Philip. 3.
Se esse perfectū, Nō qā iā acceperim, inquit, aut

Psalm. 141.

Augusti.
de perfec-
tio. iusti-
tię cōtra
Celestium

Ecclesi. 12.

O 3

214. DE SACRA M. POENIT.

iam perfectus sim.

Rom. 7.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

1. Pet. 2.
Esaiae. 53

¶ Demiror autem qd Luth. in mente veneris
ut hoc loco nobis pro se Paul. obijceret Roma
nis scribentē: Nō quod volo bonū, hoc ago sed
quod odi malū, hoc ago. Nō em quod volo bo
nū, hoc facio, sed quod nolo malū .hoc ago. Et
iter: Video aut̄ aliam legē in mēbris meis re
pugnantē legi mentis meę, & captiuantem me
in lege peccati. Dicit em Apost. ipse ca. sequen
ti tanq explicando seipsum, nihil damnatiōis,
id est, pcti aut culpe, esse ijs q sunt in Ch̄o Ie
su, qui non secundum carnem ambulant. Lex
em̄ spiritus vitæ in Ch̄o Iesu , liberauit me a
lege pcti & mortis. Ex his verbis Apost. satis
patet, in Christianis mente lege dei seruienti
bus, concupiscentiam carnis repugnantem le
gi mentis, nullum esse pctm, quam tñ Aposto.
pctm appellat, quia pctō facta, pcti poena est.
Sic etiam Apost. de Ch̄o dicit: Eum qui nō no
uerat pctm, pro nobis deus pctm fecit , id est,
hostiā pro peccato. Dilexit em̄ nos & tradidit
semetipsum oblationē & hostiā deo pro pecca
tis nr̄is. Hostia em̄ pro peccato oblata, i sacra
scriptura dicitur pctm, iuxta illud, peccata po
puli mei comedent , siue quia peccata nostra,
id est, poenas peccatis nostris debitas, ipse per
tulit in corpore suo super lignum, vt pctis mor
tui, iustitiae viuam̄. Ipse em̄ pcta multoq̄ tulit,
ait propheta. Deceptus ergo est Luth. equivo
cationis sophismate. Peccatum em̄ non tñ cri
men aut culpam significat, vt delirat Luther⁹,
sed etiam nonnunq̄ peccati pœnam & hostiam

pro peccato oblatam.

Et quia superius inter opera poenitentiae aut satisfactionis, iejunium, abstinentiam, vigilias, & alia huiusmodi opera quibus carnem affligimus, posuimus, quae omnia damnant Lutherani, paucis etiam ea tangemus. Neque enim decet, ut iejunium & abstinentiam negligamus q̄ semper maximam secum afferunt utilitate. Quapropter merito laudatur Theodosius Iunior Imp. quod plerumque iejunabat, & maxime quarta feria & sexta studio Christianismi, ita quod non aliud q̄ monasterium domus regia esse videretur. Et ut summatis dicā, q̄tum bonū sit iejunium, quantaue virtus sit abstinentia, discutiam utilitates q̄ ex ipsis prouenire solent. Et quis abstinentia homini innumeratas afferat utilitates, ex innumeris tñ tres tantum p̄cepit as numerabo, quas consequitur qui ventri belum indicit, & iejunio & abstinentiae operam dat, continens se a carnibus, ouis, vino & si q̄ sunt eius generis alia. Primum enim huiusmodi abstinentia siue iejuniū concupiscentiae carnisflammam reprimit. Sine Cerere enim & Baccho, inquit comicus poeta, friget Venus, hoc est, per abstinentiam cibi & potus friges cit Hieron. ad luxuria. Hinc Hieronymus: V̄ter inquit, me Oceanum. ro æstuans, facile despumat in libidinem. Ideo Augustinus dicit Augustinus : Carnem vestram domate iejunijs quantū valetudo permittit. Beatus Hieron. de ipso scribit, quod repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabat. Eius enim carnium & potus vīni ventrisq; saturi-

O 4

Eph. 5.

tas, seminarium libidinis est. Nolite inquit Apost. inebriari vino, i quo est luxuria. Hinc Hieronymus lib. 3 in epistolam Pauli ad Ephesios, dicit: Quod si intelligerent quidem hæc Apost. verba, nunquam me temeritatis & hære seos arguissent, q̄ in virginitate seruanda dixerim, vinum adolescentulis declinandum, & non mittendum super flammā oleum, nec naturalem carnis ardorem, fomentis voluptatis

Rom. 14.

augendum. Bonum ēm̄ est, ait Apostolus non māducare carnē & vinū nē bibere. Loth postquam vino incaluerat, dormiuit cum filiabus suis. Vinum ēm̄ & mulieres apostatare faciunt sapientes. Secundo iejuniū ad sublimia

Gene. 19.

contemplanda mentē eleuat. Testatur hoc Daniel de se dicens: In diebus illis ego Daniel lugebam triū hebdomadas, diebus, panem desiderabilem non comedī, & caro & vinum nō introierunt in os meum. Post hoc iejunium reuelationem accepit & consolationem ab angelo, q̄ dixit ei: Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuū ad intelligendum, vt te affligeres in cōspectu dei tui, exaudita sūt verbata tua. Filij etiā proph. quos iejunos hospitio suscepit Helizæus, herbis agrestibus vicitabāt.

1. Reg. 19.

Dicit ēm̄ scriptura: Misit Helizæus vnum in agrę vt herbas agrestes colligeret, inuenitque quasi vitę sylvestrē, & collegit ex ea coloquintidas, quas decoxit & hospitib. apposuit. Quūq̄ illi clamaret, mors in olla eius amarorē farina dulcorauit. Et Ecclesi. dicit: Cogitauit in corde meo, abstrahere a vino carnē meā vt animum meum trāsferre ad sapientiā. Vñ recte Horat.

Eccl. 2.

Horatius.

Vides, inquit, ut pallidus omnis, ccena desur-
gat dubia, quin corpus onustum, hesternis viti-
is, animum quoque prægrauat vna. Atque af-
figit humo, diuinæ particulam auræ. Magno
ergo & excellenti ingenio viri, quum se doctri-
næ penitus dedidissent, & ad inquirendæ veri-
tatis studium se contulissent, intemperantiam
tanquam fœdissimum mōstrum execrati sunt.
Hippocrates medicus probatissimus docet vi-
uendum esse temperate. Nam eos homines qui
gulæ ac ventri student, nunquam bene valere,
neque longos esse posse, eorumque animos
nimio sanguine, nimiaque sagina ita esse im-
peditas, ac si luto forent obuolutæ, & id-
circo nihil tenue nihilque cœleste meditari pos-
se, sed duntaxat de patinis & fœda ventris in-
gluuie. Pythagoras & Zenocrates summi
philosophi, & innumeri alij omne studium cir-
ca temperantiam habuisse leguntur, ita vt olu-
sculis & fruge vescētes carnibus & vino ab-
stinerint. Quid quod Anacharsis philosoph⁹
sola aqua pro potu' sus legitur, & adeo oēm
intemperantiam horruisse, vt statuas emerue-
rit hoc vno epigrammate, lingua, ventre, pu-
pendis abstinentiam esse, omnem intemperan-
tiam damnantes. Tertium ad quod valet ab-
stinentia, est satisfactio pro peccatis. Hinc do-
minus peccatores ad pœnitentiam vocans per
Ioelem dicit: Conuertimini ad me in toto cor-
de vestro, in iejunio & fletu & planctu. Sic A-
chab pœnitens scidit vestimenta sua, & ope-
ravit cilicio carnem suam, iejunauit & dor-
miuit in sacco, & ambulauit demissō capite,

Pythago.
Zenocra.

Anachar.

O 5

Ionæ.3.

& misericordiam cōsecutus est a deo. Sic Nini uitæ ad prædicationem Ionæ prædicauerunt ic iunium & vestiti sunt fassis a maiore usq; ad minorem. Et vidit deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est super malitiam quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit. Has rationes aut utilitates ab stinentiæ ponit Cyrilus libro septimo contra Julianum: Plurimi, inquit, apud nos fuere summa bonitate conspicui, qui ad eam peruenere continentiam, & ita seipso castigarunt, vt etiam ipsi quæ ad vitam utilissima, strenue abstinerere voluerint, nempe pane & oleo, & herbis & leguminibus ineuitabilem ventris necessitatem placarunt, usi pura aqua, & exercitatiōis labore gaudentes, ita vt nihil illis esse censuerint melius, & reiectaneus quidem apud ipsos nullus cibus fuit, abstinuerunt autem a nonnullis, mentis ad deteriora propensionem remorantes, & carnis lasciuiam compescentes, ita vt mentis oculum magis subtilem haberent.

Actu.17.
1.Car.15.

Sapien.2.

In Actis apostolorum legimus Epicureos contulisse cum Paulo. Sunt & nunc Christiani Epicurei. Quid enim sunt aliud, dicentes quotidie: Manducemus & bibamus, cras em moriemur? Quo pertinet & illud: Nihil erit post mortem. Vmbræ enim transitus est vita nostra. Dixerunt enim apud se non recte cogitantes: Coronemus nos rosas, antequam marescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra: ubique relinquamus signa letitiae, qm hæc est pars nostra. Post mortem nulla voluptas: Hi sunt Epicurei, q; hac tēpestate dānāt

ieiuniū, abstinentiā, tēperantiā, saturitatē iejuniū
is p̄ferētes. Dicūt em̄ iejuniū deo nō esse gratū
aut acceptū, dicente propheta: Quare iejunaui *Esai. se.*
mus, & nō aspexisti: humiliauimus aīas n̄as,
& nescisti. Si deus, inqūt, non respicit n̄a ieju-
nia, imo nescit, hoc est, non approbat, qd tādē
cōmodi iejunātes accipiemus. Sed mētita est in
iquitas sibi. Nos Ch̄riani dicamus: Iejunemus
& oremo, cras em̄ moriemur. Nec tñ oīno mo-
riemur. Comes moriēti aut vita erit, aut poena.
Dicimus itaq̄ iejuniū (quēadmodū & cætera
opera ex ḡne suo bona) opus esse deo ex se gra-
tum ac ipsi homini frugifer & salubre, meri-
toriū quoq̄, modo ex ḡfa & charitate procer-
dat. Redditur aut vitiosum ex praua intentio-
ne, aut peruerso fine, aut si defuerit aliq̄ alia cir-
cunstantia bono operi necessaria. Nō em̄ satis
est bonum, siue opus virtutis facere, sed opor-
tet etiam bonum bene & opus virtutis, sicut re *Deut. 18.*
cta ratio postulat, facere, sicut scriptum est: Iu-
ste quod iustum est, persequaris. Licet enim ie-
junium bonum sit opus, est tñ etiam iejunium *Matt. 6.*
hypocitarum, quod Christus reprobat, dicēs:
Quū iejunitis, nolite fieri sicut hypocritæ tri-
stes. Exterminat em̄ facies suas, vt pareat hoī
bus iejunantes. Amē dico vobis, qd receperūt
mercedē suā. Iejuniū igitur eorū qd sic iejunant,
nec deo gratū est, nec illis proficuū. Tale erat
Iudæorū iejuniū, id quod indicat verba dñi rū-
dētis eorū qrelq̄. Ecce, inq̄t, ī die iejuniū v̄i in-
uenitur voluntas v̄ra, & om̄es debitores v̄ros
repetitis, & percutitis pugno impic. Quod ex *Gregori.*
ponens Gregorius in Pastoral. dicit: Voluntas
ad lātitiam pertinet, pugnus ad irā. Incassum

220 DE SACRAM. POENI.

ergo per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis motibus dimissa mens dissipatur. Vnde subdit dñs dicens: Nolite iejunare sicut vsq; ad hāc diē, vt audiatur in excelso clamor vester. Non dicit dñs hāc quasi reprobādo iejunium, quod toties p̄cipit & cōmēdat, sed malitiā impietatēq; iejunatiū arguit. Non em̄ dicit. Nolite iejunare, sed nolite iejunare sicut vsq; ad hāc diē, vt audiatur in excelso clamor vester. Hoc est quod Sapiēs dicit: Qui baptizatur a mortuo & iterū tangit mortuū, quid proficit lauatio illius? Sic hō q; iejunat in peccatis suis, & iterū eadem faciens, quid proficit humiliatio se? Orationem illius quis exaudier? Et ideo beatus Hieronymus lib. 13. in Esaiam verba prophetæ explicans dicit: Quare iejunauimus & non aspexit &c. In iuste arguūt dominum, q; bona opera non respiciat, solāq; ventris esurientem, absq; opere virtutum ingerunt deo. Et pharisæus impietatis cibis saturat, & iniquitatis vino inebriatus, inter cætera verba superbiæ iactabat se bis iejunare in sabbato. Propterea respondit deus, q; non ieunia reprobet, sed opera quæ in eis fiunt. Quid enim prodest ieunis ora pallere, & ad lites & ad iurgia iejunare, dicēte scripture: Qui amat peccata, gaudet iugis. Huiuscemodi iejunia & in exordio huius prophetæ dominus arguit dicens: Iejunium & ocium, neomenias & sabbata, & alias vestras solennitates odit anima mea. Vnde pr̄cipitur per Ioel: Sanctificate iejunium, prædicate curationem, vt a vitijs iejunemus, & bonis operibus curatisq; peccatis, fiant sancta ieunia. De

Ecclesiasticus 34.

Hierony.

Lucas 18.

Esaiæ 1.

Iacob. 2.

nique sequitur: Egrediatur spouses de cubili suo,
& sponsa de thalamo suo, vt tempore ieiunij Psal. 37.
vacemus orationi, ne interior homo noster dra-
conis vescatur carnibus, qui datus est in esse
populis æthiopum. Et hæc dicimus, non quo ie-
junia reprobemus, per quæ & Daniel vir de-
sideriorum futura cognouit, & Niniuitæ iram
placarunt dei, & Helias ac Moyses quadra-
ginta dierum esurie dei familiaritate saturati
sunt, & ipse dominus totidem diebus in solitu-
dine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum di-
es relinquaret: sed quod non prospicit vacuum por-
tare ventrem, & alia facere quæ deo displicet.
Vnde docet dominus quomodo ieiunandū sit,
Nec ab hac sententia discrepat, quod beatissi-
mus papa Leo sermone primo de quadragesi-
ma habet: His igitur, inquit, dilectissimi freti
armis, impigre atque intrepide propositum no-
bis certamen ineamus, vt in isto ieiuniorum stu-
dio, non eo tantum simus fine contenti, vt solâ
ciborum abstinentiam putemus esse sectandā.
Paruum enim est, si carnis substantia attenua-
tur & animæ fortitudo non alitur. Afflito pau-
lulum exteriori homine, reficiatur interior, &
subtracta carnis saturitate corporea, spiritu-
libus mens delitijs roboretur. Incontinentiam
castitas procul pellat, mendacijs tenebras lux
abigat veritatis, quia os quod mentitur, anima
mentientis occidit. Detumescat superbia, hu-
militas reassumatur, resipiscat iracundia, cõ-
minuantur iacula noxarum & obrrectatio lin-
guæ refrenetur, cessent vindictæ, & obliuioni
dentur iniuriæ. Omnis postremo plantatio, quâ

Dani. 9.
Ionæ. 3.
3. Reg. 19.
Exod. 34.
Matth. 4.

Leo.

non plantauit pater cœlestis, radicitus auferatur. Tunc em̄ bene in nobis virtutū seminā triuntur, qñ de agro cordis nostri om̄e germen exterminis euellitur. Hinc Origenes homilia 10. in Leviticum de ieiunio Christianorum dis putans, ait: Vis tibi adhuc ostendam, quale te oportet ieiunare ieiunium? Ieiuna ab om̄i peccato, nullum cibum sumas malitiæ, nullas copias epulas voluptatis, nullo vino luxuriae concalescas. Ieiuna a malis actibus, abstine a malis sermonibus, contine te a cogitationibus pessimis. Noli contingere panes furtiuos peruersæ doctrinæ. Non concupiscas fallaces philosophiæ cibos, qui te a veritate seducant. Tale ieiunium deo placet. Abstinere vero a cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actiōe fidelibus, & hoc facere cum his q̄ Christum crucifixerūt, acceptū esse non potest deo. Hactenus Origenes. Nihil ergo, inquit Pius papa, prodest homini ieiunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate, & obtrestationibus lingua cohabeatur. Pr̄ter ieiunium igitur corporis, quod per abstinentiam cibi & potus certis temporibus obseruat̄ur in ecclesia, est aliud ieiunium spiritale a peccatis, sine quo corporale nihil prodest, quod semper absque aliqua intermissione obseruare nos oportet. De quo Augustinus super Iohannem dicit: Ieiunium magnum & generale est ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi abstinere, quod est perfectum ieiunissim in hoc seculo. Quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, quum bene vivimus, quum ab ini-

De conse.
dis. 5. ca.
Nihil,

De conse.
dis. 5. ca.
Ieiunium.

quitatibus & illicitis voluptatibus abstine-
mus.

Verum non contenti adhuc haeretici, hoc
est, parasiti, sycophantæ, ganeones, qui patria
cum filio prodigo abliguriunt bona, popinæ tā
tū somnulatores, quibus pallida semper ora
fame, Christi verba trutinant & afferunt, qui
dicit: Quod intrat in os, non coquinat homi-
nem, sed quod procedit ex ore. Ergo indiscri-
minatim vescendum est omni cibo. Si Philo-
xenus Eryxius nobis hoc dilema obijceret, q
quum esset voluptatibus defluens epularum at
que puliuorax deos traditur (vt ait Aristote-
les) precatus, vt longius sibi guttur quam gru-
is fieret, ob idipsum quod tactu delectabatur,
fortassis ferendum esset. Ad modo quis ferat,
quum ab ijs quise & Christianos nominat &
esse volunt, profertur, quos non pudet deprava-
re scripturas ad suam ipsorum damnationem,
quorum damnatio iusta est. Neque enim Chri-
stus eo loco ieunium aut abstinentiam a certis
cibis reprobat, sed malitiam Iudæorum osten-
dit, eorumque superstitionem damnat, qui grā
dia semper negligentes & necessaria, maxi-
ma de friuolis cura solicitabantur. Putabant
enim non lotis manibus manducare panem,
grande crimen esse, & non parum coquinata
re hominis conscientiam. Multa, inquit Chry-
ostomus, erant a sacerdotibus innouata, ex q
bus illa erāt, ne illotis comedenter manibus,
calices ac vasa ænea & seipso baptizarent.
Quūq oportuisset eos progressiōē tgis huiuscē

Matt. 15.
Marci. 7.

Aristo. 3.
ethico.

Chrysost.

modi obseruatiōes contēnere, pluribus ac mā
ioribus seipsoſ coartauerunt. Qua ex re ma-
gnam culpam contrahebant, q̄ nullam de mā
datis dei curam facientes, obseruationum con-
temptores vlciscebantur. Reprimit ergo Chri-
stus eorum audaciam, atq; ostendit non oportet
re illos qui delinquent in maximis, pro partuis
aliorum criminibus adeo moueri. Non ēm ac-
cūsari debet, qui accusandus non est. Vnde di-
xit: Quare etiam vos trāsgredimini mandatū
dei propter traditionem vestram? Nam quoni-
am trāsgressores legis discipulos ostendere co-
nabantur, idipsum eos reuera facere ostendit,
& discipulos ab hoc crimine vindicauit, qui-
bus etiam dixit: Non intelligitis q̄a om̄e quod
in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum
emittitur. Quæ autem procedunt de ore, de cor-
de exeunt, & ea coinquinant hominē. De cot-
de enim exeūt cogitationes malæ, homicidia,
adulteria, fornicatiōes, furta, falsa testimonia,
& blasphemiae. Hæc sunt que coinquinant ho-
minem. Non lotis autem māducare manibus,
nō coinquinat hominem. Curæ ergo nobis sit,
quomodo animam atq; mentem puram atq;
defecatam offeramus deo. Sordes cunt quippe
manus etiam lotæ homicidio cæteris q̄ opera-
tionibus prauis:os autem maledictione, blas-
phemia, contumelia, verbis iracundis atq; ob-
scoenis, dissoluto risu atq; scurrilitate. Secūdū
doctrinam ergo Christi, nullus cibus qualiscū
que sit, est immundus secundum se & naturā
suam, aut coinquinat hominem. Omnis enim
creatura dei bona est, & a bono principio con-

dita. Si enim cibus aliquis secundum naturam suam coinquinaret hominem culpabiliter, nul li vñquam homini illo vesci liceret: quē admodum nulli hominum vñquā licet fornicari aut adulterari, quia etiam philosopho teste, hæc cōtinuo nomine suo cū prauitate conexa sunt, ita vt circa ea nullum sit tempus recte agēdi, sed semper delinquitur. Lac ergo & oua, carnes & omnes cibi liberi sunt nec coinquinant hominem, & libertas eorū nobis permittitur, quæ tamen tolli potest vel per præceptum superiorum, hoc est dei vel ecclesiæ, vel per votum proprium, vel per generalem consuetudinem quæ per totum orbem vel prouinciam aliquam vñanimi consensu obseruatur. Exemplis ac scripturis ista declarabo: Nemo nescit ipsum Adamum a deo præceptum accepisse, ne sumeret de fructu ligni scientiæ boni & malii. At ille suggestente muliere seductus, comedit de fructu sibi vetito, & nō solum se, sed & totum genus humanum in se tanquam in rādiē infecit & coinquinavit originalis culpæ mala, ob quam omnes morimur, vt docet Apostolus. Id ergo quod intravit in os eius, coinquinavit eum, non quia cibus aut fructus ille immundus erat, sed quia a deo interdictus. Sic etiam ecclesia quæ per spiritum sanctū regitur, statutis diebus prohibet nobis quosdam cibos. Qui autem ecclesiam non audierit, sed ex corde malo atque peruerso, hoc est ex contemptu præceptorum dei & ecclesiæ, aut cum scandalo proximi, aut contra votū proprium, comedere cibum aliquem alioqui de se licitum, gra

Aristotel.
z.ethic.

Gen.3.

Rom.5.

P

Augustin, uiter peccat, & animam suam multum macu-
lat. Vnde de peccato Adæ scribens Augusti-
nus lib. 14. de ciui. dei. ca. 12. ita dicit: Non ideo
debet quis existimare leue ac patuum fuisse il-
lud peccatum commissum in paradiso, quia
in esca factum est, non quia mala ac noxia, ni-
si quia prohibita.

Tollitur quoque hæc libertas per votum,
quando quis voto se astringit, aliquot diebus
aut per totam vitam non comedere carnes aut
oua aut caseū aut lac. Quod enim quis deo vo-
uet, implere tenetur. Vnde in Deuteronomio
Deute. 23. scriptum est: Cum votum voveris domino deo
tuo, nō tardabis reddere, quia requiri*t* illud do-
minus deus tuus, & si moratus fueris, reputa-
bitur tibi in peccatu. Si nolueris polliceri, abs
que peccato eris. Quod autem semel egressum
est de labijs tuis obseruabis, & facies sicut pro-
missisti domino deo tuo, & propria voluntate
& ore tuo locutus es. Et Ecclesiast. dicit: Si quod
vouisti deo, ne moreris reddere. Displicet enim
ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcumque
voueris, redde. Multoque melius non vouere,
quam post votum promissa non reddere. Pro-
pterea Baruch de dijs aureis, & argenteis &
lapideis & ligneis, quos Babylonij colebant,
& non sunt dij, differetis ait: Si quis illis votu-
m voverit & non reddiderit, neque hoc requirit.
Stultus ergo fuit Socrates, quod ante mortem
familiares suos rogauit, vt Aesculapio gallū
quem voverat, pro se sacrarent. Timuit vide-
Eccles. 3.
Baruc. 6.
Socrates.
Lacta. li. 3.
diui. insti.
ca. 27.

ei reus fieret ab Aesculapio. Dementissimum hominem putarem, ait Lactatius, si morbo affectus perisset. Quum vero hoc sanus fecerit, est ipse insanus, qui eum, putet esse sapientem. Et ne quis huiuscmodi abstinentiae vota quæ domino deo facim⁹, absurdia aut illicita aut talia in quibus fides rescindenda est, esse contendat, exemplum Rechabitarum in medium afferam, qui positis corā se calicibus & cyphis plenis vino, nolentes bibere, responderūt: Nō bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab pater nř pcepit nobis dicens: Non bibetis vinū vos & filij vestri usque in sempiternum. Obediūmus ergo voci patris nostri, ut non bibemus vinum cunctis diebus nostris, nos & mulieres nostræ, & filij & filiæ nostræ. Quam magnum autem sit & proficuum homini ex obedientia a prohibitis alioqui de se licitis abstinerē, testatur dominus ipse ad eos dicens: Pro eo quod obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, non deficit vir de stirpe Ionadab filij Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus.

Hiere. 35.

Tollitur ergo nobis (ut dixi) libertas cœdendi hūc vel illū cibum alioqui de se licetum, vel per præceptum superiorum, quibus parere nos oportet, vel per votum, quod deus requirit a nobis. Tollitur etiam, quando tota aliqua natio, regio, prouincia, diœcessis ob aliquam antiquam & generalem consuetudinem, causamque rationabilem solet abstine-

P 2

ge a quibusdam cibis, ut ouis, lacte, carnibus, vino. Tales enim consuetudines vim legis habere dico suntur, quam quilibet in ea terra obseruare tenetur, maxime quando ecclesia consensit in eam. Vnde Augustinus ad Cassulanum scribens ait, & habetur distinctione undecima ca. In his rebus, de quibus nihil statuit diuina scriptura, mos populi dei vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt, & sicut praeuaricatores diuinorum legum, ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt. Et contra Donatistas dicit consuetudines ecclesiae vniuersalis ab apostolis fuisse traditas, quamvis multa non inueniantur in literis eorum nec in conciliis posterorum: & tamen quia custodiuntur per vniuersam ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita & commentata creduntur. Consuetudines ergo quae non sunt contra fidem, & per vniuersam ecclesiam custodiuntur, ita firmiter obseruare teneamus, ac si apostoli praecipissent ac instituisserent. Sic ex consuetudine ecclesiae sextis feris non vescimur carnibus, sicut nec in sabbato. Si quis ergo in contemptum ecclesiae & summi pontificis cum rebellibus hereticis illis diebus vel tempore ieiunij vesceretur carnibus, non effugiet manum omnipotentis DEI. Vnde si quis querat, quare dies Veneris debeat esse piscuenta, dicimus vetustam ecclesiae consuetudinem esse causam. Eadem ratione populus Christianus feria quarta & sexta ieiunare consuevit. Quod verum esse rectis est gratissimus Origenes

genes, qui homilia decima in Leuiticum dicitur.
Habemus quadragesimæ dies ieiunij consacratos, habemus quartam & sextam septimam
næ dies, quibus solenniter ieiunamus. Eius con-
suetudinis Augustinus ad Ianuarium ratione
reddis, dicens: Cur quarta & sexta feria maxi-
me ieiunat ecclesia, illa ratio reddi posse vide-
tur, quod quarta consilium ad occidendum do-
minus Iudei secisse reperiuntur. Sexta autem,
quia eo die passus est. Sabbato etiam ecclesia
Romana, & multæ aliae præcipue occidentia
ieiunant, quia illa die dominus requieuit in mo-
numento. Huc usque Augustinus. Sic adhuc
ex consuetudine ecclesiæ, quadragesimali ie-
iunio a carnibus abstinemus, de quo Hierony-
mus ad Marcellam aduersus Montanum huc
in modum scribit: Nos vnam quadragesimam
secundum traditionem apostolorum toto anno
tempore nobis congruo ieiunamus. Illi (de ha-
reticis Montani sectatoribus sentit) in anno
tres faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint
saluatores. Non quo & per totum annum ex-
cepta pentecoste (sic enim appellat interuallum
quod est inter pascha & diem pentecostes) ie-
iunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate,
aliud voluntate munus offerre. Verba ista in-
dicant quadragesimam non solum ab aposto-
lis obseruatam in memoriam ieiunij, sed etiam
passionis Christi. Dicit enim Hieronymus de
Montanis: Tres in anno faciunt quadragesi-
mas, quasi tres passi sint saluatores. Quid hic
de nostris dicam haereticis qui nullam obser-
uant quadragesimam, quasi nullus passus sit

Augustin.

Hierony.

230 DE SACRAM. POEN.

August.

Ignatius.

saluator? Quasi vero minus impium sit dicere, nullum saluatorem passum quam tres. Similem ergo nostri cum Mōtanis proferunt de CHRIS TO blasphemiam. Et Augustinus libro secundo ad inquisitiones Ianuarij ca. de cimoquinto. Quadragesima, inquit, iejuniorū habet autoritatem & in veteribus libris ex iejunio Moysi & Heliæ, & ex euangelio, quia totidem diebus dominus ieunauit, demonstras euangelium non dissentire a lege & prophetis. In qua ergo parte congruentius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis atque contigua dominicæ passionis Cuius rationem pulchre eo loco explicat Augustinus. Sed & iejunatum in quadragesima diuersitas ad vnguem describitur libro nono histor. eccl. tripar. c. 38. Vbi quadragesimæ obseruatio etiam dicitur ex consuetudine ecclesiæ initium sumpsisse. Ignatius quoque epistola quarta ad Philippenses sic habet; Dies festos nolite inhonorare, q̄dragesimā vero nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet dei conuersationis, hebdomadam etiam passionis nolite despicer. Quarta vero & sexta feria ieunare, reliquias pauperibus erogantes. Verba hęc beatissimi martyris licet sint pauca, non tamē perfunctione legenda sunt, sed penitus inspicienda, & inueniemus ea esse nihil aliud quam languentis animæ medicinam. Dies, inquit, festos nolite inhonorare. Vbi nunc sunt, qui blaterant omnes totius anni dies iuxta esse æquales, qui festos dies nō solum inhonorant, sed etiam ore sacrilego blasphemant? Addit Ignatius.

tius: Quadragesimam nolite pro nihilo habere. Rationem subnectit: Imitationem enim continet dei conuersationis. Et hic nostros percutit hæreticos, qui quadragesimam etiam dānant, nedum pro nihilo habent. Sequitur: Hebdomadam passionis nolite despicere. An non videntur vobis hebdomadam passionis despiceret, q̄ illo sacratissimo tempore, ipso die parascueus quo mortis chirographū, quod erat aduersum nos, per CHRISTVM deletum est, quo dominus maiestatis regnauit in ligno, quo exposuit principatus & potestates in carne sua, nulla habita temporis ratione, in carne voluntates cuticulam eurant ociosi, & carnes deuorant ut canes, minime cum Paulo recogitantes eum qui talem sustinuit aduersus semetipsum contradictionem? Apostolus dicit: Si esa scandalizat fratrem meum, non manduca hoc carnes in æternum. At bonilli viri qui nihil aliud ore crepant, quam P A V L V M & CHRISTVM, non alia ratione carnes deuorant, nisi ut infirmos pro quibus Christus mortuus est, scandalizent in contemptum dei & ecclesiæ. Multo christianior Philo Iudæus, in libro de vita nostrorum, id est, de virtutis apostolicis, ubi laudat conuentus & ieiunia eorum, qui apostolorum adhuc tempore vivebant. Ait enim. Quid autem addere his opus est, etiam de conuentibus eorum, qui tales erāt, ut seorsum quidem viri, seorsum autem in eisdem locis fœminæ cōgregarentur, & ut vigilias, sicut apud nos fieri moris est, peragerent, & maxime diebus illis quum passionis dominicæ solennitas celebratur, quum in

Col. 2.

Heb. 12.

1. Cor. 8.

ieiunij pernoctare, & lectionibus sanctis auditum præbere consueimus. Deinde explicat quomodo dominicæ passionis solennitas peragebatur, dicens: Et ut unus ex omnibus surgens in medio, psalmum honestis modulis concinat, utq; præcipienti ei vnum versiculu, omnis multitudo respondeat, atq; in ipsis diebus in terra recumbentes (sicut antiqui moris fuisse dicitur) vinum quidē nemo omnino (vt ipse ait) ne gustu quidē contingat, sed nec quā libet carnem, tantum aqua sit eis potuum, & panis cum sale vel hyssopo cibus. Hic modus & ordo celebrandi solennitatem dominicæ passionis, nondum erat abrogatus tempore Eusebij Cæsariensis, vt ipse refert lib: 2. hist. eccles. Quomodo autē nostri hæretici memoria passionis peragant, non in ieiunijs, sed in crapula & ebrietate, in cubilibus & impudicitijs, aliorum esto iudiciū, & viderint ipsis, vt pote pro se rationem reddituri.

Ilam reliqua videamus: Feria quarta inquit Ignatius, & sexta ieiunate, reliquias pauperibus porrigitentes. At pseudo prophetæ nec feria quarta & sexta ieiunat, nec reliquias pauperibus porrigit, sed canibus potius deuorandas (vt sunt immisericordes) obijciunt. Nō enim admittunt pauperes & mendicos, non aduertentes Iohānem baptistam præcepisse phariseis & saducœis: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti: Et qui habet escas, faciat similiter. Ambrosius taxat eos, qui prætermissa deuotione quadragesimæ, quinquagesimam se facere memniuntur, quum id neq; diuinis literis

Lucæ. 8

Ambro. et
p. 18. 34.

inbeatur, neq; traditum sit autoritate maiorti.
Vnde dicit: Bonum quidem est cunctis temporebus iejunare, sed melius quadragesimam iejunare, cum Christo. Hanc enim quadragesimam nobis dominus suo iejunio consecravit. Quis q; ergo Christiano consecratam iejunando non impleuerit quadragesimam, præuaricationis & contumacie reus tenebitur. Nam sicut reliquo anno iejunare premiu[m] est, ita in quadragesima non iejunare peccatum est. Tradit Ambrosius eos qui in quadragesima prandebant, violare iejunium. Qualis, inquit, Christianus es, quum domino iejunante tu prandes? Ex quibus verbis pergium fit, antiquis fuisse consuetudinem semel comedendi in quadragesima, nec iejunantes cibum solitos capere ante vesperam, carnisbus quoq; & vino abstinuisse. Nunc haeretici alia ingrediuntur via, & abstinentiae Christianæ frena laxantes, se Curios simulant & bacchanalia viuunt, & abstinentiam a carnisbus tempore ieunij damnant. Quasi vero Danielis exemplo, qui leguminibus & aqua naturæ satisfecit, non satis doceamus temporibus ieuniorum a cibis delicatioribus esse abstinendum, quod est carnes non comedere & vnguenta nō querere. Et quare annuo quadragesimæ tempore iejunamus? Ut carnem nostram affligamus. Et quomodo carnē afflit, qui carne & vino & cibis tanta arte paratis vertitur? Ergo temporibus ieuniorum semper cibi tenues minusq; alentes fuerunt prescripti, nec liberum cuiq; fuit quibuscumq; edulij vesci. Quis em̄putares illum carnē suam castigare

Iuvenalis
Dani. I.

Hierony.

& seipsum punire, qui opipare dapibus se saturaret opimis, etiam si semel in die, id tantum ficeret? Plenus venter facile de ieiunij disputationat. Vnde in diebus ieiuniorum sumendum est cibus minime exquisitus, qui non multum nutrit, qui naturam valeat sustentare non significare. Cum sale panis latrante stomachum bene lenjet. Inter omnia autem ieiuniorum genera, postremum est, quod abiectis tantum carnis bus, pisces & ea quae statim proueniunt non aspernatur. Minus enim pisces alunt quam carnes, & minus appetuntur. Et quod minus appetitur, minus audie deuoratur, quia irritamenta gulæ non habet. Magnum scilicet putamus si carnis bus abstinentiam est. In primitiva ecclesia vel nihil sumebant, vel radicibus victabant, vel pane & aqua ieiunium absolvebant. Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit:

Lucæ. 1.

Matt. 3
Marc. 1.
Luc. 3.2 Mach. 6.
& 7.

Quam grata sit deo abstinentia, scriptura in multis locis docet, in qua ne unum quidem iota scriptum est frustra. Angelus gabriel missus a deo ad Zachariam ad annunciatum conceptum Iohannis baptistæ in laudem eius predixit illi vinum & siceræ non bibiturum, quod & factum est. Ipse enim postea sus est vestimento de pilis camelorum & zona pellicea circa lumbos suos. Esca ei, erat locustæ & mel sylvestre. Unum vix humano cibo uterbat, & ita asperge in cibis, quæ ecclesia certis anni temporibus prohibet, cum pusillorum scandalo, liquet ex Eleazaro & Machabeis, quod potius mori elegerunt, quam contra

diuini legis prohibitionem cum scandalō alio
rum Iudeorū suillis vesci carnibus. Apostolus **1 Cor. 8.**
Paul. dixit se potius in æternū carnib. velle ab
stinere, q̄ esca fratrem suū scandalizare. **Vn-** **Ro. 14.**
de Romanis scribens ait: Si propter cibum fra-
ter tuus contristatur, iam nō secundū charitatē
ambulas. Et quā ob rem ille non secundū cha-
ritatem ambulat? Quia scandalizat fratrē su-
um. Propterea dicit: Noli cibo tuo illum perde-
re pro quo Christus mortuus est. Et paulo post:
Noli propter escam destruere opus dei. Omnia
quidem munda sunt, sed malū est hoī q̄ per of-
fendiculum manducat, hoc est cum scandalō
proximi. Bonum est, non manducare carnē
& non bibere vinū, neq̄ in quo frater tuus of-
fenditur, aut infirmatur vel scandalizatur. At **Philipp. 3.**
carnales hæretici, quoq̄ deus venter est, & qui
bus in solo viuendi causa palato, qui nō edūt
vt viuant, sed viuunt vt edant, sedentes super
ollas carnī, grauātes corda sua crapula &c e- **Lucas. 15.**
brietate, contra ecclesiae p̄cepta cū ingenti scā-
dalo nunq̄ non deuorant carnes, nulla prorsus
seruantes ieiuniā, quando filij sponsi lugent &
ieiunant. Verum sero nimis velint nolint ieiun-
ti. Tum demum incipient manducare linguas
suas p̄æ dolore, & panis eorum vertetur in fel **Iob. 20.**
aspidū intrinsecus, qñ ignis, grādo, nix, glacies **Psalms. 109.**
spūs procellarū erit pars calicis eorū. Fel draco **Deut. 32.**
nū vinū eorū, & venenum aspidū insanabile. **Luc. 15.**
Tūc denegabit eis aq̄ gustula ad refrigerandā

136 DE SACRAM. POENI.

linguam, qui nunc fortis sunt ad bibendum vi-
num, & miscendam ebrietatem. Sed & mors
gehennæ depascet eos in æternum. Tunc erit lu-
citus ubiqꝫ pauor, & plurima mortis imago.
Tunc dolor & gemitus. Quærerent enim morte
& non inuenient eam, & desiderabunt mori,
& fugiet mors ab eis. Contra vero iusti seden-
tes in pulchritudine pacis, in tabernaculis fi-
duciae, in requie opulenta edent, bibentque su-
per mensam Christi sicut illi disposuit pater su-
us. Hanc miserabilem mutationem & vicissi-
tudinem per prophetam p̄nunciauit dicens: Ecce
serui mei comedent & vos esurietis. Ecce serui mei
lætabūtur, & vos cōfundemini. Ecce serui mei
laudabunt præ exultatione cordis, & vos præ
contritione spiritus v̄lulabitis. Vx v̄t tunc mi-
seris illis, qui ligatis manibus & pedibus in te-
nebras exteriores projicientur, vbi erit fletus
& stridor dentium, vbi ab aquis niuiū, trans-
ibunt in calorem nimium, vbi nullus est ordo,
sed sempiternus horror inhabitat. Ieiunemus
igitur & abstineamus nos ab omnibus illicitis
voluptatibus, & interdictis cibis ab ecclesia,
ne in eum infernalium tormentorum carcerem
detrudamur. Quin potius simus filij obedi-
entes ecclesiæ, & sic nos hic geramus, vt ab an-
gelis deportari mereamur in coeleste regnum,
vt superis, hoc est, iustis ac electis coeli ciuib⁹
associati digni inueniamur epulari in cōspectu
dei, & inebriari ab vbertate domus dei. Nā tā
demum satiabimur vere, eum apparuerit
gloria dei, & torrente voluptatis eius potari
& refecti, non sitiemus in æternum, fiat, fiat.

Psal. 48.

Vergilius.

Esa. 32.

Lucæ. 21.

Esa. 65

Matt. 22

Iob. 24.

Iob. 10.

Lucæ. 16.

Sed videamus reliquias objectiones, quas
sobis opponunt hæretici. Nam ad Apostolum
confugiunt, qui dicit: Spiritus manifeste dicit,
quia in nouissimis tē poribus discedent quidam
a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrī-
nis demotiorum in hypocrisi loquentissi men-
daciū, & cauteriatam habentium conscienciam
suum, prohibentium nubere, abstinere a
cibis quo's deus creauit, ad percipiendum cum
gratiarum actione fidelibus, & his qui cognō-
uerunt veritatem. Quia omnis creatura dei bo-
na est, & nihil reficiendum, quod cum gratia-
rum actione percipitur. Ex his apostoli verbis
inferunt delectū ciborū omnīo esse illicitū. Stul-
tiae ridiculi profecto sunt, q̄ se euangelicos,
& Paulinos vocant, qui nec euangeliū nec
Paulū intelligunt. Non enim hic Paulus dam-
nat ieūnium, aut abstinentiam a carnib., sed do-
cet omnē creaturā dei bonā & mundā, quod ne
mo Christianus negat. Vnde Augustinus li. 30
contra Faustum Manicheū ca. 5. hunc textū
Apostoli explicat dicens: Christiani & non hæ-
retici, sed catholici, edomandi corporis causa,
propter animam ab irrationabilibus motibus
amplius humiliandam, non quod illa immuni-
daesse credant, nō solū a carnibus, verum
a quibusdam etiam terrae fructibus abstinent,
vel semper sicut pauci, vel certis dieb. atq; tē-
porib. sicut per quadragesimā fere oēs, q̄to ma-
gis quisq; vel minus, seu voluerit seu potuerit.
Vos autem ipsam creaturam negatis bonam
& immūdā dicitis, q̄ carnes diabolus operetur
seculentiore materia mali, ac per hoc eas tanq;

i. Tim. 4.

August,

immundiora & truculentiora dei vestri vincula, exhorrentes, abiçitis. Et paucis in medio positis subsecutus adiungit: Quum enim Apostolus dixisset, abstinentes a cibis quos deus creavit ad percipiendum cum gratia & actione si delibus, sequutus ait, & ijs qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura dei bona est, & nihil abiçieendum quod cum gratia & actione percepitur. Sanctificatur em per verbū dei & orationē. Hæc sunt quæ negatis hoc aio, hac voluntate, hac opinione, ab escis huiusmodi tēperatis, quod nō significatione, sed natura male & immundæ sint: Qua in re creatorem earum sine dubio blasphematis, hoc est quod pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergo mirari hoc de vobis tanto ante a spiritu sancto prophetatum. Et sub finem libri. xxi. dicit. Omnia munda mundis, secundum naturam in qua creati sunt, non tñ oia secundum significacionē munda primo populo Iudeorum. Item lib. i. contra Felicem Manicheū cap. 8. ait: Si em multi a vobis & per vos, & per illam doctrinam seducuntur, vt recedant a fide, & intendant spiritibus seductoribus, qualis in Manicheo fuit, & incipiunt dicere omnē cōcubitum esse fornicationē. Vñ Apost. dicit: Prohibentes nuptias, & incipiunt dicere, carnes quas comedunt hoies non esse dei creaturā, sed dæmonū facturā, & eē imūdiciā, manifestū est de his p̄dixisse spūm sanctū paracletū, q̄ erat in Apostolo Paulo, q̄ recessuri erant a fide, intendētes spiritibus seductorib. qualis fuit in Manicheo. Ex his manifestū fit, hunc textum Apost. minime pugnare contra delectum ciborum & abstinen-

Spūs sedu
ctores in
hereticis
sunt,

tiā a certis cibis statutis diebus ad crucifigen-
dā carnē cum vicijs & cōpiscētījs suis. Qui nu
trit, inquit Sapiens, delicate a pueritia seruum
suūm, postea sentiet eum cōtumacē. Item Chri
soft. hom. 7. in Genesin: Abstinentia, inq̄t, a ci
bis propter hoc recepta est, vt rigorem carnis
refrenet & equum moderanti facile parere fa
ciat. Hanc rationem ponit Tertullia. li. de cul
tu fœminar̄. Quidā, inq̄t, ipam dei creaturā si
bi interdicunt abstinentes vino, & animalibus
exulantes, quoꝝ fructus nulli periculo aut so
licitudini adiacent, sed humilitatem animæ
surę in victus quoꝝ castigatiōe deo immolant.
Ignatius quoꝝ ad Heron. eccl. Antioch. diacono
nū dicit: Ieiunijs & orōnibꝫ vaca, sed nō vltra
mensurā, ne teipm deñcias. Vino & carnibus
nō ex toto abstineas, nō em ex toto sunt abo
minabiles. Bona, inq̄t, terræ comedetis, & car
nes vt olera manducabitis. Sed & vīnum læti
ficat cor hoīs, sed & mēnsurate & ordinate tan
q̄ deo concedente. ¶ Quō abstinentium sit a ci
bis elegāter docet Bernardus, Sermone. Ixvii. Bernard,
in Cantica canticorum, disputans contra sui
temporis hæreticos. Abstinent, inquit, hæretici
a cibis, vt pdixit Aposto. quos deus creauit ad
percipiendum cum gratiar̄ actione, hinc quo
ꝝ hæreticos se probantes, non sane q̄a abstinet
sed q̄a hæretice abstinet. Nā & ego interdum
abstineo, sed abstinentia mea, satisfactio est
pro peccatis, non supersticio pro impietate.
Num redarguimus P A V L V M quod i. Cor. 9.
castigat corpus suum & in seruitutem re
digit? Abstinebo a vīno, quia in vīno

Tertullia.

Ignatius.

x. Tim. 4.

2. Tim. 5

Luxuria est. Aut si infirmus sum, modico vras iuxta consilium Apostoli. Abstinebo a carnis bus ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutrient vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre, stare ad orandum tedeat, & ne improperet etiam mihi propheta, quod panem meum comedelerim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me affuescam, ne distensio sane ventris usq; ad titillationem pertingat libidinis. Hereticus aliter. Nempe horret lac & quicq; ex eo conficitur, postremo omne quod ex coitu procreat. Recte & Christiane, si non idcirco q; ex coitu, sed ne ad coitum prouocet. Ceterum quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur vitatur. Suspitionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum huc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo unquam odio habuit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insanis Manichei praescribis beneficentiae dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam a malo abstineas, non plane abstinentiam collaudabo, sed execrabor blasphemiam, te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus aestimator, & nihil immundum nisi ei qui immundum

Epke. 5**Titum. 1.**

quid putat . Immundis autem aut infidelibus nihil est mundū, sed polluta est eorum & mens & cōscientia. Scribit Hieronymus in vita Pauli eremitæ, vidisse se monachos e quibus unus per triginta iam annos clausus, ordeaceum panem manducabat, & luctuosa aquam bibebat. Alter in cisterna veteri, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc, inquit, incredibilia videntur īs, qui nō credunt omnia possibilia esse credentibus. Quid quod Iacobus frater domini apostolus aquam perpetuo bibit, vt refert Aegeyppus, Iosephus & Hieronymus idem dicunt. Monachi Aegypti & Syriæ teste Hieronymo, quum ieunarent toto anno, nihil præter panem, olera, & leguminina tantummodo sale condita comedebant, frigidamque bibeant. Quid Philonem commemorem apertissime docentem, quantæ abstinentiæ fuerint Christiani initio nascentis ecclesiæ, cuius hoc est libro de vita nostrorū, de modo abstinenti apud Christianos testimonium. Cibum, inquit, potumque nullus eorum capit ante solis occasum, videlicet tempus lucis cum philosophiæ studijs, curam corporis cum nocte sociantes. Nonnulli autem etiam post triduum in communionē ventiunt cibi, quos scilicet edacior studioꝝ fames perurget. Iam vero hi qui in eruditionibus sapientiæ, & in profundiore intelligentia sacrorum voluminum conuersantur, tanq̄ copiosis dapibus inhiantes, expleri nequeunt, & contusendo acrius inflammantur, ita ut nec quarto tam, nec quinto, sed sexto demum die nō tam desideratum, quam necessarium corpori indu-

Aegeypp.
Iosephus.

Q

August.

Hierony.
lib. 1. con.
Iouinian.

Rom. 14.

Chrysost.

geant cibum. Hæc Philonem de nostrorum institutis referre, q̄s potest dubitare? August, etiā Cassulano scribens de moribus eccl. cath. etiā hoc addit: Romæ plures cognoui ieunia incredibilia exercentes, nō quotidie semel sub noctem, quod est usq; quaq; usitatissimū, sed continuum triduū vel amplius sine potu ac cibo ducere. Nec hoc in viris tantum, sed etiā in fœminis. Et qd pluribus moror? Beatitudo paradisi absq; abstinentia cibi non potuit dedicari, & tamen Adam eiectus, non protinus accepit licetiā vescendarū carnū sed herbarū. Carnium, inquit Hierony. post cataclysmū comedendarē licentia data est, & non primo, eo modo quo repudium propter duritiam cordis nostri. Nam eis carnium usque ad diluvium ignotus fuit. Post diluvium vero quasi in eremo murmuranti populo coturnices, ita dentibus nostris querui & virulentiae carnis ingestae sunt. Ab exordio conditionis humanæ nec carnibus vescebamur, nec dabamus repudiū, nec præputia nobis eripiebantur in signum. Vnde A P O S T O L V S dicit: Bonum est vinum non bibere, & carnes non comedere. Vinū enim cum carnibus post diluvium dedicatum est. Nec Hieronymus hoc solum dicit, sed etiam Chrysostomus Homilia XXVI in Genesin. Dicit enim: Nam ut protoplasto dictum est, postquam ei traditum est dominium super omnia, ut frui posset omnibus quæ sunt in paradyso, abstineret tantum ab unico ligno, ita & hic post benedictionem. Et postq; terribilis factus est bestijs, & sub manus eius

venerunt aues & volatilia, inquit: Omne reptile viuens vobis erit in cibum, vt olera herbae vobis dedi omnia. Hic est initium edendarum carnium, non vt nos ad ventris ingluuiem pareret & instruat, sed quia ex ipsis Noe erat sacrificaturus, & deo gratias acturus, vt ne videamus quasi ab execratis abstinere. Idcirco eden di facultatem cōcedit, & valde seculos reddit. Quin & Origenes Homilia I. in Genesim his subscribit dicens: Et dixit deus. Ecce dedi vobis omne semen, &c. Historiae quidem huius sententia manifeste indicat usum ciborum primitus a deo ex herbis, id est, holeribus, & arborum fructibus esse permisum. Postremo vero quum a Noe post diluvium fieret testamentū, facultas vescendarū carnium hoībus datur.

CSi tantum saperent heretici animo, quantum palato, non obijcerent nobis contra abstinentiam illud Apostoli ubi dicit: Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum. Quid enim hæc verba contra iejunium aut abstinentiam faciunt? Nam APOSTOLVS aperte loquitur de ceremonijs, sacramentis, ac obseruantijs veteris legis, a quibus per CHRISTI gratiam libera ti sumus. Cornelius Tacitus volens primordia ac sacramenta, ceremonias, ritus, religionem Iudæorum aperire, ostendit se prorsus illa nescire. Sive, inquit, abstinent memoria clavis, qua ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famam

Origenes.

Coloss. 2.

Corn. Tac.
lib. x.

Q. 2

crebis adhuc ieunijs, fatentur. Et raptarum frumentorum argumētum, panis iudaicus nullo sermone detinetur. Septimo die otium placuisse ferūt, quia is finem laborum tulerit. Dein blandiente inertia, septimum quoque annum ignauitatem. Hęc quidem veluti per somniū de ieunijs & cibis & otio Iudæorę scribit Tacitus, quem idcirco non iniuria ridet Tertullianus in Apologeticō aduersus gētes. Nos autem diuinis edocēti eloquij, scimus Iudæos præcepto legis diuinæ abstinuisse a certis cibis, hoc est, carnibus porcinis, leporinis & huiusmodi, discernentes inter animalia ad esum munda vel immunda. Animal enim quadrupes non diuidens vnguis, immundum erat apud eos. In potu etiam hoc obseruabant. Nam vas quod non habebat operculum, immundum erat, & quicquid in eo erat. Et idcirco dicit Apostolus: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, id est, cōdemnabiles pertet, si his lege prohibitis vtimini. Hoc est, quod Romanis scribens ait: Qui nō manducat, manducantem non iudicet. Non enim est regnum dei esca & potus. Loquitur Apostolus contra eos ut ait Hieronymus, qui in Christum adhuc Iudaizabant, deinde sacris Iudæorę subdit: aut in parte diei festi, aut neomeniæ, id est, nouæ lūnæ, aut sabbatorum, nemo vos iudicet aut cōdemnet, si hęc non obseruatis. Rationem assignat dicens: quia sunt vmbrae futurorum. Et ideo coruscante euangelio, & veniente veritate, debent cessare vmbrae. Corpus autem CHRISTI, id est, corpus ad Christum pertinens, quod sequitur vmbram legalium, q

**Leui. 17.
Num. 29.**

Rom. 14.

**Hierony.
li. 2. aduer
sō Iouinī.
Leuit. 3.
Exod. 29.**

Christum p̄figubant venturum. Ideo dicit:
Corpus ipsum & quod significatur per hæc
signa, id est, veritas rei ad C H R I S T V M
spectat, vmbra ad legem. Sic Augustinus **August.**

li. XIII. contra Faustum hunc locum explicat:
Pati, inquit, nostri qui deo placuerunt, tenuerunt ordinem suum in ipsa obedientia, ut
quicquid deus temporibus congruis iubedo di-
stribuit, sic obseruarent quemadmodum ille di-
stribuit. Ita q̄ non solum carnes ad cibos datas
cum omnes natura mundæ essent, quasdā tamē
nonnulla significatione immundas illo tempo-
re non ederunt, quo eas p̄ceptum non edi erat,
vt talibus significationibus futura rerū mani-
festatio p̄figuraretur. Sed & azymum panē
& cetera huiusmodi, in quibus fuisse vmbram
futurorum dicit Apostolus, propter quæ tā rei
essent illius temporis & illius populi hoīes, si
obseruare contemnerent, quando illa sic fi-
eri, & ista quæ nunc reuelata sunt, sic prænun-
ciare oportebat, q̄ nos desipientes essemus, si
nunc iam manifesto nouo testamento illas præ-
nunciatiuas obseruationes aliquid nobis pro-
desse putaremus. Quapropter non manduca-
re azymum per statutos septem dies, tempore
veteris testamenti, peccatum fuit. Tempore au-
tē noui testamenti, nō est peccatum, sed inspe-
futuri seculi, quam habemus in C H R I S T O,
qui & animā nostram induens iustitia, & cor-
pus nostrum induens immortalitatem, totos nos
innovat, credere aliquid ex veteris corruptio-
nis necessitate atq; indigentia nos passuros vel
acturos, semper peccatum est, quamdiu vol-

Q 3

uuntur isti septem dies, quibus peragitur tempus. Sed hoc veteris testamenti temporibus in figura occultatum, a quibusdam sanctis intelligebatur, tempore autem noui testamenti, in manifestatione reuelatum populis prædicatur. Unde scriptura tunc erat præceptum, nunc testimonium. Illud enim erat tempus significandi, hoc manifestandi. Ergo ipsa scriptura quæ tunc fuit exactrix operum significantium, nunc testis est rerum significatarum. Et quæ tunc obseruabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad confirmationem. Et cumulatius expavit quod omnia quæ dicta sunt antiquo populo Israël, siue in sacrificijs, siue in sacerdotijs, siue in diebus festis, & omnino in quibuslibet rebus quibus deum colebant, vmbrae fuerint futorum, quæ omnia in Christo completa sunt, in tractatu. 25. euangelij secundum Iohannem. Et libro quem scripsit aduersum Iudæos. Et libro de vera innocentia, cap. xxxiiij. Damnat ergo Iudaicos ritus, quorum obseruationem ostendit esse inanem, quæ vetera quidem omnia pro vmbra sunt, corpus autem Christi, Christi veritas est. Quid ergo erit necesse, vmbra corpore ipso præsente tenere? Alij vero, inquit Theophylactus, in unum contextum hæc nectunt, ut ita intelligamus. Corpus autem Christi, id est, nos qui Christi sumus corpus, nemo seducat. Nihil ergo Apostoli contra obseruationem ieuniorum aut festorum ecclesiæ dicit, quæ non sunt vmbra futurorum, sed magis instituta sunt in memoriam præteriorum beneficiorum, quæ Christus præstítit ecclesiæ suæ.

Theophylactus.

C Summa igitur venerazione sunt hæ festivitates celebrandæ, cum laude & gratiarum actione pro beneficijs receptis, in quorum memoriam peraguntur. Et quia præstantiora dona in noua lege per Christum recepimus, q̄ Iudæi in veteri lege, dignum est, vt deo maiores gratias agamus, vt quāto beneficia fuerint potiora, tanto quoq; maiori veneratione celebrentur festa, quæ in eorum commemorationē celebret ecclesia. Et quia Apostolus dicit Iudæos festa vmbbras fuisse futurorum, finem nunc habent. Cessantibus ergo vmbra tis illorum festivitatibus veritate lucente, successerunt festa quæ illis adumbrata fuerunt, quæ nūc in ecclesia celebrantur. Vnde festo legalis Paschæ, succedit in noua lege festum passionis & resurrectionis. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Et quia festivitatem paschæ in honoran, dignum duxi referre, qd Socrates Constantinopolitanus de paschate scribat, ne quis festum Paschæ veluti neotericum & nuper institutum contemnere presumat: Is ergo libro. 9 histo. eccl. quam tripartitam vocant cap. 38. sic dicit. Nec Apostolus, nec euangelia accedentibus ad prædicationem iugum seruitutis imposuerunt, sed festivitatem paschæ & alias celebritates honorandas esse dixerūt. Itaq; quoniam amant homines huiusmodi celebritates, eo quod in eis a laboribus quiescunt, singuli per prouincias sicuti voluerūt, memoria salutis passiois antiquitus ex quadam cōsuetudine celebrabant. Nō em hoc Saluator aut nři Apłi

1. Cor. 3.

Q. 4

lege prædicauerunt, nec poenam, aut supplicium, aut maledictum sicut lex Mosaica Iudeis, nobis autem apostoli euangelia sunt minati, sed solūmodo in derogationem Iudeorū quod in festiuitatibus homicidium commiserint, in tempore azymorum saluatorem passum in eā gelīs est relatum. Mens nanc̄ fuit apostolorū non de diebus sancire festiuitatum, sed conuerfationem rectam & dei prædicare culturam. Mihi ergo videtur, quod sicut multa alia per prouincias ad consuetudinem venerunt, sic & paschæ festiuitas tradita sit, eo quod nullus apostolorum aliquid hinc sanxisset. Addit præterea multa Socrates de paschate ac quadraginta, quæ hoc tempore etiam nostros hæreticos iugulant. Et hæc de festo passionis Christi & paschatis sufficient.

Exod. 31.

Festo pente costes in quo data fuit lex vetus, succedit festum pente costes, in qua data ē gratia spiritus sancti in plenitudine, quæ est lex noua & euāgelica, quam ob id Apostolus legē fidei & spiritus vitę vocat. Festis neomeniæ, id est, incensionis nouæ lunæ, succedunt festa semper virginis Mariae, in qua primo apparuit illuminatio solis iustitiae Christi dei nostri. Festo tubarum succedunt festa apostolorum, quorum prædicationis sonus exiuit in omnē orbem terrarum. Festo sc̄ nophægiæ, id est, tabernaculorum, succedit festa consecrationis ecclesiarum. Festo cœtus atque collecte, succedit festum angelorum & omnium sanctorum. In locum sabbati quod singulis septimanis in memoriā creationis celebratur, obseruate ecclesia diem dominicum, in

Rom. 3.8.

Malach. 3.

quo cōmemoratur noua creatura inchoata in resurrectione Christi, de quo dicit Augustinus **Augustin.**
 lib. 2. c. 13. ad inquisitiones Ianuarij: Dies dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione domini declaratus est, & ex illo habere cōpit festiuitatem. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionē significat dies octauus, qui & primus, quia non aufert illam requiem, sed glorificat. Quapropter ante resurrectionem domini, quā uis sanctos patres plenos spū prophetico octauo sacramentum nequaquam lateret, quo significatur resurrectio. Nam & pro octaua psalmus inscribitur, & octaua die circuncidebantur infantes. Et in Ecclesiaste ad duorum testamētorum significationem dicitur, illis septem & illis octo reseruatum est, tamen illis est occultatum, & solum celebrandum sabbatum traditum est, quia erat antea requies mortuum, resurrectio autem nullius erat donec veniret Christus, qui resurgens ex mortuis iam nō moritur. Hæc Augustinus. Non ergo credendum hæreticis dicentibus omnes dies esse pares, eiusdem dignitatis & honoris, & ideo licet in uno quod in alio. Dignitas enim dierum estimatur aut maior aut minor secundum ea quæ deus mirabili & ineffabili modo operatus est certis quibusdam diebus. Propterea & sanctorum festiuitates celebramus, in quibus per gratiam suā mirabilia facere dignatus est, qui operatur **omnia in omnibus**, ut sic laude-

Psal. 11.
Gene. 17.
Eccēs. 11.

Rom. 10.

Q **C**

tur deus in sanctis suis. Si Apostolo licuit dice
re, redimētes tempus quoniam dies mali sunt,
propter malitiam quæ in ipsis cōmittitur, cur
nobis non licebit dies quodā vocare sanctos,
propter sancta opera, quæ & fiunt & facta
sunt in ipsis?

Eccī. 23. **C**hæretici quia fidem ecclesiæ deserentes,
semel falsum sumpserunt verisimilitudine in
ducti, necesse est eos, in ea quæ consequuntur,
incurrere. Sic incident in multa ridicula & fal
sa, quia necesse est falsa esse, quæ rebus falsis
congruunt. Quum autem primis habuerint fi
dem, qualia sunt ea quæ sequuntur, non circun
spiciunt, sed defendunt omni modo, quum de
beant prima illa vtrum ne vera sint an falsa,
ex consequentibus iudicare. Hoc vsu venit hæ
reticis in sacramento pœnitentiæ. Sublata em
cōfessione & satisfactione, opera bona pro ni
hilo habent, imo in opere bono adhuc asserūt
hominem peccare, tam de seip sis quam ali
is hominibus pessime meriti. Ex qua re licet
maxime sint culpandi, quia in omnes viuen
tes error eorum redundat, multo tamen magis
execrandi sunt cum dogmatibus suis, quan
do ne sepultis quidem parcunt, sed cum lar
uis (vt ita dicam) pugnantes mortuis, con
tra scripturam, quorum lux defecit, gratiam
prohibent, negantes aliquem expiationis lo
cum ipsis relictum iri, quem nos vulgo pur
gatorium appellamus. Nos iuxta fidem ec

cœlestiæ & sanctorum patrum sententiam post
hanc vitam asserimus esse purgatorium, sicut
iustitia diuina poscit & exigit, quod facile po-
test ostendit tam rationibus quam scripturis, &
patrum sententijs. Fieri enim potest, sicut fre-
quenter accidit, ut quis ex hac vita migret in
gratia & charitate, qui tamen non adeo mun-
dus est, vel ob leuem vel venialem aliquā cul-
pam vel quia nondum satisfactionem debitā
pro peccatis exoluit, ut possit statim consequi
coronam iustitiae. Talis autem quia charita-
tem habet, non damnatur, & quia adhuc non
nulla immundicia culpæ & reatus pœnæ est
in eo, etiam saluari non potest, nisi ante fuerit
purgatus illa peccati rubigine & exoneratus
debito pœnæ. In cœlestem illam enim ciui-
tatem, nihil coinquinatum sicut I O H A N-
N E S ait, intrabit. Vtrumque autem horum
tam culpa quam pœna miseria quædam est,
felicitati non mediocriter repugnans. Ne-
cessè est igitur, ut is qui adhuc huiuscemodi mi-
serijs subiectus est, alicubi purgetur, & pœnā
aliquam sensibilem patiatur, sine qua nec a-
ctualis culpa remittitur, nec pœna debita pec-
catis persoluitur. Hoc autem fieri nequit in
inferno damnatorum, in quo nulla est redem-
ptio. Quare necessè est esse aliquem purga-
torij locum, in quo culpa remittatur, & pœ-
na debita exoluatur: sicque iustitiae diui-
næ, quæ læsa est, exacta pœna satisfiat.
Alioqui in charitate decedens, perpetuo

Apoca. 22.

Matth. 5. maneret extorris & cœlo exularet: quod impi
um est asserere. Sed & scripturæ purgatoriū si
dē verā esse testantur. Dicit eñ saluator in eu-
angelio: Esto cōsentīes aduersario tuo cito, dū
es in via cū eo, ne forte tradat te aduersarius
iudicii, & iudex tradet te ministro, & in carce-
rē mittaris. Hunc carcerē Augustinus intelli-

Augusti.

git poenas tenebrarum. Et ne quis, inquit, hūc
carcerem contemnat, sequitur: Amen dico tibi,
nō exies inde, donec reddas nouissimū qua-
drantem. Quod Hieronymus exponens dicit:
Quadrans genus nummi est, quod habet duo
minuta. Hoc est ergo: Non egredieris de carce-
re, donec etiā minuta peccata persoluas. Quū
autem hoc fieri non possit in inferno damnato-
rum, relinquitur aliquem alium esse expiatio-
nis locum, vbi hæc poena peccatis irrogatur.
Non tamen ignoro, hunc locum aliorum ab

August.

Augustino interpretatū, qui carcerem ad æter-
nas poenas refert, dicens: In hoc quod dictum
est, donec reddas aut soluas, significatur poena
æterna, sicut alias positum est donec, vbi di-
ctum est: Sede a dextris meis, donec ponam ini-
micos tuos sub pedibus tuis. Non enim quum
fuerint inimici sub pedibus eius positi, desinet
regnare: Ita & hic accipi potest. Non exhibis in-
de, donec solueris nouissimum quadrantem, dum semper
illum semper nō exiturum, quia soluit semper
nouissimum quadratum, dum semper
poenas peccatorum luit. Hic enim loquendi mo-
dus sæpe reperitur, vt docet Hieronymus ad-
uersus Heluidium: Donec, inquit, sæpe certum
significat, quo completo fiat id quod usq; ad

Psal. 109.

Hierony.

Illud temporis quod præscriptum est, non fiebat. Sæpe etiam infinitum tempus significat, ut est illud, quod deus ad quosdam loquitur in prophetis: Ego sum, ego sum, & donec senesca tis ego sum. Nunquid postquam illi senuerint, deus esse desistet? Et illud: Ego vobiscum sum usq; ad consummationē seculi. Nunquid fraudabuntur consortio domini, quando duodecim solijs iudicaturi sunt duodecim tribus Israe^l? Et Paulus dicit: Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nunquid postquā inimici fuerint sub pedibus eius, regnare desistet, quum utiq; tūc magis regnare incipiet? Et David in quarto graduum psalmo: Sicut oculi ancillæ in manibus dñi^e sue, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri. Ergo post impetratam misericordiam oculos torquebit ad terras? Sic etiam intelligendū est, & non cognouit eam dominus peperit filium suū primogenitum, ut multo magis intelligamus eam non fuisse cognitam post partum.

Matth. 28.
Matth. 19.

1, Cor. 15.

Matth. 18.

Afferemus itaq; alias scripturas: Apud Mattheum saluator dicit: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiarum non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro. Verba ista insinuant quædam peccata in futuro, hoc est, post hanc vitam in purgatorio remitti, alioqui frustra addidisset in futuro, si post hanc vitam nulla esset remis-

Augusti.

August:

**Gregorii.
25. dist. ca.
Qualis.**

sio peccatorum. Hinc Augustinus libro 21. de ciuitate dei ca. 24. Pro defunctis, inquit, quibusdam vel ipsius ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio; sed pro his, quorum in Christo regeneratorum, nec usque adeo vita in corpore male gesta est, ut tali misericordia iudicentur digni non esse: neque usque adeo bene, ut talē misericordiam reperiantur necessariam non habere. Sic etiam facta resurrectio mortuorum non deerunt, quibus post poenas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impartiatur misericordia, ut in ignem non mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remittatur, neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro. Gregorius li. 4. dialogorum eadem verba Christi trutinans, dicit: Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamē de quibusdam leuisibus culpis esse ante iudicium purgatoriis ignis credens est, pro eo quod veritas dicit: Si quis in spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remitteretur neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse relaxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed ut prædixi, hoc de paruis minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus & octosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ familiaris, quod vix sine culpa, vel ab ipsis agitur, 9 culpam qualiter declinare debeant, sciunt, quae etiam post mortem grauant, si adhuc in vita possitis, minime in morte fuerint relaxata. Huic

sententiæ accedit Bernardus sermone 67. in Cā
tica Canticor. vbi dicit: Non credunt hæretici
ignem purgatorium restare post mortem, sed
statim animam solutam a corpore, vel ad reg
em transire vel ad damnationem. Quærant er
go ab eo qui dixit quoddam peccatum esse quod
neq; in hoc seculo neque in futuro remittetur,
cur hoc dixerit, si nulla in futuro manet remis
sio purgationem peccatorum? Hæc fusius de
clarat in sermone de beato Nicolao episcopo.
Vbi etiam de purgatorio sub vocabulo infer
ni disputat, quia subtus terrā est, sicut & sinus
Abrahæ nonnunq; in scripturis infernus nomi
natur: Relicto, inquit, mundo & modo viuen
di suscepto, trāsi ad tertiam regionem, quæ est
regio expiationis. In hac benignus pater exa
minat filios rubiginosos, sicut examinatur ar
gentum, ducit per ignem & aquam, vt educat
in refrigerium. Tria sunt loca, scilicet cœlum,
& terra, & infernus, & habet singula habita
tores suos. Pro his qui in cœlo sunt, non est orā
dum, quia eos, non pro eis orare debemus. Pro
his qui in inferno sunt, suspendendæ sunt pre
ces, qbus clausa est ianua misericordiæ, & to
tius spes interclusa salutis. Pro illis tantum vi
gilandum est in orationibus & subueniendum
sacrificio singulari, q; in locis purgatorijs emū
dantur, vt benignus pater poenitentiam eorum
in satisfactionē, satisfactionē in glorificatio
nem cito conuertat.

Propurgatorio igne facit, qd scribit Apo
stolus epistola priori ad Corinthis. Fundamē
tum, inquit, aliud nemo potest ponere præter
id quod possum est, quod est Christus Iesus,

Si quis superaedificat super fundamentū hoc, aurum, argentum, ligna, foenum, stipulam, vnius cuiusq; opus manifestum erit, dies em̄ domini declarabit, qā in igne reuelabitur & vnius cuiusq; opus, quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superaedificauit, mercedem accipier. Si cuius opus arserit, detrimen-
tum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen

Augusti.

quasi per ignem. Hæc verba tractans Augustinus sermone 4. in commemoratione animarum dicit: Multi sunt qui lectionem istam male intelligentes, falsa decipiuntur securitate, dum credunt, quod si supra fundamentū Christum, capitalia crima ædificant, pcta ipsa per ignem transitorium purgari, & se postea ad vitam perpetuam perueturos. Et paulo post Illo enim igne transitorio, de quo dixit Apostolus: Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Et subdit quantum ad minuta. Quicquid de istis peccatis redemptum nō fuerit, illo igne purgandum est, de quo dixit Ap̄stolus. Hæc fusiss. explicat de fide & operibus in Enchir. & in expositione psalterij in multis locis. Cui etiam Ambrosius hunc textum exponens subscribit in hæc verba: Ut salus hæc nō sine pena sit quia non dixit, saluus erit per ignem, vt merito suo ab igne non combustus saluus fiat examinatus per ignem: sed quum dicit, sic tamen quasi per ignem, ostendit saluum illū qui purgatus, fiat saluus, & non sicut perfidi æterno igne in perpetuum torqueatur. Nec Grego-

Ambro.

Gregorij.

rius ab hac dissidet sententia dicens: Quamuis
hoc quod Apostolus dicit de igne tribulationis
nobis in hac vita adhibito, possit intelligi, tñ
si quis hoc de igne futuræ purgationis accipi-
at, pensandum solicite est, quia illum per ignē
dixit posse saluari, non qui super fundamentū
hoc, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est,
peccata maiora, sed ligna, fœnum, stipulā, id
est, peccata minuta, leuissima, quæ ignis facile
consumat. Quin & Origenes omnibus his suū **Origen.**
addit calculum homilia VI. in Exodum, expo-
nēs verba Apostoli: Idcirco, inquit, qui saluus
fit, per ignem saluus fit, vt si quid forte de spe-
cie plumbi habuerit admixtum, id ignis deco-
quat & resoluat, vt efficiantur omnes auræ bo-
num, &c. Si quis multa opera bona, & paꝝ ali-
quid iniquitatis attulerit, illud paꝝ tanq̄ plum-
bum, igne resolutur ac purgatur, & totum re-
manet aurum purum. Et si quis plus illic plū-
bi detulerit, plus exuritur, vt amplius decoqua-
tur, vt & si purum aliquid sit auri, purgatum
tandē resideat. Quod si aliquis illuc totus plū-
beus venerit, fieri de illo hoc quod scriptum est:
Demergetur in profundum tanq̄ plumbum, in
aqua vehementissima. Et quid pluribus opus
est? Omnia punctis hęc purgatoriū fi-
des probatur. Sed quia nimis longum esset oīm
& singulorū verba ponere, statui tantū vnum
aut alterum verbum ex Chrysostomo adduce-
re, qui dicit: Lugeamus defunctos, excogitem⁹
eis aliquid solatiij, orantes & alios precantes, vt
pro eis deprecentur, pro eis pauperibus largi-
e rescontinue. Habet hęc res aliquā consolationē

Chrysost.
hom. 69.

R

4. Reg.¹⁹ Audi namque deum dicentem: Protegam ciuitatem istam propter me & propter David seruum meum. Si iusti dominica taxat memoria tantum potuit, quoniam & opera pro ipso fuerint, quoniam non **Canō mis** valebits. Non temere ab apost. hoc sancta furent, vt in tremendis mysterijs defunctor agatur commemoratio. Scitur emus illis inde multum contingere lucrum, vtilitatē multā. Quoniam emus totus constituerit populus, extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendū proponatur sacrificiū, quod deum non exorabimus pro his deprecantes. Sed hoc quidē de his qui cum fide migrarunt. Et paulo post: Et quod post haec pauperes vocas, & orare sacerdotes exhortaris? Nonne vt in re qui em transeat defunctus, & propitiū iudicē habeat? Et itere homilia. V II. docens non lugendū infideliū more pro defunctis, sed orandum:

Pompa fu Quid emus, inquit, ardentes, quod so, latipades sibi vor
nebris. Iūtur? Nonne tanq ue athletes eos comitamur? Quid autem hymni? Nonne glorificamus deū, & illigratias agimus, quod iā defunctū coronauit, absoluit a laboribus. & ab incertitudine sublatū penes se retinet? Nonne hymni propterea? nonne propterea psalmodie? Hoc oia sunt gaudientiū. Letus emus est aliquis? Psallat. Et itere: Quia de causa ps byteros vocas & psallentes? Nonne quo te cōsolentur? Nonne quo defunctum honorent?

¶ Præterea ad fidem purgatoriū facit, quod Apostolus dicit. Et deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu, omne genu flectatur, cœlestium terrestrium, & infernorum: si tamen de vtronea ac reverentiali genuflexione accipiat. Daminat

Philip. 2.

namque in inferno nulla Christo exhibent reue
rentiam, sed superbia eorum semper ascenden
te, dominum maiestatis iugiter blasphemat. Fle
ctunt proinde animae in purgatorio genua sua
in nomine Iesu sub terra, vbi iuxta poetam, ex Virgilius.
ercentur pennis, veterumque malore supplicia
expendunt. Huic consonat quod Iohannes in
Apocalypsi dicit se audiuisse omnem creaturam, Apoca.5
quae in cœlo est, & super terram, & subtus ter
ram dicentem: Benedic^tio sedenti in throno &
agno, & cætera quae sequuntur. Damnati aute
non benedicunt, sed maledicunt. Benedic^tio er
go ista ad animas in purgatorio detentas, vt re
feratur, necessum est. Huc pertinet quod in ca
nonica sua Iohannes dicit: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat,
& dabitur ei vita peccanti non ad mortem.

Est peccatum ad mortem, non pro illo dico,
vt roget quis. Quod orthodoxi patres intel
ligut de peccato finalis impenitentiae, quoniam quis
impenitens hinc decedit, tamquam diceret. Pro
eo quem constat mortem oppertisse absque a
liqua spe, sed potius cum desperatione diuinæ
clementiae, nemo oret. Pro quibus ergo oran
dum est. Pro his qui ab hoc peccato moriun
tur immunes. Nec prætermittendum censeo
hoc loco fortissimi viri I V D AE M A
C H A B AEI factum, quod nulla un
quam delebit obliuio. Quum enim cum suis
venisset ad tollendum sepeliendumque corpo
ra prostratorum, & inuenisset sub tunicis
interfectorum de donarijs idolorum quae apud

R. 3

2. Mach.33

Deute. 7.

Iamniam fuerunt, a quibus lex prohibet Iudeos, intellexissentque omnes eos ob hanc causam corruisse, & ad p̄ces conuersi rogassent, vt id quod factum fuerat delictū, obliuioni tradetur. i. vt ad ultionem diuinā coram dño nō amplius reseruaretur: Iudas omnibus misericordiæ visceribus defunctis succurrere curavit. Vnde scriptura dicit: At fortissimus Iudas habebatur populum conseruare se sine pētō, sub oculis videntes imperfectos quæ facta sunt pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, (videlicet ut virtute oblati sacrificij peccata eis remitterentur) bene & religiose de resurrectione cogitans. Nisi em̄ eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanū orare pro pro mortuis. Et quia considerabat, quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam, hoc est, spem consequendæ salutis. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur, hoc est, a pœnis peccatis debitibus liberentur, siue per sacrificia oblata pro eis, siue per preces aliorum, siue eleemosynarum in pauperes erogationem. Hunc textū tractans Augustinus lib. de cura pro mortuis agenda, ca. 1. dicit: In Machabœorum libris legimus oblatū pro mortuis sacrificiū. Sed etsi nusq̄ in scripturis veterib. omnino legeretur, nō parua ē ecclesiæ (q̄ in hac conuentudine claret) autoritas, ubi in p̄cibus sacerdotiū, q̄ dño deo ad eius altare funduntur, locū

August.

ludē
sam
vt id
ere
am
cor
uit.
s hor
sub
pro
olla
mi
nor
plat
& re
eos
erflu
cuis.
etate
rent
ēdē
atio
tur,
si
eces
atio
. de
cha
acri
mni
con
acer
ocū

habet etiā cōmendatio mortuorū. Quod autem
hāc consuetudo non solū tēpore Augusti, in ec-
clesia fuerit, verū etiā ex traditione apost. na-
ta sit, facile fuerit cōmonstrare ex inclito illo
martyre Pauli discipulo Dionysio Areop. Ec-
clesiasticæ Hierarchiæ ca. 7. Coacto, inquit,
sancto cōetu, venerandus antistes, si quidē sa-
cerdotalis ordinis fuerat qui obdormiuit, ante
sanctū altare inclinans eū, orationē ad deū in
choat & gratiarū actionē. Si vero aut honestis
simis monachis aut sanctæ plebi insertus erat
ad venerandū sacrariū ipsum ante sacerdotū
reclinat ingressum. Deinde p̄cem cū gratiarū
actione peragit p̄sul. Deinceps vero ministri di-
uinis inserta eloquīs, verissima de n̄ra resurre
ctione promissa recitantes, consentanea tantū
de valentia canunt psalmodi cantica. Deinde
ministroꝝ primus dimittit catechumenos, san
ctosq; iā defunctos concelebrat, cū quibus &
nuper vita functum pari laudatione prosequitur
hortaturq; oēs ut sibi p̄sis identidē postulent
beatā in Ch̄o cōsummationē. Postea accedēs
venerabilis p̄sul, p̄cē super eo sacratissimā per
agit, & post orationē ipse quoq; p̄tifex defun
ctū salutat, & post illū qui astant oēs. Vbi ve
ro cuncti cōsalutauerūt, super defuncto fundit
oleū p̄tifex, & oratione pro oībus facta, hone
sto in loco ponit corpus cum æqualibus alijs
corporibus sanctis.

His p̄missis, cū infidelib., beatus pater n̄os
aperte perstringit hæreticos purgatoriū fidē ne
gates, & suffragia eccl. q; pro defunctis fiūt, ir
sidentes. Ceterꝝ, in gr̄, ista si viderint prophani,

Diony.

Mysteria
super ihs q
sancte ob
dormiue
runt ex ri
tu aposto
lico.

R 3

Esa. 7

vel fieri a nobis audierint, late puto ridebunt,
 n̄m̄q̄ miserebuntur errore. Neq; est sane cur
 miremur, nisi c̄m̄ crediderint (iuxta scripturæ
 fidē) non intelligent. Nos aut̄ intelligentias eo-
 rum q̄ geruntur speculātes Iesu duce præuioq;
 dicamus pontificē non irrationabiliter in sa-
 cræ introducere chorū, imponereq; defunctum.
 Ostendit per id profecto oēs in regeneratione, il-
 las cōsecuturos sortes, ad quas hic vitā propri-
 am direxerunt, puta si ad diuinā hic imaginē
 ḡspia sanctiss., vī xerit (quantum viro possibi-
 le est deum imitari) diuina in seculo futuro, &
 beatissima donabitur requie. Sin autē ad sum-
 mā illā non peruenit effigiem, sancte tñ se in vi-
 ta habuit, paria & iste meritis præmia refert.
 Huius diuinæ iustitiæ causa, p̄f̄ul ḡras agēs, o-
 rationem sacram peragit, venerandāq; diuini-
 tatē laudibus celebrat, q̄ destructum est iniquū
 & violentū contra nos oēs īperiū nosq; ad sua
 iustiss. iudicia translati sum. Et paulo post. Ac
 cedens deinde venerād, antistes, p̄cē sacram
 super mortuū peragit, postq; p̄cē & ipse eū p̄
 ful salutat, & suo deinceps ordine q̄ astant o-
 mnes. Precatur ōo illa diuinā clementiā, vt
 cuncta dimitat per ifirmitatē humanā admis-
 sa p̄ctā defuncto, eūq; in luce statuat & regiōe
 viuor̄, in sinib. Abrahæ, Isaac, & Iacob in lo-
 co vñ aufugit dolor & tristitia & gemitus. Ista
 (vt reor) perspicua sunt beatiss, sanctoq; præ-
 mia, Quid em̄ immortalitati perfectæ omniq;
 tristitia vacuæ, ac plenæ perpetui lumis cōfer-
 ri possit? Licet multū sanc promissiōes illæ oī
 sublimiores n̄r̄a mente sint (q̄ vocabulis con-
 gruis nobis designātur) longe tñ inferiores ea

rū re, & veritate appellatiōes hñt. Verū enim profecto illud existimādū eloqū est, quod ocul⁹ nō vidit, nec auris audiuit, neq; in cor hoīs a- scēdit, q; p̄parauit deus diligētib. se. Sin⁹ aut̄ be ator⁹ patriarchar⁹, reliquoꝝ q; sanct. oīm, sūt (ut reor egdē) sacratiss. illæ, & beatiss. sedes, q; oēs diuinā effigiē p̄ se ferētes, in sua suscipiunt insenes cibili & beatiss. requie. Deinde Dio ny, sibñpsi obīciēs, mox subdit dicēs: At for- tasse, in ges, ista qđē recte a nobis dici, verū am bigere, cuius rei grā p̄sul diuinā p̄catur clemētiā, defuncto pctōr⁹ veniā postulās, & æq;lem factis, ac lucidis. sortē. Si em̄ eorū, q; in vita ges sit, bonor⁹ aut malor⁹, a diuina iustitia percipi et p̄mia, perfecit aut̄ actiōes suas in vita ista de functus, qnā hunc oōo p̄sulis ad aliā (pter illā quā meruit, vitæ hic actæ respōdentē) transfe ret requiē. Non ignoro quidē & ego diuinis e- loquīs accedēs, singulis reddendā pro meritis sorte, cōclusit em̄ dñs (inquit) apud se, & refe- ret vnuſquisq; ea q; per corpus gessit siue bo- nū siue malū. Quid aut̄ & iustor⁹ preces etiā in vita ista, & nedum post mortem, ihs solis pro sint q; digni sunt, scripture nos edocet sacrosancta traditio. Quid em̄ Sauli prefuit Samuelis oōo, qđ Hebræor⁹ iuuit plebē prophetica in- terpellatio? Quū itaq; b. pater scripturæ testi- monijs ostēdisset, indignis pior⁹ p̄ces nō suffra- gari, occurrit obiectionis suræ & dicit. Itaque Obiectio scripturæ sacræ aequiescens utiles esse in hac vita dixerim sanctorum preces hoc modo scilicet, si qui sanctorum munerum desiderio incensus, ad eaque percipiēda pie affectus par-

Esaiæ. 64.

1. Cor. 2.

Sinus A- brahæ qđ.

Obiectio.

2 Cor. 5.
Gal. 6.1. Reg. 12.
Hier. 14.

nis dilutio

R 4

264. DE SACRAM. POENIT.

Sanctorū
icercessio
a deo or-
dinata.

Duces nos-
tri apost.

Malach. 2

3. Reg. 8.

uitatis tamen proprię conscius quempiam san-
ctorum virorum adeat, oretq; libi adiutorem
& precatorem acedere, capiet ex hoc omni-
no vtilitatem commoda cuncta excedentem:
Est enim & hoc diuinis sanctum iudicij, vt
diuina munera ihs, qui digni sunt sumere, de-
centissimo per eos tribuātur ordine, qui ea tra-
dere non sunt indigni. Hanc si quis spernat sa-
cro sanctam disciplinam, atq; infelici elatione
seductus, dignum se diuina arbitretur familia
ritate, sanctosq; despiciat, hic certe si petitioes
indignas deo, necq; sacras postularit, intentoq;
careat diuinorum desiderio, sibijs plicq; conser-
taneo, imperita postulatione per seipsum nun-
quam potietur. Quæ nam vero de huiusmodi
prece (quam super defuncto peragit præsul)
ex diuinis ducibus nostris traditio peruenit ad
nos, operæ pretium est ut dicamus: Veneran-
dus antistes (vt scriptura ait) interpres est iudi-
ciorum diuinorum, angelus enim domini omni-
potentis dei est. Didicit igitur de scripturis di-
uinitus traditis, vt ihs qui pie vixerunt, lucidis-
sima diuinaq; vita pro merito ab æquissimis
lancibus redditur, non recordante diuina boni-
tate per summam clementiam maculas, quæ
illis ex humana infirmitate adhæserunt. Nul-
lus enim (inquit) est mundus a labe. Ista quidē
nouit pontifex promissa a sanctis eloquijs, pe-
tit autem ea fieri, donariq; eis, qui pie vixerunt
præmia sacra, simul quoq; seipsum ad imita-
tiones dei benignius formans, & aliorum do-
na quasi proprias expetens gratias. Et paucis
interpositis dicit: Neque enim vñquam pet-

ret pontifex diuinæ iustificationis prædicator,
quæ deo sciret esse non gratissima, & quæ lar-
giturum se ille nequaquam promisisset. Quo-
circa prophanis vita functis, non ita impreca-
tur, non modo quia in hoc proprium desereret
ordinem, & aliqua pontificalis officij præsu-
meret a diuino spiritu nequaquam agitatus; ve-
rum quia & indigne orans, non exaudiretur,
atq; ad id ipsum nō immerito illud diceretur
eloquium iustitiae plenum: Petitis & non acci-
pitis, quia male petitis. Huic sacratissimæ do-
ctrinæ diui patris Dionysij omnes doctores ad
stipulantur, Chrysostomus, Damascenus, Cy-
rillus, græci pariter & latini, quorum concors
in hac re sententia est, mortuis suffragia viuen-
tium prodesse.

Pro dāna
tis non o:
rat ecclē-
sia.

Iaco. 4

Inter latinos scriptores Tertullianus Tertulli.
Aper veteribus merito annumerandus est, q
ut autor est Hieronymus, floruit sub Cæsare
Seuero Pertinace & Antonino Caracalla cir-
ca annum a Christo passo sexagesimum supra
centesimum. Hic non vno loco docet sacrifi-
cia, oblationes, orationes viuentium, defunctis
prodesse. Libro de Monogamia sic ait: Vxor
pro anima viri sui defuncti orat, & refrigeriū
interim postulat ei, & in prima resurrectione
cōsortium, & offert annuis diebus dormi-
tionis eius. Si enim credimus resurrectionem
mortuorum, utiq; tenebimur cum quibus re-
surrecturi sumus, rationem de alterutro redi-
turi. Item libro quinto aduersus Marcionem:
Vulgus. inquit, ipsum ea præsumptione defun-
ctos colit, quia animas eorum manere confi-

Anniversaria dies:

R 5

dit. Et libro de corona militis rationem redens, quare oblationes pro defunctis facimus, consuetudinem veluti legem huius obseruationis assert in medium. Disputat enim an licet militem donarium accepturum, coronatum more infidelium incedere, sicut nonnulli continebant. Vnde statim obsecrit sibi ipsi dicens: At ubi scriptum est, aut ubi scriptura prohibet non licere militem Christianum coronari? Respondebat & dicit: Si hanc obseruationem nulla scriptura determinauit, certe consuetudo corroborauit, quae sine dubio de traditione manauit. Quod enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Incipiamus a baptismate. Aquam adiunctorum ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare dibolo & pompæ, & angelis eius, dehinc mergitamur, amplius non aliquid respondentes, quod dominus in euangelio determinauit. Inde suscepti, lactis & mellis concordiam praegastamus, excepta ea die lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistie sacramentum & in tempore viximus, & omnibus mandatum a domino, etiam antelucanis coetibus, nec de aliorum manu, quam praesidentem sumimus. Oblationes pro defunctis, pro nataliis, annua die facimus. Die dominico ieiunium nefas ducimus, vel geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia ad sedi-

**Consuetudo
in eccl.
paulo post te-
pora apostolorum**

**Ceremo-
niae eccl.
siasticæ.**

lia, quacunque nos conuersatio exerceat, frontem signaculo terimus. Harum & aliarum huiusmodi disciplinarum si legē expostules scripturarum, nulla legis traditio tibi prætē detur, auctrix consuetudo, confirmatrix, & fidei obseruatrix. Rationem traditionis & consuetudinis fidei patrocinaturam, aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit disces. Interim nonnulla esse credes, cui debeatur obsequium. Adiūcio vnum adhuc exemplum, quatenus & de veteribus docere conueniat. Apud Iudeos tam solenne est, fœminis eorum velamen capitis, ut inde noscatur. Quæro legem. Apostolum differo. Si Rebecca conspecto procul sponso velamen inuasit, priuatus pudor legem facere non potuit. Deinde ad consuetudinem venit dicens: Si legem nusquam repetio, sequitur ut traditio consuetudini morem hunc dederit, habiturum quandoque Apostoli autoritatem ex interpretatione nominis. His 1.Cor. xi.
igitur exemplis renunciatum erit, posse etiam non scriptam traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatae tunc traditione ex perseverantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus pro lege suscipitur, quū deficit lex, nec differt scriptura an ratione constat, quando & legem ratio commendat. Porro si lex ratione constat, lex erit omne iam quod ratione constiterit, a quo cunque productum. Quid potest dici manifestius pro purgatorio? Dicit **TERTVLLIANVS** oblationes

Autoritas
consuetu-
dinis.

pro defunctis faciendas ex consuetudine ecclesiae, quam dicit de traditione (apostolorum vii que) promanasse.

¶ At versipellis, nescio quis, occurrit nobis, dicens Tertullianum non fuisse hominem ecclesiæ, & propterea scriptis eius non esse fidem habendam. Hoc enim modo occurrit & respondit beatus Hieronymus Heluidio blasphemanti perpetuam deiparæ Mariæ virginitatem, qui se Tertulliani autoritate tueri nitebatur. Nos scimus & fatemur Tertullianum in ecclesia non permanisse, & quædā dogma ta eius esse venenata, nēpe ubi meminit de nostra prophetia, de monogamia, de secundis nuptijs. Nisi quam tamē quispiam ipsum arguit hæreseos, quod purgatorium asseruerit, q[uod] oblationes pro defunctis faciendas secundum traditionem apostolicam & ecclesiæ consuetudinem docuerit, quod in hanc partem totius orbis consensus instar precepti obtineat, etiam si scripture autoritas non subesset. Beatus Hieronymus verba Tertulliani quæ ex libro de corona militis modo posuimus, fere ad verbū reddit aduersus Luciferianos, quū dicit: Multa alia quæ per traditionem in ecclesia obseruantur, autoritatem sibi scriptæ legis usurparunt. Velut in Iauacro ter caput mergitare, deinde egressos, lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiaræ significationem, die dominico & per omnem pentecosten nec de geniculis adorare, & iejunium soluere, multaq[ue] alia, quæ scripta non sunt, rationabilis sibi obseruatio vindicauit.

Hierony.

¶ Verum qui nolunt credere Tertulliano
magistro, credant (obsecro) saltem Cypriano Cyprian,
eius discipulo. Is libro primo epistolarum epi-
stola nona dicit non esse oblationem facienda
aut deprecationem pro Geminio Victore de-
functo, qd Geminium Faustinum presbyterū
tutorem testamento suo nominauerit. Verba
eius hæc sunt: Episcopi antecessores nostri reli-
giose considerantes & salubriter prouidentes
censuerunt, ne quis frater excedens ad tutelam
vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc
fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium
pro dormitione eius celebraretur. Neque enim
ad altare dei meretur nominari in sacerdotum
prece, qui ab altari sacerdotes & ministros su-
os, leuitas auocare voluit. Et ideo Victor cum
contra formam nuper in concilio a sacerdoti-
bus datam, Geminium Faustum presbyterū
ausus sit actorem constitui, non est quo pro
dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut de-
precationis aliqua nomine eius in ecclesia frequē-
tur: ut sacerdotum decretum religiose & ne
cessarie factum seruetur a nobis. Nonne Cyprī
anus apertissime docet orandum & sacrifici-
um celebrandum pro defunctis? Nec ab eo dis-
sentit fortissimus fidei propugnator Athanasi
us, quū dicit: Quod si non aliquo beneficio par-
ticiparent animæ, non vtiq; in ecclesia & ex-
equiis fieret cōmemoratio earum. Quid quod
etiam Augustinus librū de cura pro mortuis agē
da scripsit, in quo aperte fidem purgatoriū cō-
tra hereticos defendit. Non estimemus, inquit,
ad mortuos pro quib; curam gerimus, per-

Athanasi.

Aug.ca.18
13.q.2.ca.
Non æstii-
mamus et
ca. Tēpus

uenire, nisi quod pro eis siue altaris siue oīonū
 siue eleemosynaꝝ sacrificijs solenniter suppli-
 camus, q̄uis nō pro qbus fiunt oībus prōsint,
 sed his tñ qbus dū viuūt, cooperantur, vt pro-
 sint. Sed q̄a non discernimus q̄ sint, oportet ea
 pro regnatis oībus facere, vt nullus eorū p̄ter-
 mittatur, ad quos hæc bñficia possint & debe-
 ant peruenire. Melius em̄ supererūt ista eis, qui
 bus nec obsunt nec prosunt, q̄ eis deerūt, qbus
 prosunt. Diligētius tñ facit hæc q̄s q̄ pro neces-
 sarijs suis, quod pro illo fiat similiter a suis. Et
 lib. o. confessionū m̄ris suæ iam morti vicinæ
 votū recitat, quo spredo sepulchro patrio, spre-
 tis aromatibus qbus corpora condiri solēt, tñ
 memoriam sui ad altare dñi fieri desiderauit.
 Ponite, inquit, hoc corpus vbi cuncq; nihil vos
 eius cura conturbet. Tantum illud vos rogo,
 vt ad domini altare memineritis mei vbi fue-
 ritis. Quod autē sacrificium altaris pro ea ob-
 latum sit, testatur Augustinus, quū subdit: Ec-
 ce quū corpus eius elatum est, imus & redimq;
 sine lachrymis. Nā neq; in eis precibus quas
 tibi fudimus, quū offerre t̄ pro ea sacrificium
 pretij n̄i, iā iuxta sepulchrū posito cadauere
 priusq; deponeref, sicut illic fieri solet, fleui. De
 inde secut̄ adiūgit: Et libuit flere in cōspectu
 tuo de illa & pro illa, de me & pro me. Ad hęc
 subnectit precē quā super m̄re sua defuncta in
 cōspectu dei fudit dicēs: Sepositis paulisper bo-
 nis actibus m̄ris meæ, q̄a dictū est, v̄æ etiā lau-
 dabili vitæ hominum, si remota misericordia
 discutias eam, nunc pro peccatis matris meæ
 deprecor te, exaudi me per medicinā vulnerꝝ

nostroꝝ quæ pependit in ligno, & sedens ad de-
xteram tuam te interpellat pro nobis. Scio mi-
sericorditer operatā, & ex corde dimisisse de-
bita debitoribus suis, dimitte illi & tu debita
sua, si qua etiam contraxit per tot annos post
aquam salutis. Postremo in laudem sancte ma-
tris suæ laudem humiliter prorumpens, finem
etiam libri facit, dicens: Illa imminentे die re-
solutionis suæ nō cogitauit suū corpus sump-
tuose contegi, aut condiri aromatibus, aut mo-
numentum electum concipiuit, aut curauit se-
pulchrę patriū. Non ista mādauit nobis, sed tñ
mō memoriā sui ad altaretuū fieri desiderauit,
cui nullius diei prætermissiōe seruierat, vñ sci-
ret dispensari victimā sanctam, q̄ deletum est
chirographū quod erat contrariū nobis, q̄ tri-
umphatus est hostis. Ad cuius precij nři sacra-
mentū ligauit ancilla tua aīam suā vinculo fi-
dei. Et inspira dñe deus me⁹ seruis tuis fratrib⁹.
meis dñis meis, vt quotquot hęc legerit memi-
nerint ad altare tuū Monicæ famulę tuę cū Pa-
tritio quondā eius coniuge: per quoꝝ carnē in-
troduxisti me in hāc vitā, quēadmodū nescio.
Me ininerint cū affectu pio parentū meorę, vt
quod mř mea a me poposcit extremū, vberius
ei prestetur in multorę ořonibus tā per cōfessio-
nes q̄ p ořones meas. Hęc verba Aug. plixius
rōmemorauit, non tñ ad faciendā purgatoriū
fidem, sed etiam propter sacrificiū altaris siue
eucharistiā, que etiamnū tanq̄ vnicum & pro
pitioriū sacrificiū offertur in ecclesia pro vi-
uis et defunctis. Quod et Gregorius cōfirmat, Grego.
dices; Anīę defunctorę, q̄tuor modis soluūtur,

aut oblationibus sacerdotum, aut p̄cibus sanctorum, aut charōn eleemosynis, aut ieiunio cognator̄. Sed qd Gregorij verba commemo^{ro}, cuius omnes fere libri apertissime pro purgatorio pugnant & maxime libri dialogorum eius? In quibus etiam dicit animas defunctorum nonnunquam deo permittente aut disponente, vel in corporibus assumptis, vel alio modo viuentibus apparere: & hoc, vel viuis ad ædificationem, vel defunctis ad solatium, ut a viuentibus iuuentur: sicut de multis refert libro quarto dialogorum.

TEx quo & hoc datur intelligi, huiusmodi animar̄ apparitiones, nō semper esse diabolicas illusioⁿes, sicut docet Lutherus. Vnde Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, ca. xv. dicit: Mitti ad viuos aliquos ex mortuis, si cur ecōtrario Paulus ex viuis in paradisum rapta est, diuina scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam regisutura prædixit, quamvis nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem illius existiment similitudinem figurasse, quum liber Ecclesiastic⁹, quem Iesus filius Syrach scripsisse traditur, & propter eloquiorē non nullam similitudinem Salomonis pronunciatur, continet in laude patrum, q Samuel etiam mortuus prophetauerit. Sed si huic libro ex Hebreor̄, quia in eo non est, canone contradicit: quid de Mose dicturi sumus, qui certe & in Deuteronomio mortuus, & in euāgelio cum Elia qui mortuus nō est, legitur apparuisse vi-

August.
2. Cor. 12
1. Reg. 27.

Eccles. 46.
Deut. 34
Matt. 17

uentibus? Hæc Augusti. In Machabœorū quo
q̄ libris legimus Oniam summū sacerdotem
& Hieremiā prophetā aperuisse diu post mor-
tem Iudæ Machabœo, cum iam initurus esset
pliū aduersus Nicanorē q̄ & dixerūt Macha-
bœo: Accipe sc̄m gladiū munus a deo, in quo
decipies aduersarios pp̄li mei Israel. Ch̄s sic
ut Luca narrāte cognoscim⁹, a mortuis resur-
gēs, ianuis clausis venit ad discipulos suos, ste-
titq; in medio eorū & dixit: Pax vobis. At illi
cōturbati & exterriti existimabāt se sp̄m vi-
dere. Quod si sp̄tū defunctorū nūq; deo permit-
tente apparere possunt hoībus, vñ quæso hæc
spirituū opinio occupauerat aīos discipulorū?
Nec tñ negauerim hisce apparitiōibus homi-
nes s̄epe decipi pro meritis voluntatum suarū,
illudentibus atq; decipientibus eos præuarica-
toribus angelis, quibus ista pars mūdi infima
secūdum pulcherrimum ordinem diuinæ pro-
uidentiæ lege, subiecta est. Nam propter huius
modi illusiones diabolicas, q̄bus homines curi-
osi implicantur, puto Iohannem nos pr̄monu-
isse ne credamus facile omni spiritui: sed pro-
bemus eos ante an ex deo sint. Angelus em̄ sa-
tanæ (vt Apostolus ait) transfigurat se in an-
gelum lucis. De malis istis spiritibus desertori-
bus angelis, quibus non vno modo sacrificia-
tur, quō sint vitandi etiā si vera dicant, & quo
modo societas eorū formidanda sit, docet Au-
gustinus lib. 2. de doctrina Christiana ca. 23. di-
cens: Non enim quia imago Samuelis mortui
Sauli regi vera pronunciauit, propterea talia
sacrilegia, q̄bus imago illa præsentata est, mi-

2.Mach.15

Lucæ. 18.

1.Iohan.4

2.Cor.11

August.

1.Reg.28.

Actu.16.

S

nus execranda sunt; aut quia in Actibus apostolorum ventriloqua fœmina verum testimoniū perhibuit apostolis domini, ideo Paulus pepercit illi spiritui, ac nō potius fœminam illicius dæmonij correptione atq; exclusione mudiavit.

Ecces. xi. **¶** Qui purgatorium nobis tollunt, primo loco nobis opponere solent illud quod dicit Ecclesiastes: Si ceciderit lignū ad austrum, aut ad aquilonem, in quocūq; loco ceciderit, ibi erit.

Quum itaq; mors sit casus hominis, nullum locū dicunt esse medium inter cœlum, in quo beatificum deo regnant, & infernum, in quo damnati scelerē suorē supplicia expendunt. Quod si verum est, sublatum videtur esse purgatorū, quum sit necesse (ut dicunt) animam corpore solutam, mox vel in cœlum recipi, vel in tartara detrudi. Nos scripturam non negamus, q; rāmen, ut sæpe dixi cum Hieronymo aduersus Luciferianos, non consistit in legēdo, sed in intelligendo. Quam ob rem si hic locus ex Ecclesiaste adductus, rite fuerit intellectus, nihil prorsus faciet cōtra nos. Nā quū dicit: Lignū in quocunq; loco corruerit, ibi erit, nihil aliud significat, q; quod homo conditione mortalitatis per mortē corruens, decedat hinc vel in statu salutis, vel in statu damnationis, quia inter eos nullus alius est medius. Et quam diu homo hoc corruptibili corpore grauatus, hic vivit, oportet ipsum esse vel in gratia, hoc est, in statu salutis, aut extra gratiā, in statu damnationis. Qualis ergo quisq; in morte inuentus fuerit, siue bonus & misericors, siue rigidus &

immisericors, talis iudicabitur. Sed eorum qui
saluantur & saluabuntur, nō est vnum genus,
sed magna est in morte ipsoꝝ diuersitas. Qui-
dam em̄ in hac fragili vita ita gratia dei iub-
limati corroboratiꝝ sunt, vt absq; omni etiā
leuissima culpa & reatu pœnæ hanc lucem re-
linquentes statim perueniant, non vt poetæ fa-
bulantur, ad campos eliseos, sed ad angelorū
choros. Quod accidisse constat virginī matri
Mariæ dei genitrici, q̄ statim vt mortua est,
acepit regnū hæreditatis æternæ. Sunt & alij
iusti complures in gratia dei cōstituti, qui pro-
pter quotidiana ac venialia peccata, sine qui-
bus hæc vita transigi non potest, adhuc dicunt
cum apostolis, dimitte nobis debita nostra, de
quibus dicit Sapientia: Septies in die cadit iustus,
& resurgit. Hoc dicit de ih̄s qui non mortali-
ter cadunt. Quod autem addit imp̄j corruent
in malum, de ih̄s qui in mortalia crimina prola-
buntur, intelligendum est. Et propter quotidiana
ac minuta peccata, in quibus offendimus o-
mnes, Iohannes dicit: Si dixerimus quia pecca-
tum non habemus, ipsi nos seducimus, & ve-
ritas in nobis non est. Ergo quia & iusti ab his
minutis peccatis immunes esse in hac vita nō
possunt, morientes in gratia & statu salutis, cū
reatu vel culpæ venialis, vel pœnæ mortalis
criminis, quam viuentes necdum exoluerunt,
mittuntur ad locū aliquē expiatiōis, quē purga-
toriū dicimus, ubi dāt pœnas pctōꝝ suorū, vt
sic purgati sublato reatu, rādē digni habeant
p̄sentari cōspectui dei, & ingredi cœlestē illā
glorij, i quā nihil intrabit coingnatū. At imp̄j Apoca. 22,

Matth. 10.
Lucæ. 11.
Proue. 24

Iacob. 4.
1. Ioh. 1.

S 2

Vergilius
Matt. 22.

Ecces. III
Hierony.

contra gratia vacui, in statu damnationis hinc
decedentes, mox ligatis manibus & pedibus
proiectiuntur ad pallentes umbras, iuxta poetam,
erebi, noctemque profundam, hoc est, in tene-
bras exteriores, ubi erit fletus & stridor denti-
um. Quod quum ita sit, satis constat, inter sta-
tum salutis & damnationis, non dari statum
medium post hanc vitam. Dicit enim Sapiens:
In quoque loco ceciderit lignum ibi erit, id
est, homo per mortem cadens, si ceciderit ad au-
strum, id est, ad partem electorum, ibi erit & ma-
nebit; si autem ceciderit ad aquilonem, id est,
ad partem reproborum & damnatorum, ibi ma-
nebit & perpetuo damnabitur, quia tertia via
non datur. In hac vita enim tempus est meren-
di & semenandi, in alia vita colligerendi. Vnde
Sapiens praemittit dicens: Si repletæ fuerint nu-
bes, imbre super terram effundent. Quod ex-
ponens Hieronymus dicit: Serua mædata quæ
tibi superius sunt præcepta, ut nubes super te
effundant imbre suum. Vbicunque enim tibi
locum præparaueris, futuramq; sedem, siue
ad austrum siue ad boream, ibi qui nullus mortu-
us fueris, permanebis. Lignum igitur quod in
hac vita corruerit, & conditione mortalitatis
fuerit incisum, aut peccauit ante dum staret, et
in boreæ parte postea ponitur, aut si dignos au-
stro fructus attulit, in plaga iacebit australi.
Nec est aliquod lignum, quod aut ad aquilonem
non sit, aut ad austrum. Haec Hieronymus. Di-
cimus ergo, q; animæ quæ ad purgatorijs pœ-
nas descendunt, ad australem plagam perueni-
unt, in qua etiam permanebunt. Verè quia ad

hinc secum trahunt labem aliquam terrenā &
fucum expiabilem ex contagione p̄ctōrum, ca-
dunt ad austrum, i.e. ad locum beatorū secundum
quod illis competit, hoc est, secundum disposi-
tionem & capacitatem eorū. Sunt enim in via
qua sic itur ad astra, nec statim rapiuntur ad
partem oīno beatorū cum Christo regnātū,
propter quādam obstacula, quibus expiatiōis
igne sublatis, patebit illis ianua regni cœle-
stis. Proinde purgatorium, in quo hæc obstacu-
la tolluntur, recte etiam australis plaga dici-
tur: non secus atq; via quādam ducens ad re-
gnūm coelorum, quod est plaga australis ut finis
ac terminus. Cur enim via ad austrum non pos-
set dici australis ut a proprio termino, quā in
ea nō sint nisi quibus paratum est regnum cœ-
lorum a cōstitutione mundi, quod per austrum
significatur? Hinc Augustinus in Enchirid. c. August.
108. dicit: Tempus quod inter hoīs mortem &
ultimam resurrectionem interpositum est, ani-
mas abditis receptaculis continet, sicut una-
quāque digna est, vel requie vel ærumna, pro-
eo q; sortita est in carne quum viueret. Neque
negandum est defunctorum animas pietate su-
orum viuentium releuari, quā pro illis sacrifi-
cū mediatoris offertur, vel eleemosynæ in ec-
clesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui quum vi-
uerent, vt hæc sibi postea prodeſſe possent, me-
ruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec
tam bonus, vt non requirat ista post mortem,
nec tam malus, vt ei non prosint ista post mor-
tem. Est vero talis in bono, vt ista non regrat:
& est rursus talis in malo, vt nec his valeat
quum hæc vita transierit, adiuuari.

S 3

August:

Eccl. 27.

ISed quia in præcedentibus purgatoriū in Paulo & Machabœorū libris fundauimus, hæretici securum ponunt ad radicem, contendentes ex epistola Pauli ad Corinth. non posse probari purgatorium, hac ratione: Per ignem ē illū, de quo loquitur Apostolus, transibunt ambo, tam is qui ædificat super hoc fundamen-
tum aurum, argentum, lapides preciosos, q̄ ille qui ædificat super hoc fundamento, ligna, fœnum, stipulam. Vniuersusque enim, inquit Apostolus, opus quale sit, ignis probabit. Con-
firmatur hoc per Augustinum in Enchirid. ca.
67. dicentē: Ignis de quo locutus est eo loco apo-
stolus Paulus, talis debet intelligi, ut ambo per
eum transeant. i. qui ædificat supra hoc funda-
mentum, aurum, argentum, lapides preciosos: &
qui edificat ligna, fœnum, stipulam. Non ergo
vnius eorum, sed vtriusq; opus ignis probabit.
Hactenus Augustinus. His verbis sublatū iri-
putant purgatorium. Nam si opera sancta, q̄
auro cōparantur, post hanc vitam etiam ignis
probabit, qd minuta (aiunt) peccata & quoti-
diana, purgatorio igni reseruamus? Verum non
difficile fuerit erroneos homines super assertio-
ne veri conuincere. Et quia Augustini autori-
tate sese tuetur, apertissime ex ijs Apostoli ver-
bis purgatorium afferentis, videant etiam ar-
que etiam quid sentiat Augustinus. Quum cū
dixisset, non vnius eorum, sed vtriusque opus
ignis probabit, addidit: Est quidem ignis ten-
tatio tribulationis, de quo aperte alio loco scri-
ptum est: Vasa figuli probat fornax, & homi-
nes iustos tentatio tribulationis. Iste ignis in hac

interim vita facit quod Apostolus dixit. Quod cum multis verbis & exemplis declarasset, ad dit dicens: Tale aliquid etiam post hanc vitā fieri incredibile non est, & utrum ita sit quæri potest. Et aut inueniri aut latere nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quanto magis minus sine bona pereūtia dilexerunt, tanto tardius citius que saluari, non tamen tales de quibus dictum est, quod regnum dei non possidebunt, nisi conuenienter pœnitentibus eadem crima remittatur. Idem sentit Gregorius dicens: Si cuius opus arserit, ipse detrimentū patietur, ipse autem saluus erit, sic tamē quasi per ignem. Quamvis hoc de igne tribulationis nobis in hac vita adhibito, possit intelligi, tamē si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat pèsandum solicite est, quia illum per ignem dixit posse saluari, nō q̄ super fundamētum hoc ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, sed ligna, fœnum, stipulā, id est, peccata minuta, leuissima, quæ ignis facile consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltē de minimis nihil purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat promereatur. Quomodo autem ignis & iustum & purgandum adhuc post mortem probabit hominē, docet Læstadius libro septimo diuinarum institutionū capite vigesimo primo, dicens: Sed & iustos quum iudicauerit D E V S, etiam igni eos examinabit. Tum quorum peccata vel pondere vel numero preualuerint, perstringentur igni atq; amburentur. Quos autē plena iustitia

Gregorius.

Læstadius.

& maturitas virtutis incoherit, ignem illū non sentient. Habent enim aliquid in se dei, quod vim flammæ repellat ac reñeat. Tāta vis est innocentiae, vt ab ea ignis ille refugiat innoxius, qui accipit a deo hanc potestatem, vt impios vrat, iustis obtēperet. Huius sententiae etiā est Alcuinus lib. 3. de Tri. ca. 21. scribēs ad magnū illum Carol. Impera. Sancti, inquit, q̄ si ne omni peccatorū macula in corporibus suis resurgent, tanta facilitate illum peruolabunt ignem, quanta integritate fidei & dilectionis Christi, in hac vita custodierunt precepta, erit que illis ille ignis diei iudicij, sicut tribus pueris caminus Babylonicæ fornacis fuerat, q̄ abs que omni flamarum læsione in domini laudes omnium pulchritudinem creaturarum conuocabant. Lactantij autem sententia est iustos simul atque impios eodem igne examinandos, ita tamen quod iusti ignem illum non sentient. Dicit enim tantam esse dei potestatem, vt etiā incorporalia comprehendat, & quē admodum voluerit afficiat. Nā & dæmones reformidat, quia torquentur ab eo & puniuntur. Quid ergo mirum, si quum sint immortales animæ, tamē patibiles sint deo? Deinde docet ignem, quo impij in eternum cruciabitur, esse sempiternū eiusq; naturam diuersam esse ab hoc nō, quo ad vitæ necessaria utimur, qui nisi alicuius materiae somite alatur, extinguitur. At ille diuinus inquit, per se ipsum semper viuit, ac viget si ne vallis alimetis, nec admixtum habet fumum sed est purus ac liquidus & in aquæ modū fluidus. Non enim vi aliqua sursum versus virge

tur, sicut noster, quē labes terreni corporis quo
tenetur & fumus intermixtus exilire cogit, &
ad cœlestem naturam cum trepidatione mobi-
li subuolare. Idem igitur diuinus ignis vna ea
demque vi atque potentia & cremabit impios,
& recreabit, & quātum e corporibus absument
tantum reponet, ac sibi ipse æternum pabulū
subministrabit, quod poetæ in vulturem & Ti-
tium transtulerunt, ita sine ullo reuulsione
corporum detimento aduret tantum, ac sen-
sum doloris efficiet. Per hunc ignem dicit etiā
iustos examinando, ita ramen quod ab eo non
lædentur, quia illum minime sentient.

Verum quia iudicia dei sunt occulta &
viae eius inuestigabiles, in hisce rebus nolo fa-
cile precipitare sententiam. Dicam tantū quod **Apoca. 21.**
manifestum est in hac re. Incipiam autem ab
eo quod ante dixi, hoc est, ignem in scripturis
atq[ue] adeo in illis ipsis Apost. verbis de quibus
nūc disputam⁹, nō semper idē significare, &
qua metaphorice & proprie(vt dixi) non incō-
grue accipi potest quod dicit **APOSTOLVS**
sicut & in multis alijs locis. Sic in Deuterono-
mio Moyses dixit ad populum: Dominus de **Deut. 4.**
uis tuus, ignis consumens est, deus æmulator.
Quod etiam dicit Apostolus ad Hebraeos: Ete **Heb. 12.**
nim deus noster ignis consumens est. Et Mala **Mala. 3.**
chias de domino dicit: Ipse quasi ignis conflas
& purgabit filios Leui, purgationem peccato-
rum faciens, vt dicit Apostolus. Constat autē **Heb. 1.**
deum non esse proprię ig nem, sed solum secun-
dum quādam metaphoram, ob rigorē diuini

S 4

Eccl. 12.

August.

Judicij quo punit peccata. Internum ergo dei iudicium, idemque iustissimum, ignis metaphorice appellatur. Hoc iudicium principalis ac precius ignis est per quem auro, argento & lapides preciosi, id est, opera quaeque bona transibunt & probabuntur. Cuncta enim quae sunt adducunt deus in iudicium pro orientato, siue bonum sit siue malum. Ignis autem purgatorius est ignis corporalis proprius dictus. Quid autem Augustinus de hoc igne senserit, testatur lib. de vera & falsa poenitentia, que a plerisque ascribitur, ubi dicit: Prius purgatus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis et si aeternus non sit, miro modo est grauis, excellit enim omnem poenam, quam vnguam passus est homo in hac vita. Nunquam in carne tanta inventa est poena, licet mirabilia passi sint martyres tormenta. Hic Augustinus ignem purgatorium dicit non esse aeternum. Sed quia hic liber a multis negatur esse Augustini non est animus hanc rem diligentius experire. Hoc tamen certum est, hunc ignem corporeum esse afflictuum, & prioris ignis merum instrumentum, nempe qui alioqui nequaquam agere posset in spiritum. Per hunc ignem dum taxat opera mala transire debent, ut purgantur animae, minutis obnoxiae peccatis. Atque duo illi ignes, tanquam ordine quodam se consequentes, pene in unum rediguntur malorum operum purgamentum. Optima ergo quaeque opera prior ille ignis diuini iudicij, & probabit & approbabit. Quocirca de illo non incon-

uenienter illud Apostoli accipitur: Vniuscuius que opus quale sit ignis probabit. De operibus itaque optime factis, quae ab igne diuini iudicij ad alium ignem purgatorij non remittuntur purganda, accipi potest quod subiungit A P O S T O L V S dicens: Si cuius opus manserit, videlicet apud diuinum iudicium, ut pote ad ignem purgatorij non conseruerter remittendum, mercedem accipiet, æternæ gloriæ absque villa mera. Alia vero opera probat quidem, verum non approbat ignis ille diuini iudicij, quam ob causam & ea adjudicat igni materiali ac corporeo, de quo recte intelligitur quod Apostolus deinceps subnectit dicens: Si cuius vero opus arserit, detrimentum patietur quod sane de dilatione mercedis & ignis afflictione molestiaq; intelligitur. Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Bona ergo opera auro comparata probantur approbanturq; per ignem diuini iudicij. Minuta vero peccata, per lignum, fœnum, stipulam designata igne materiali aut corporeo purgabuntur & expiabuntur. Et tamē hi duo ignes dici possunt unus & idem ignis, quia alter alterius est instrumentum. Vbi autem vnum propter alterū est, vnum tantum est, sicut dicit Philosophus.

Sicut autem P A V L I verba inuertere atque significare quod ipsi volunt, conantur: ita & Machabæorum libris pondus & autoritatem detrahunt, dicentes ipsos nō esse de cano

Hierony.

August.

ne, & propterea ad faciendam fidem purgatorij nihil habere momenti. Sed qui hæc dicunt non a me, sed a beato Hieronymo accipiant responsum, qui in prologo super libros Machabœorum dicit: Machabœorum libri licet non habentur in canone Hebrœorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum voluminum adnotantur historias. Huic sub scribit August, lib. 10. de ciuitate dei, ea. 36. Consulto autem, inquit, euangelio, Christum cognoscimus esse veritatem. Ab hoc enim tempore apud Iudæos restituto templo non reges, sed principes fuerunt usque ad Aristobulum, quorum supputatio temporum, non in scripturis sacris, quæ canonice appellantur, sed in alijs inuenitur, in quibus sunt & Machabœorum libri, quos non Iudæi, sed ecclesia pro canonicijs habet propter quorundam martyrum passiones vehementes atque mirabiles, quam antequam Christus venisset in carnem, usque ad mortem pro dei lege certauerunt, & mala grauissima atque horribilia pertulerunt. Idem ad fratres in eremo sermone 44. scribens, ait: Defunctis cum omni diligentia misereri & subuenire studeamus, attendentes & quod Iudas Machabeus fecerit. Dixit enim, quod sancta pro defunctis esset cogitatio exorare, ut a peccatis soluantur. Ora ergo pro defunctis, ut dum fuerint in æterna vita, pro te orare non negligant. Expectant enim nos, ut iuuentur per nos. Tempus enim operandi, iam profugit ab eis. Ex his verbis perspicuum fit, eos Iudaizare, & ab ecclesiæ unione recedere, qui Machabœorum librorum contemnunt autoritatem, qui quum si

Iij nolint esse ecclesiæ, spurij sunt synagogæ.
 Miror autem qua fronte audent nobis oppone
 re id quod Apostolus dicit, omnes nos manife-
 stari oportet ante tribunal Christi, vt referat
 unusquisq; propria corporis prout gessit, siue
 bonum siue malum.

2.Cor.5,

CEDEM quoque prudentia obijciunt illud **Apo.10**
 quod in Apocalypsi legimus: Iurauit angelus
 per viuentem in secula seculorum, quia tem-
 pus non erit amplius. Si hæc verba, inqui-
 unt, vera sunt, purgatorium esse non potest, qd
 omne meritum in hac vita comparatur, post hæc
 autem vitam non erit tempus merendi. Quasi
 vero tam infipiætæ essemus, vt animas in pur-
 gatorio diceremus, adhuc aliquid promereri,
 quod nemo vñquam sanus somniauit. In hac
 enim vita, ait Augustinus, omne meritum com-
 paratur, quo possit post hanc vitam releuari
 quispiam vel grauari. Nemo autem se speret
 quod hic neglexit, quum obierit apud deū pro-
 mereri. Deinde preuenit ridiculam hereticorum
 objectionem, dicens: Non igitur quæ pro defun-
 ctis commendandis frequetat ecclesia, illi apo-
 stolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum
 est: Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt
 referat unusquisq; secundum ea, quæ per cor-
 pus gessit, siue bonum siue malum. Quia etiæ
 hoc meritum sibi quisq; quum in corpore vi-
 ueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse.
 Non enim omnibus prosunt. Et quare non omni-
 bus prosunt, nisi propter differentiæ vitæ, quæ
 quisq; gessit in corpore. Quum ergo sacrificia
 siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum

Augu. En
Chi. c. 109.

pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis, gratiarē actiones sunt, pro nō valde malis, propitiatiōnes sunt, pro valde malis etiam si nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunq; tñ viuorē cōsolatiōnes sunt. Qui bus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissiō, aut certe vt tolerabiliō fiat i p̄sa damnatio. Hæc August. Illud præterea cōsiderandum est, quod satisfactio tūc propriē dicitur & locum habet, quando adest opus mēritōrum. Quam ob rem pœna quam patiuntur animæ in purgatoriō, propriē non potest dici satisfactio, nisi extenso vocabulo ad solutionem pœnæ debitæ, quam in purgatoriō exoluunt. Intelligendum est ergo animas in purgatoriō ea rationē satisfacere, quia debitas pœrias luunt. Si defunctis non prosunt suffragia et

Amb.li.2. epist.ep.8 orationes viuentium, stultus fuit beatus Ambrosius, qui Faustum epis copum propter obitum germanæ acerbo dolore mōrentem, etiam hoc modo consolatus est: Itaque, inquit, nō tam deplorandam quam prosequendam orationibus reor. Nec mōstificandam lachrymis eius, sed magis oblationibus animam eius domino commendandam arbitror. At forte dolorem eius hisce verbis mitigare voluit. Videamus ergo quid ipse Ambrosius fecerit, an etiam orauerit pro defunctis. In oratione funebri, quam scripsit de obitu Valentiniani imperatoris sic habet. Nulla nox non donatos aliqua precium mearum contexione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. De

Gratiano & Valentiniano loquitur, pro quibus & orauit & altaris sacrificiū obtulit Am
brosius, vt verba eius apertissime indicant. In
oratione quam habuit de exitu Theodosij im-
peratoris quadragesima die obitus sui, Hono-
rio principe filio eius assistente, manifestius ad
huc loquitur. Verba eius hæc sunt. Eius prin-
cipis & proxime conclamauimus obitum, &
nunc quadragesimum celebramus assistente sa-
cris altaribus Honorio principe. Quia sicut
sanctus Ioseph patri suo Jacob quadraginta
diebus humanationis officia detulit, ita & hic
Theodosio patri iusta persoluit. Et quia alij ter-
tium diem & trigesimum, alij septimum &
quadragesimum obseruare consuerunt, quid De trigesi
doceat lectio, consideremus. Defuncto, inquit, mo.
Jacob præcepit Ioseph pueris se pultoribus, vt Gen. 50
sepelirent eum. Et sepelierunt se pultores Isra-
el, & repleti sunt ei quadraginta dies, sic enim
dinumerantur dies sepulturæ. Et luxit eum
Aegyptius septuaginta diebus. Hæc ergo se-
quenda solennitas, quam præscribit lectio. Deut. 34
Sed etiam in Deuteronomio scriptum est, quia
planixerunt filii Israel Moysen diebus trigin-
ta, & consummati sunt dies luctus. Vtraque
ergo obseruatio habet autoritatem, qua neces-
sarium pietatis impletur officium. Deinde ora-
tionem pro Theodosio faciens, addit: Da
requiem perfectam seruo tuo Theodosio, reg-
em quam præparasti seruis tuis. Illo conuerta
anima eius unde descendit, vbi mortis aculeū

sentire non possit, vbi cognoscat mortem hāc non hominis finem esse, sed culpæ. Dilexi, & ideo prosequor eum usq; ad regionem vitiorū, nec deseram donec fletu, precib; inducam vi rum, quō sua merita vocant in montem domini sanctum, vbi perennis vita, vbi corrupte lā nulla contagio. Quid quæso istis verbis posset dici manifestius? Non rātum orationes sive oblationes pro defunctis approbat, sed etiā tragedesimi cuius obseruatio adhuc in usu est, & quodragesimi mysterium ex scripturis explicat. Nā purgatoriū fidem ex scripturis, hoc est, ex Paulo probat 1. Corint. 3 exponens Apostolū.

Verum si recte diuino, subolet mihi quid respondebunt mihi hic Lutherani. Dicent Ambrosium cum toto patrum choro hominem fuisse, & ideo humanum passum ac subinde lapsum. Hoc enim modo excusare ntitur impurus Lutherus beatum Hieronymum in expositione prioris epistolæ beati Pauli ad Corinthios, vbi diuersum sentia Hieronymo, cuius errorum in seruanda virginitate pium esse dicit. Ego sicut non nego Ambrosium hominem fuisse, ita mihi persuadere non possum Lutherū angelum esse, nisi forte ex angelorum numero sit illorū, qui cum Lucifero e cœlo ceciderunt. Angelus lucis esse non potest, qui in tantis ignorantia tenebris versatur. Atq; vtinam homo esset, nūquam profecto hæreticorum veterum portenta olim sepulta amplecteretur. Ego magis pecudem esse reor, qui pecudum more docet homines lasciare & vivere, qui non ratione regitur, sed hæreticorum monstra sequitur.

1. Cor. 7.

Beatus Augustinus libro de cura pro mortuis
agēda, de sepeliēdis corporibus, apud memori
am sanctorum disputans, ait propterea sepul
chra motumenta appellari, quod moheant mē
tem viuorum. Dūm enim viuehtes recolūt, v
bi sint posita eorum quos diligunt mortuorum
corpora, hoc adiumenti mortui ex hoc accipiūt
quod eisdē sc̄tis illis tanq̄ patronis susceptos
apud dominum adiuuāndos orando cōmendēt
quod quidem facere possent, etiam si talibus lo
cis eos humare non possent. Et hoc non dubiū
qui profit ihs, qui cum in corpore viuerent, ta
lia sibi post hāc vitam prodeſſe meruerūt. Ve
rum si non datur humari corpora in talibus lo
cis, non sunt p̄termittēdæ supplicationes pro
spiritibus mortuorum, quas faciendas pro o
mnibus in Christiana societate defunctis etiā
tacitis nominibus quorumcunq; sub generali
commemoratione suscepit ecclesia, ut quibus
ad ista defunt parentes aut filij aut qcunq; co
gnati aut amici, ab vna eis exhibeat pia ma
tre communi. Quum ergo fidelis mater fidelis
filij sui defuncti corpus desiderauit in basilicā
martyris ponī, si credidit eius animam meritis
martyris adiuuari, hoc quod ita credidit, sup
plicatio quādam fuit & profuit. Tamen etiā
si non possit vbi religiosus amicus elegit hu
mare quem diligit, nullo modo debet a suppli
cationibus necessarijs in eius commendatione
cessare. Vbicunq; enim iaceat vel non iaceat
defuncti caro, spiritui requies acquirenda est.
Hic Augustinus nostros hæreticos perstringit,
qui nec orant pro defunctis, nec mortuor̄ cor-

T

pora sepeliunt in templis sanctorum martyrum,
sed potius sub patibulis & crucibus latronum
ac furum, sibijs suis agitati ecclesiasticas
poenas haereticis debitas, infligentes. Commu-
tauerunt enim veritatem in medacium, ideo-
que tradidit eos deus in reprobium sensum, ut
contumelij afficiant corpora sua, mercedem
erroris sui in corporibus propriis etiam post mor-
tem recipientes. Non talis fuit Theodosius iu-
nior, Imperator fidelissimus, qui ossa Iohannis
Chrysostomi episcopi Constantinopolim in
regiam ciuitatem deduxit atque in templo apo-
stolorum honorifice sepelivit. Sed & fidelissimus
populus audiens episcopii sui adduci reliquias,
per pelagus quasi per terram currens, vndas
Bosphori lampadibus & cereis obuelavit.
Hunc ergo thesaurum in illa ciuitate recondi-
dit Imperator. Verum memor Christianissimi
Imperator quomodo sanctus antistes iussu pa-
teris sui Arcadij in exilium exactus fuisset, cui
sui Theodosij & vocabulum sortitus est, & pie-
tatem seruauit inuiolabilem. Is in eius loculum
defigens oculos atque frontem, pro Arcadio &
Eudoxia genitoribus supplicauit, ut ignoran-
ter delinquentibus veniam deus condonaret. Pri-
die enim mortui sunt eius parentes hunc orpha-
num relinquentes. Haec Theodoreetus, libro. X.
hist. eccl. tripart. ca. XXVI. Non orasset Impe-
rator pro parentibus suis defunctis, qui Chry-
sostomum quorundam episcoporum contentione-
bus seducti, in exilium miserant, nisi aliquem
purgationis locum defunctis relictum credidisset.

Et quia indulgentiae valent ad remissio-

nem poenæ, locus hic exigit, ut de ipsis non nisi dicamus. Principio itaque sciendum est, thesaurum indulgentiarum pendere ac constare ex superabundantia meritorum passionum Christi & sanctorū. Quæ ut satissactoria sunt non solum valent ad absolutionem ecclesiastici vinculi, quo poenitēs adhuc obnoxius poenæ est a sacerdote sibi pro peccatis iniunctæ, verè etiam ad solutionem, condonationemque poenæ temporariæ, quæ secundum iustitiam diuinam actuali peccato debetur. Hæc omnia facile manifesta fiunt consideranti superabundans meritum Christi & sanctorū, & efficaciam passionis Christi, cuius vel una sanguinis gutta satis fuisse ad redempcionē generis humani, quoniam ille sanguinem suum copiosissime fuderit, ad omnium hominum peccata tollenda. Vñ p̄cursor eius Iohānes baptista dixit: Ecce agnus dei, ecce q̄ tollit peccata mundi. Hoc ipsum etiā testatur dilectus ille & p̄ cæteris magis dilectus Iesu discipulus Iohannes euāgelista dicens: Ad vocatum habemus apud patrem Iesum Chrm iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris nō pro nostris aut tantū, sed etiā totius mundi. Nam satis constat non omnes saluari, sed admodum paucos. Numerus enim reproborum, & hoerorum qui erunt a sinistris, quum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, multo maior erit numero electorū & ouīū q̄ erūt a dextris, iuxta illud euangelicū: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Quia lata porta, & spatioſa via est q̄ ducit ad perditionē & multi sunt q̄ intrat per eā. Et angusta porta & arcta via est, quæ dicit

Joh. 3.

1. Joh. 2.

Matt. 2.

Matt. 22.

Matt. 7.

T 2

ad vitam , & pauci sunt qui inueniunt eam.
 Quum ergo passio C H R I S T I pro omnibus
 hominibus facta , tam paucis pro fit ad salutē
 sequitur infinitum adhuc thesau^{re}s satisfactio-
 nis Ch̄ri in sacramentis superesse. Et si omnes
 homines huius mundi passionis Christi sese fa-
 cerēt participes & saluarētur, nullusq; periret
 adhuc in infinitū meritū passiōis Christi super
 abundaret. Sicut em̄ Christus passione sua (cu-
 ius virtus infinita est, & nequit exhaūriri) su-
 perabundanter satisfecit pro totius mundi de-
 lictis, ita etiā si plures essent mundi, & alij pec-
 catores in eis , sufficeret Ch̄ri satisfactio pro
 omnibus peccatoribus & peccatis eorum. Nec
 huic sententiæ obstat , quod Apostolus scribit
 ad Philippenses dicens: C H R I S T V S cum
 in forma dei esset, non rapinam arbitratus est,
 eē se æqualem deo: sed semetipsum exinanuit
 formam serui accipiens , & in similitudinem
 hominum factus, & habitu inuentus ut homo
 Humiliauit semetipsum, factus obediens vīc̄
 ad mortem, mortem autem crucis . Propter
 quod & deus exaltavit illum, & donauit illi no-
 men quod est super omne nomen, vt in nomine
 I E S V omne genu flectatur, cœlestium, ter-
 restrium & infernorum, & omnis lingua con-
 fiteatur , quia dominus I E S V S C H R I S-
 T V S in gloria est dei patris, quia & si ex his
 Apostoli verbis habeatur, meritū Christi quo
 ad seipsum esse remuneratum cumulatissime a
 deo, per gloriam corporis & exaltationem sui
 nominis, idem tamen Christi meritum quo ad
 nos non totum remuneratum est, sed indies re-

Phil. 2.

muneratur in electis, qui non nisi per meritū
passionis Christi gratiam consequuntur & fe-
licitatem æternam.

Diximus autem indulgentias non solum
ex superabundanti merito & passione Christi
pedere, sed etiam ex merito sanctorum & cru-
ciatibus quos pertulerunt. Quod autem sancti
superabundanter satisfecerint, et grauiora sup-
plicia passi sint, quam peccata eorum exigebat,
ipse Iob patiētæ exemplum apertissime docet
quum dicit: Utinam appenderentur pœnæ mea,
quibus irā merui, & calamitas quam patior
in statera, quasi arena maris hæc grauior appa-
reret. Quibus quidem verbis plane perspicuum
facit h. Iob se longe atrociora passum, quā pec-
catis suis demeruerat, nec se tantis flagellis di-
gnum fuisse. Et quia non semper pro peccati
mole & secundum delicti mensuram in sanctis
fuit plagarum modus, sed abundantanter passio-
nes excesserunt peccata eorum, abundantiam
& magnitudinem passionum sequitur abun-
dans siue superabundans satisfactio peccatorū.
Nec dubium est, multos sanctos martyres, &
inter eos quosdam etiam (quātum humana fra-
gilitas permittit) innocentissimos, immania
pertulisse tormenta pro Christo, ut testatur Eu-
sebius de multis in historia ecclesiastica, q[uod] sub
diuersorum tyrannorum persecutionibus per-
ignes, per bestiarū laniatū, imo per mille mor-
tes ad CHRISTVM peruenierūt. Crudelis sa-
ne parricida Nero, auriga simul ac princeps,
incendiarius & histrio, qui ut autor est CORNE-
LIUS TACITUS ROMANÆ HISTORIÆ LIBRO X V.

Iob. s.

Eusebius,

Corn. Ta-
citus

T 3

Christianos exquisitissimis poenis affecit. Et percutibus, inquit, addita sunt Iudibria, ut se rurum tergis coniecti laniatu canum interirent aut crucibus affixi, aut flammandi, aut vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrentur. Hanc inhumanam sauitiam, quam supra fidem exercuit in Christianos, Suetonius adeo illi vitio non vertit, ut etiam laudarit. Sed

Suetonis.

Lactatius.

Eusebius.

Cyprian.

satis est hec attigisse. Si quis persecutores Christianorum immanes illas ac sanguinarias bestias cognoscere velit, legat Lactantium Firmianum diuinarum institutionum libro quarto. Eusebium quoque Cæsariensem in historia Ecclesiastica, & beatum Cyprianum martyrem contra Demetrianum. Admoues, inquit Cyprianus, laniadis corporibus longa tormenta, multuplicas lacerandis viscerib. numerosa supplicia, nec feritas a que immanitas tua visitatis potest contenta esse tormentis, ex cogitat nouas poenas ingeniosa crudelitas. Quæ haec est insanabilis carnificinæ rabies, quæ inexplorabilis libido sauitiæ? Sancti ergo dei cultores, innoxij iusti, deo chari, domo priuati sunt, patrimonio spoliati, eatenis presi, carcere inclusi, bestijs, ignib. atq; innumeris tormentorum generib. puniti, longe maiores dederunt poenas quam peccata eorum demeruerant. Et licet remunerari sint in cœlis, etiam longe supra quam meruerunt in terris, ipsa tamen eadem opera quibus promeruerunt premium cœleste, ut sunt satisfactoria ipsis non supra quam meruerant remunerata sunt, quia omnino remunerari nequivent.

funt. Liquet ergo ex superabundāti merito paſſioneque C H R I S T I & sanctorum, quatenus ea quæ paſſi sunt ſatisfactoria & poenalia fuerunt, conſtare in ecclesia theſauri indulgētiaꝝ.

CNUNC rationem ſatisfactionis expenda-
mus oportet. Qui pro alio ſatisfacere vult, ne-
ceſſe eſt, ut dirigat intentionem ſuam ad alium
pro quo ſatisfacit, ut illi hoc modo ſatisfactione
ipsius accommodetur. Hoc autem modo con-
ſtat C H R I S T V M pro nobis ſatisfecis-
ſe, quod ex eo patet, quod iam morti vicinus di-
xit diſcipulis suis: Hoc eſt corpus meum, quod
pro vobis tradetur. Et hic eſt ſanguis meus no-
ui testamēti, qui pro vobis effundetur in remiſ-
ſionem peccatorum. Sed & multis alijs ſacrae
ſcripturā locis hoc ipsum inuenimus, vbi legi-
mus ſeipſum vel obtulisse hoſtiam pro pecca-
tis nostris, vel paſſum pro nobis. At dicet quis
piam, sanctos non ea intentione paſſos, ut vel
pro nobis paterentur vel ſatisfacerent: sed tan-
tum pro ſeipſis tantas ærumnas & diuersa poe-
narum genera pertuliffe. Videamus ergo qd
dicat Apoſtolus. Ego, inquit, Paulus factus ſu-
minister euangeliū, qui nunc gaudeo in paſſi-
onibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ de-
ſunt paſſionum C H R I S T I, in carne mea pro
corpo re eius quod eſt ecclesia. Quæ ſane Apo-
ſtoli verba ſignificare videtur ipsas paſſiones
sanctorū ſpeciali quadam prouidētia dei, quas
pertulerunt in carne ſua, cedere in emolumen-
tum totius eccleſie, ipsasque adiungendas eſſe
preſuris C H R I S T I, pro corpo re eius quod

Matt. 26.
Marc. 14.
Luc. 23.

Ephe. 5.
Apoca. 1.

Coloff. 1.

T 4

est ecclesia, id est, ipsas pertinere ad communē ecclesiæ totius utilitatē. Et sicut Apostolus dicit, se iuxta diuinam ordinationem adimplere ea quæ desunt passionum Christi in carne sua pro corpore eius, quod est ecclesia: ita etiam intelligere debemus calamitates ac pressuras & satisfactiones non evanescere, aut perire, sed etiam in nostram, hoc est, communem cedere ecclesiæ utilitatem. Ipsi enim cum Apostolo adimplerunt suis cruciatibus ea q̄ deerant passionum Christi pro corpore eius, quod est ecclesia: sicq; ipsoꝝ satisfactiones & passiones ad iunctæ sunt pressuris Christi. Nec tamen intelligendum est, Christi passionem aut satisfactionem fuisse imperfectam aut insufficientem, q̄ in cruce acero accepto dixit, consummatū est: sed intelligendum est in corpore Christi mystico plures esse satisfactiones ad communem ecclesiæ utilitatem, nempe Christi & sanctorū.

THuius thesauri dispensatio ad prelatos ecclesiæ pertinet, & præcipue ad summum pontificem, q̄ totius ecclesiæ caput est, cui & Christus promisit claves regni cœlorum. Vnde dicit Apostolus: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Itē que: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. Communis enim ecclesiæ thesauri dispensatio, ad eum principaliter pertinet, cui totius ecclesiæ cura cōmissa est. Quod vero indulgentiæ valeant non tantum ad remissionem poenæ in iudicio ecclesiastico, verū

Matt. 16
1. Cor. 4.

1. Cor. 9.
2. Cor. 2.

etiam apud iudicium diuinum, ex eo manifestum fit, quod tota ecclesia attestatur indulgentias succedere in locum operum pœnitentiarum, siue hoc fiat secundum canones pœnitentiales, siue secundum arbitrium cōfessoris. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum nō est alius, quam satisfactionis, quæ fit per opera pœnitentiarum & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentiarum iniungitur & præcipitur. Quum itaq; per iniunctam satisfactionem quam pœnitens vere exequitur, soluatur & auferatur poena temporalis actuali peccato apud iustitiam diuinam debita, consequens est, per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantum enim valent modo digne ac recte administrantur & acquirantur) tantundem remitti pœnae temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam indulgentiarum ipsarum, quas quis accipit, valent. De hoc indulgentiarum thesauro, qui ex superabundanti merito Christi & sanctorum promanat, Clemens sextus multa scribit, & post disputationem meriti Christi & sanctorum, ex quo ceu fonte indulgentiarum hauriuntur, etiam hoc addit: Thesaurum indulgentiarum per beatum Petrum cœli clauigerum eiusque successores suos interris vicarios commisit fidelibus dispensandū, & pro pijs rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro parti ali remissione pœnae temporalis pro peccatis debitis, tam generaliter quam specialiter, prout cum deo expedire cognoscerent, vere pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum: ad cuius quidem thesauri cumulum beatæ dei

Clemens s.

in extra
re.

T 5

genitricis & omnium electorum merita admiculum præstare noscuntur. Hanc extrauagantem Lutherus impiam vocat, ea (opinor) ratione, quod sanctissimis ejus dogmatibus aduersetur. Eadem opera & ratione cum Montano & Manicheo negabit & reijsiet Acta apostolorum, vbi aduentus spiritus sancti in discipulos completus describitur, quod illi negant. Familiare est omnibus hæreticis negare quicquid aduersatur.

¶ Quod autem indulgentiarum in purgatorio animæ capaces sint, illisq; profint, universalis ecclesiæ fides testatur, quæ non habet aliquid rationem, ob quam communia C H R I S T I sanctorumq; merita & passiones siue satisfactiones possint impartiri viuentibus, & non item vita functis in purgatorio, qui licet in charitate decesserint, non tamen patet illis ianua regni cœlestis propter impedimenta, quæ necdū sunt sublata. Sunt em̄ animæ in purgatorio mediæ inter valde malos & valde bonos, quibus secundum Augustini doctrinā ecclesiæ profunt suffragia, & maxime eorū animæ, qui in hac vita constituti meruerunt, ut indulgentijs & alijs bonis operibus illic iuvari possint. Nam si qui hinc decedentes id nō meruerūt, vel quia hic defunctos obliuioni derūt, vel pro pctis proprijs satisfacere neglexerunt, vel indulgentias promererit nō curaverunt, dubiū profecto est, an eōes ecclesiæ p̄ces & indulgentiæ ipsis possint prodesse, licet multa bona opera & preces multe pro ipsis fiant. Tantus sane est diuinæ iustitiae rigor & ægitas,

ut eiuscmodi cordis duritiā negligētiā cōq; non
sinat inultā, nec in alia vita parietur resarciri,
quod hic quodāmō studiose neglectū est. Cāte-
riāt q; indulgētias nō tñ floccifaciūt, sed &
ridēt & cōtēnunt, indulgētias neq; hic neq; in
futuro vllū sentiēt emolumētū: sed erit illis fa Vergilius.
ciliis desceſsus auerni, qbus etiānū, iuxta eundē
poetā, noctes atq; dies pater atri ianua ditis. Iā
em q; a non credunt, iudicati sunt, & in iudicio Iohann. 3.
sors eorū erit cū impijs. Nemo ergo hic negli-
git salutē suā, sed operemur hic benū iūstāter,
dū tps habemus. Hunc preciosissimū indulgē-
tiarum thesaurum nō vilipendamus, in hac vi-
ta, ne illum in alia fruſtra quaeramus, & inanē
& seram poenitentiam cum dānatī agamus.

Oblatrant nobis rabido ore hæretici, con-
tendentes thesaurum indulgentiarum non pro-
manare ex superabundanti merito passione q;
Christi & sanctorum. Meritum Christi infini-
tum esse farentur & ipsi, cuius participes effi-
cimur per sacramenta ecclesiæ: sed negant indul-
gentias dependere ex meritis sanctorum, q;
finita sunt, & cumulatissime remunerata. Ne-
mo enim est, cui non cumulatius præmium in
ecclis deus largiatur, quā hic in terris ipse me-
ruerit, iuxta illud Apostoli, Non sunt condigne
passiones huius temporis ad superuēturam glo-
riam, quæ reuelabitur in nobis. Si ergo sancti
in cœlo longe supra quam meruerint, remune-
rantur, vnde nobis ex eorum pressuris indul-
gentiarum thesaurus? Ergo nec ex meritis
sanctorum, quæ finita sunt, nec ex merito
C H R I S T I, quod licet sit infinitum,

Rom. 8.

nobis tamen non videtur impendi nisi per sacramenta, indulgentiarum thesaurus manare videtur. Utinam, sicut ait quidam sanctorū, tacerent ut sapientes esse putaretur. Stultus enim sit acuerit, sapiens reputabitur. Nunc Personano vitio laborates hæretici quum loquuntur, tacere non possunt, inuoluuntq; sentias sermonibus imperitis. Discant ergo quid sit meritum & satisfactio, & quid intersit inter ea, neq; enim paruo discrimine distant. Sed a merito Christi incipiamus, quod infinitū esse cum ipsis fatemur, non tamen totum infinitum nobis impartitur, sed pro cuiusq; capacitate aliqua eius portio secundū mensuram donationis Christi singulis impenditur. Non em infinitum a finito exauriri potest, accommodaturq; nobis virtute sacramētorum, sicut dicit Apostolus: Quicunque baptizati estis in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati estis, sed non per sacramenta tantum. Dicimus em, quod Christi sanctorumq; merita etiam nobis accommodantur absq; sacramentis per indulgentias. Nec obstant verba Apostoli dicentis, non esse cōdignas passiones huius temporis ad futuram gloriā quae reuelabitur in nobis. Apostolus em nihil aliud dicit, nisi sanctorum merita cumulatissimo præmio remuneranda, quod verissimum est. Nam pro omnibus crucifixibus, quos pro Christo sancti percessi sunt in hoc seculo, longe maius præmium a deo acceperunt in cœlo, & multo maiorem mercem quam omnibus ærumnis quas pertulerunt, meruerunt. Hoc est quod alij dicunt

Iob. 15.
Prou. 17.
Iob. 38.

Rom. 6.

merita sanctorum vltra condignum remunerari. Primum enim in infinitum exuperat meritum finitum. Sed oculatissimi illi homines non videntem idem opus esse & meritorium & satisfactorium. Sanctorum ergo merita & bona opera cumulatissimo premio remunerata sunt. Atqui eadem opera etiam satisfactoria fuerunt & poenae peccatis debitae, a quibus quia sancti fuerunt immunes, longe grauiores aerunas & cruciatus tolerarunt, quam peccata eorum existebant. Inde sequitur, ut ipsa opera quibus colum promeruerunt, ut fuerint satisfactoria, non esse ipsis remunerata nec remunerari potuerunt quia tot vitis & peccatis obnoxij non fuerunt. Ne ergo satisfactiones sanctorum pereant, deus eas vertit in nostrum bonum, ita ut satisfactionis fructus, quo sancti non indigent, in communem cedat totius ecclesiæ utilitatem, & communis ecclesiæ thesaurus iam dicatur.

Hæretici quod huius rei caput est (ut dixi) nolunt intelligere, hoc est, idem opus, ex charitate procedens simul esse meritorium & satisfactorium, ita ut quis eodem actu sibi mereri possit, & nihilominus pro altero satisfacere absque sui premij quantulacunque iactura. Et ut haec res magis fiat perspicua, exempla subiiciamus. Ieiunium constat esse opus bonum, sed poena le siue huius poenam annexam, propter quam non nulli etiam illud vel dant, vel exhorrent, aut certe minus appetunt. Ieiuniū ergo ut est opus bonum est meritorium: ut autem poenale & corpori molestum, satisfactorium est. Nunc deinceps videamus quod iter sit inter meritum et satisfactionem. Multum

em distant. Meritum em vnius hois apud eum manet q meretur, siue cuius c, & nō transit ad alium, qa personam eius q meretur, non excedit, solo Ch̄o excepto, q & sibi & nobis non pax promeruit. Nemo aut hoim alijs mereri potest beatitudinem æternam, sed tñ sibi soli: per solum Christum, q quum sit sons & caput gratiae, ex cuius plenitudine ceu uberrimo son te omes capiunt gratiam, haud dubie meruit electis suis, vnde meritum Christi infinitum est, & per sacramentorum participationem nobis comunicatur, & saluos nos facit: aliorum hoim a Christo meritum non item. Recte ergo Paulus Corinthiis scribens dixit: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? At satisfacere quis potest pro quouis altero, absq; vlo sui præmij dispendio. Hunc in modum vhus pro alio satisfacit vel orando, vel feiunando, vel elemosynis operando, cui tñ nihil proprij meriti deperit. Christi ergo opera simul erant meritoria & satisfactoria. Nam & sibi & nobis meruit. Sibi quidem, quia per humilitatem passionis gloria meruit resurrectionis. Non em pro nobis sanguinem fundendo, suæ passionis præmio frustratus est. Nam qa humiliauit semetipsum, factus obediens vscq; ad mortem, mortem aut crucis. Propter quod & deus exaltauit illū, & donauit illi nomē, quod est super omne nomē. Nobis quoq; meruit ḡam & gloriā, de quo dicit Apostolo. Qm si vnius delicto mortui multi sunt, multo magis ḡa dei & donū in ḡa vnius hominis Iesu Ch̄i in plures abundauit. Et iterum:

Iohann. 1.

2. Cor. 1.

Philip. 2.

Rom. 3.

Igitur sicut per vnius delictū in oēs hoīes in cō
demnationē, sic & per vnius iustitiā in oēs ho
mines in iustificationem vitæ. Fuerūt etiā ope
ra eius satisfactoria, qm̄ satisfecit, nō qdē pro
suis peccatis, q pctm̄ non fecit, nec inuētus est
dolus in ore eius, sed pro nostris delictis. Ipse,
inquit propheta, vulneratus est propter iniqui- Esai. 53
tates nostras, attrito est propter scelera nostra,
cuius liuore sanati sumus. Oēs nos quasi oues
errauimus, vnuſquisq; in viam suam declina
uit, & posuit dñs in eo iniquitatē oīm nostrū.
Apostolus quoq; ait: Ch̄r̄us tradidit semetipm̄
pro nobis oblationem & hostiā deo in odorem
suavitatis. Et apostolus Petrus: Peccata nostra
ipse pertulit in corpore suo super lignū, vt pec- Ephe. 5.
catis mortui, iustitiae viuamus, cuius liuore sa-
nati sumus.. Hoc est quod Iohannes dicit: Ipse
est propitiatio pro pctis nostris, nō pro nostris
aut̄ tñ, sed etiam pro totius mundi. Christi er- 1. Johā. 2.
go opera & meritoria fuerūt & satisfactoria.
Sed quia ipse satisfactionis suæ fructu nō egu-
it, emolumentū eius totū ad nos peruenit, nō tñ
totū a nobis (quñ sit infinitum) exhaustiri pōt,
sed vnicuiq; secundū suā capacitatē imparti-
tur, vt ca. pte. de merito quoq; Ch̄ri diximus.
Eodē mō sentiēdū est & iudicādū de operibus
& passionibus sc̄tōr̄, quoq; opera vt erāt me-
ritoria, lōge supra q̄ promeruerūt, ipsis in cœ-
lo remunerata sunt, q̄a vt ait Apost. non sunt
cōdigne passiōes hui⁹ tēporis ad futurā gloriā. Roma. 8.
Vt aut̄ fuerūt satisfactoria & poenalia, nō sūt
fatis remunerata, nec hoc mō īp̄is remunerari
potuerūt, q̄a nōnulli oī neuo & labē pcti caru-
erūt, sicut glorioſa dei genitrix Maria, q tñ in

Marc. s

numeris perpetua est molestias: & Iohānes baptista, qui propter veritatem sub Herode martyris etiam coronam adeptus est. Alij autem, hoc est, apostoli, martyres, confessores, virgines, de nichil iusti omnes ad vitā prae destinati, licet peccatores fuerint: longe tamē duriora supplicia grauiores quam aerumnas pertulerunt, quam peccatis suis demeruerant, ita quod poena quam tollerant, non responderit culpæ, sed longe supra culpam puniti sint & satisfecerint. Quid enim aliud sunt opera satisfactoria & afflictiva aut poenalia, quam poenæ peccatis debitæ? Quod si verum est, constat passiones & opera sanctorum, vel qui omnino a peccatis fuere immunes, vel qui plus satisfecerunt aut passi sunt, quam peccatis suis demeruerat, nequaquam posse remunerari, ut opera illa sunt satisfactoria. Illorum ergo abundantia, nostram supplet inopiam, et ex Christi sanctorumque perpeccionibus abunde resarcitur, quicquid nobis ex iusta poenæ tolerantia defuerit. Hoc autem fit per concessiōnem indulgentiarum. Licet itaque sanctorum passiones & opera, ut satisfactoria plene remunerata non sint, nec ipsis remunerari possint, in his tamen quibus accommodatur per indulgentias, remunerari possunt & remunerantur. Quod etiam cedit ad maximam gloriam sanctorum. Multa passus est (ut exempli gratia dicā) beatus Laurentius, qui tyrannum leone crudeliorē, cratem ferream atque adeo ipsum ignē inconcussa fide superauit. Non puto sanctū martyrem tam tristi suppicio fuisse dignum. Vbi ergo manet fructus tantarum poenarum & sati-

factionis quo ipse nō eget? Applicatur nobis, ut inde rependatur, & sumatur veluti ex thesauro quodam, quicquid nobis peccatoribus, multis pœnis & satisfactionibus obnoxijis, ex iusta satisfactione defuerit. Quod quum sit, an non beatus mattyr qui nos diligit, & nobis ex animo bene cupit, gaudio quodam accidentaliter perfundetur in cœlo, videns satisfactionem suam in nostrum commodum cedere, & nostras pœnas diminui per suas? Sanctorum ergo opera quatenus sunt satisfactoria & pœnalia, remunerantur ipsis in ihs, quibus per indulgentiarum cōdonationem impenduntur. Qui enim nullum malum relinquit inultum, nullum bonum sinit irremuneratum,

CVerum aduersus ista videtur pugnare, quod Christus dicit in euangelio: Quum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicunt servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Inutilis aut̄ seruus nihil supererogat. Si ergo nullo sancto quipiam supererogauit, vñ promanabit indulgētia & thesaurus, ex quo accipiendum esse dicimus, quod peccatoribus loco satisfactionis possit impēdis. Nos supraquā de operibus bonis ageremus, hæc verba Christi satis ut arbitror expēdimus: vbi etiam dimicamus seruū adimplentem omia pœcepta dñi propter ea nihil supererogare, quia facit quod debet. Vñ inutilis dicitur suo dñō, cui nihil emolumenti ex seruī sui operibus accrescere potest. Quot autem milia sancto fuisse putamus, q̄ nō solum pœcepta Christi adimplerūt, v̄ eretia

Lucr. 17.

V

cōfilia euāgelica obseruarunt & multa supererogarunt, qui horribilia sustinuerunt tormenta, & vsque ad mortem certauerunt pro iustitia, multo plus satisfacientes quam debuerant pro peccatis suis. Hanc autem abundātem satisfactionem subinde ad thesaurum indulgentiarum pertinere diximus. Quod autem conatur docere, sanctos non eo animo passos, vt nobis earum passio possit prodesse aut accommodari, falsum est, nec verba Christi ipsis quicq; patrocinantur. Sed dicunt: In insipientibus virginibus oleum potentibus, quarum lampades erant extinctæ, responderunt prudentes dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis. Ecce sapientes virgines noluerunt dare insipientibus de oleo suo, timetes ne ipsis deficeret. Ex quo apparet sanctos nobis nolle communicare merita sua. Discant ergo verba Christi intelligere, & videbunt ea nihil contra indulgencias facere. Nisi enim & ipsi hoc oleum charitatis habuerint, in extremo iudicio frustra cū insipientibus virginibus mendicabunt. Hinc

Matt. 25.

Hierony.

Hiere. 7.

August.
Grego.

Hieronymus dicit, prudentes virgines nō hoc de auaritia, sed de timore respondisse. Vnde quisque de suis operibus mercedem accipiet, neque possunt in die iudicij aliorum virtutes, aliorum vitia subleuare. Et quomodo tempore Babylonice captiuitatis Hieremias peccatores iuuare non potuit, & dicitur ad eum, ne oraueris pro populo isto: sic formidolosa erit illa dies, quium vnusquisque pro semetipso sollicitus erit. Hoc modo etiam Augustinus hunc locum explicat, quem secutus beatus Grego-

pius dicit: Quid est autem, quod tunc a prudentibus oleum petunt, nisi quod in aduentu iudicis, quum se intus vacuas inuenient, testimonium foris querunt? Sed prudentes virginis respondent dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis. In illo enim die (quod tamē de quibusdam in pace ecclesiæ quiescentibus loquor) sibimetipsi testimonium vniuscuiusque vix sufficit, quanto minus sibi & proximo! Vnde Chrysostomus dicit: Ibi nullus nos, **Chrysost.** qui opera perdiderimus, defendere poterit, non quia nollet, sed quia non potest. Videmus enim prudentes ad impossibilitatem cōfugere, quod & A B R A H A M ille denotauit, dicens: Magnus inter nos atq; vos hiatus existit, adeo ut nec volentes pertransire traīcere possint. Hic igitur oleum colligēdum est, ut ibi quum tempus fuerit, paratum nobis adsit. Non enim illud tempus, sed hoc congregationis est. Ex his satis perspicuum fit, verba C H R I S T I quibus docet omne meritum hic comparandum esse, non obstat indulgentijs, quas fatemur non posse prodesse fatuis virginibus aut quibus cuncte damnatis. Si sancti non ea intentione passi sunt, vt illorum passio nobis possit prodesse, quid respondebunt Apostolo dicens: Ego autem libentissime impendam, & superimpēdar egoipse pro animabus vestris! Et iterum: Optabā egoipse anathema ēē a Ch̄ō pro fratribus meis secūdū carnē, q; sunt Israeliū. Et Iohānes dicit: Si Ch̄s aīam suā pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus aīas ponere. Bonus enim pastor animā suam ponit pro quibus suis. Sic Moyses pro alijs satis-

Luc. 16:**2. Cor. 12:****Rom. 9.****1. Ioh. 3.****Iohan. 10.**

Exod. 32. fecit, quando tam instanter orauit, ut aut ipse de libro vitæ deleteretur, aut populo noxa remitteretur. **Num. 16.** Aaron quoque quium obtulisset thymiana, & deprecata fuisset pro populo, eas sauit plaga. Huius genieris exempla sexcēta facile possent inueniri in scripturis diuinis.

Matt. 26. **T**Simili modo errant, quum dicunt, hanc potestatem concedendi indulgentias, quas etiam animabus in purgatorio existētibus cōicamus & impendimus, non haberi ex scripturis. Nā superius hoc mendacium confutauimus & scripturis & virtute clavium, quę Petro a Christo collatæ, diuersis modis regnum coelorum aperiunt viuis & defunctis Christi membris. Nō enim frustra Petro creditur dixisse Christus: Quodcumq; solueris super terram, erit solutū & in cœlis. Verum hic doctissimi illi mentienti artifices rimam elabendi inueniunt, verba Christi in nos retoquentes. Dicunt enim Petro datum potestatem nisi nisi super terram, dicere Christo: Quodcumq; solueris vel ligaueris super terram, ergo per indulgentias non potest summus pontifex cōdonare aut tollere peccatas purgatorias, quumi animæ in purgatorio non sint super terram, sed magis sub terra. Nos dicimus, quod indulgentiæ quas summus pontifex impendit tam defunctis, hoc est, animabus in purgatorio, quam viuis, utrisque prosunt, sed diuersis vijs & modis, defunctis & viuis accommodantur. Viuentibus enim eas impedit per modum absolutionis, ut patet, extra de peccatis & re, ca. Quod autem, Si hoc modo sum-

mus pontifex liberare posset animas e purgatorio, posset omnes liberare & purgatorium euacuare, quod nos non dicimus. Est adhuc ali us modus, per quem summus pontifex indulgentiarum defunctos in purgatorio facit par ticipes, qui fit non per modum absolutionis, sed suffragij in remissionem pœnaru m suarum. Aliud est enim ab soluere animas, aliud dispen sare thesaurum Christi & sanctorum pro illis, ut per modum orationis & suffragij Christi sanctorumque merita illis prosint, & a pœna liberentur. Quod quidem quum facit summus pontifex, non excedit fines iurisdictionis suæ, quia non absoluit animas subitus terram. Sed hic finem faciemus tractandi de indulgen tias, quas vniuersa ecclesia recipit & credit, quæ approbatæ sunt per concilia generalia eccliam repræsentariæ, quibus merito fides ad hibenda est. Nam sacrum concilium Lateranense, sub INNOCENTIO tertio approbavit indulgentias, cuius concilij decreta & Innocentius quartus quantum ad indulgen tias spestant, palam approbavit.

DE SACRAMENTO
eucharistiæ, siue corporis Christi. Caput V.

VIA hæretici tam missam,
quam venerabile sacramen tum corporis CHRISTI,
ostentui habent, stat sententia
& missam & eucharistiam si-

V 3